

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XVI.

V PRAZE, V DUBNU 1932.

ČÍSLO 1—2.

ZA BISKUPEM DREM ANTONÍNEM PODLAHOU.

V neděli dne 14. února t. r. zemřel náhle světitel biskup, děkan kapituly svatovítské, dr. Antonín Podlaha. Klub za Starou Prahu ztrácí v něm svého čestného člena, který se vždy platně stavěl za zásady ochrany památek a svým vlivem mnohokrát zasáhl ve prospěch klubovních intencí.

Narozen v Praze z měšťanské rodiny, zdědil po otci architektu a magistrátním úředníku lásku k svému rodišti, jeho historii i jeho památkám. Tato láska jej provázela po celý život, byla mu základem i vzpruhou k intenzivní vědecké činnosti v oboru historie a dějin umění, v níž se vřel platně stavěl za zásady ochrany památek a svým vlivem mnohokrát zasáhl ve prospěch klubovních intencí. Naroden v Praze z měšťanské rodiny, zdědil po otci architektu a magistrátním úředníku lásku k svému rodišti, jeho historii i jeho památkám. Tato láska jej provázela po celý život, byla mu základem i vzpruhou k intenzivní vědecké činnosti v oboru historie a dějin umění, v níž se vřel platně stavěl za zásady ochrany památek a svým vlivem mnohokrát zasáhl ve prospěch klubovních intencí. Naroden v Praze z měšťanské rodiny, zdědil po otci architektu a magistrátním úředníku lásku k svému rodišti, jeho historii i jeho památkám. Tato láska jej provázela po celý život, byla mu základem i vzpruhou k intenzivní vědecké činnosti v oboru historie a dějin umění, v níž se vřel platně stavěl za zásady ochrany památek a svým vlivem mnohokrát zasáhl ve prospěch klubovních intencí.

Vedle tohoto jistě zdravého názoru na potřeby současného badání umělekohistorického byla to i vrozená skromnost, zvyšovaná vědomím autodidakta, která ho, možná ke škodě naší vědy, odváděla od syntetické práce dějepisné k skoro výhradně činnosti heuristické. Zde získal si Podlaha svou úctyhodnou píli i neobyčejnou všestranností nesmírných zásluh, jež budoucí studium teprve plně docení. Vedle důležité práce ediční jsou to hlavně jeho popisné publikace o našich památkách, jež v mnohém ohledu usnadňují naše studium a

rozšířily současné nazírání umělekohistorické. Vedle menších prací monografických pěstoval Podlaha již od r. 1895 soustavnou uměleckou topografii v souborných albech, katalozích, průvodcích a hlavně v řadě 14 Soupisů památek (část. za spolupracovníctví Šittlerova, Chytilova a Hilbertova). Popularizační ráz, avšak pro vědeckou práci stejnou důležitost má sedm svazků »Posvátných míst« v arcidiecési pražské, navazujících na Ekertova Posvátná místa Prahy. Z těchto popisných prací značná část jest věnována památkám pražským a hlavně Podlahovi nejmilejší památce, chrámu sv. Víta, jehož byl strážcem. Denní návštěva této svatyně, ustavičné vnímání jejich ušlechtilých forem a jejich památností, neúnavné studium a doplňování jejich dějin, ať archivální či archeologické, činná účast na její dostavbě, to vše vytvořilo z něho přímo duchovního otce naší největší památky, s níž se snad nikdo kromě velkých jejích tvůrců ve 14. století tak dokonale nesžil. Na ní také dokumentoval Podlaha svůj moderní názor památkářský, pro nějž si plně zasloužil funkci státního konservátora. Jeho vědecká pokrokovost i jemný estetický smysl pro každou uměleckou formu povýšily ho nad tuhou puristickou tradici předchozí generace i jeho vrstevníků a vstoupily mu zájem i úctu k uměleckým projevům všech dob, i velmi mladých. Podlaha si váží všeho, co zbožnost či umělecký smysl předků v chrámě vytvořily a se stejnou pečlivostí to opatruje. Příkladní se při tom k názorům konservačním a doveje je hájit, zachovává si však při nich moudrý osobní názor, jenž mu usnadňuje vyhledatí stanovisko, spojující ideje památkářské s praktickou potřebou. A je jistě nesmírným dokladem snaženlivosti a objektivnosti, jak tento kněz, duchem žijící skoro výhradně v minulosti, dovedl akceptovati i moderní směry umělecké a použití jich při konečné vyzdobě chrámu. Bylo jistě šťastným údělem domu, že při jeho dokončení spolupůsobila osobnost, zahrnuvší heslo falešné puristické stylovosti ve prospěch nového názoru na úpravu památek. Tato stránka činnosti Podlahovy dokresluje ostřeji profil tohoto muže, který dovedl své vznešené povolání převýšiti ještě tolika kladnými rysy duševními. Proto tím těžší želíme jeho ztrátu.

E. P.

NOVÝ PAMÁTKÁŘSKÝ PROJEV PRAŽSKÉHO PRIMÁTORA.

Při svém opětém uvedení v úřad primátora hlavního města, dne 1. února t. r., pronesl dr. K. Baxa mimo jiné delší projev, týkající se staré Prahy, který plně dokumentuje jeho kladný poměr k pražským památkám i vědomí jejich důležitosti v organismu města. K upozornění zemského zemského presidenta dra Kubáta, že nové městské zastupitelstvo očekává také dořešení regulačního plánu bez újmy sadových ploch a vzácného starobylého rázu města, prohlásil pan primátor toto:

... Máme ještě zvláštní potřeby, které jsou specificky pražské. Jedná se na příklad o zachování staré Prahy a všech historických a architektonických jejích památek, odkazů to slavné minulosti a porozumění našich předků pro umění a ideální statky. To jsou klenoty, jež musí moderní Praha úzkostlivě chrániti, nemá-li přijíti o největší svou přitažlivost cizinců, hledajících historické krásy. Praha je městem historických reminiscencí, posvěcená světovou pověstí krásy hradčanského panoramatu, stejně jako známá intimitou zákoutí Malé Strany a jiných starých částí. Naléhám

od let na to, aby tyto nevyrovnatelné krásy byly chráněny zvláštními zákony... Praha má veškeré podmínky k vypěstění cizineckého ruchu. Má staré památky jedinečného rázu... Musíme se starati o to, aby cizinec nalezl vždy a ve všem to, čeho cizinec v zemi, do které přichází, hledá. Za těch 12 roků jsem poznal z návštěv cizinců, že jsou zvláště zvědaví na svéráznost národa, který 300 roků žil pod cizím panstvím, který v 18. a počátkem 19. století prožil přímo zázračné vzkříšení národní a který po převratu dovedl zaříditi svůj státní život tak, že jsme považováni za stát velice spořádaný. Proto musíme ukazovat cizinci i svoji českou kulturu, svoji svéráznost, vzpomínky na minulost, která podmiňovala dnešní národní náš rozvoj... Chceme, aby jako v jiných státech každé hlavní město je proniknuto duchem národa, jehož je reprezentantem, aby i Praha v každé své složce, v každém výrazu svého života dokumentovala, že je výsledkem tisícileté práce českého ducha, českých rukou i českého srdce...»

KONSERVACE NÁSTĚNNÝCH MALEB.

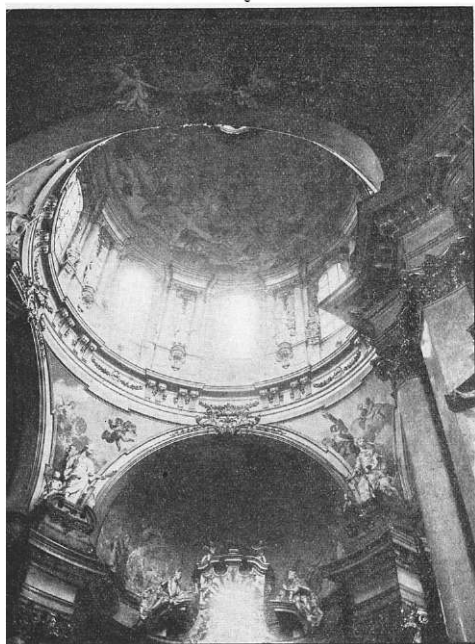
A. Stručný přehled techniky české nástěnné malby.

II.

Fresková technika, t. j. způsob malby vodovými barvami do vlhké, ještě nezaschlé omítky, při níž pojdlem jest vápenný krystal, spojující dokonale malbu s podkladem, byla sice známa téměř ve všech historických obdobích, zvláštního rozšíření však dosáhla tehdy, když barokní duch usiloval ovládnouti prostor »cestou vymknutí všem zákonům posížitelné skladby«, mimo jiné i prostředky malířskými. Tedy i tato doba potvrzuje prioritu uměleckého úsilí, kterému ovšem přichází vhod technika fresková, dokonale schopná zvládnouti veliké úkoly. Poněvadž šlo o techniku velmi obtížnou, vznikaly v Itálii a později i u nás hotové návody k jejímu užívání. Naši umělci 18. století — neboť teprve toto století je u nás stoletím fresky — patrně prakticky školení v Itálii nebo pod vlivem italským, znali z těchto návodů hlavně recept Pozzův, »Institutio brevis pingendi albarium recens«, připojený k druhému dílu Perspektivy. Teoretikové jiní, na př. Cespedes, J. Martin nebo Palomino nejsou u nás tak známí a ani Martin Knoller, který vlastně již na konci období velkých barokních freskařů středoevropských shrnuje jejich zkušenosti, nemá Pozzovy popularity.

V podstatě vskutku maluje Reiner, Assam, Hiebel, Kovář, Gracker, Spitzer i jiní malíři fresek v Čechách stejnou technikou, jak ji popsal Pozzo: pro velké freskové obrazy, pokrývající celou klenbu nebo plochu stěny, dávají nanášeti hrubou omítku, kterou nechávají zcela zaschnouti nebo aspoň »zavadnouti«, než se nanese vrstva omítky jemné, pro niž vápno mělo být

aspoň 1 rok zakopáno, aby se dobře vyhasilo. Jemná omítky se nanášela na plochu přibližně tak velkou, jakou mohl umělec bez chvatu za vlhka pomalovati za jediný den, neboť na tom, aby bylo malováno do omítky čerstvé, nejvíce záleželo. Zrna písku s povrchu této jemné omítky byla odstraněna štětcem nebo do vlhké hmoty zatlačena papírem, rychle se rozdělila plocha podle barevné skizy na pomocné čtverce a z kartonu se přenášela buď uhlem nebo vrypem linií kresba hlavních kompozičních složek na omítku. Každý čtverec, podle zručnosti malířovy větší nebo menší, bylo, jak řečeno, nutno pomalovati za den, dokud omítky nezaschla, ostatní omítky byla raději odřizována a nanášena znova dalšího pracovního dne. Je pochopitelné, že ohled na dočasnou vlhkost malby nutil pracovat rychle, zvláště za suchého počasí letního, proto všechny barevné tóny měly býti namíchány předem. Poněvadž první vrstva barvy rychle vybledla, jsouc absorbována vápnem, bylo třeba ihned malovati po druhé. Vyschla-li některá část dříve, pak bylo nutno raději domalovati temperou. Rozhodli-li se umělec něco na malbě změnit nebo opravit, pak poučen zkušenostmi raději příslušnou část malované omítky dal otlouci a maloval znova na vlhkou vrstvu čerstvě nanesenou. Je patrné, jak záleželo na tom, aby záseda malby do vlhké omítky, zaručující trvanlivost, byla přesně dodržena, neboť jen tak mohl vápenný krystal spojití barvu s podkladem a dokončiti proces, který je chemicky vyjádřen formulí $[Ca(OH)_2] + CO_2 = CaCO_3 + H_2O$. Tak tedy



Praha III. Sv. Mikuláš.

Graker, Hager, nástropní malby v kopuli a lodi.

vznikalo v pravém slova smyslu »buonfresco«. Zdar práce záležel i v užití vhodných barev, užívalo se vápenné i mramorové běloby, cinobru, páleného vitriolu (podobného červenému laku), anglické červeně, červeného a žlutého okru, neapolské žlutě, šťavnatě zeleně (pasta verde), zelené hlínky (terra verde), umbry, benátské hlínky (terra nera di Venezia), uhelné černě, smaltové modři — kterou bylo nutno nanášeti do zcela vlhké omítky, poněvadž je vůbec nesnadno pojivá — drahého ultramarinu i levnějšího indiga.

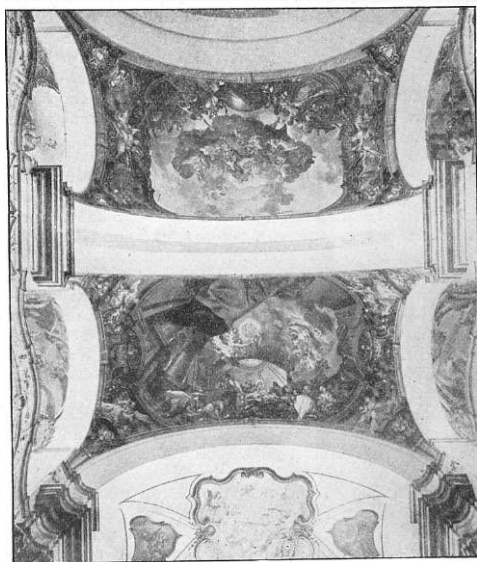
Těto péče se tedy dostávalo našim velkým freskám vůbec, počínajíc Reinerovou Gigantomachií v černínském paláci (1718), po dobu více než půl století. Ovšem je patrné, jak leckde si umělec i jeho pomocníci vypomáhali temperovou domalbou detailů, když na zasklé místo nebylo již možno malovat al fresco. Někde se tento způsob výpomoci temperou stává doplňkem a dovršením uměleckého díla a rozsah tempery v malbě detailů je namnoze individuálním rukopisem umělcovým. A v celé technice našich freskařů je přemnoho stupňů dovednosti a virtuosity, která má přemíru odstínů od opatrné práce Schorovy v letohrádku »Americe« (kde převládá ještě malba vápenná nad freskovým podmalováním, až k ideálnímu, téměř »stoprocentnímu« fresku Kovářovu (»Vidění sv. Ignáce z Loyoly«) v chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře.

Ze všech uměleckých památek tohoto druhu v 18. století vidíme, že doba favorisuje fresko, tím však není

řečeno, že by neexistovaly výjimky a že by byly zcela zapomenuty techniky jiné. Na příklad právě Kovář, mistrně ovládající techniku freskovou, maluje poslední své dílo na klenbě presbytáře kostela sv. Salvátora v Klementinu obyčejnou technikou vápennou, aniž to lze — hledíc k jiným případům — zcela beze zbytku vysvětliti poukazem na starou, v kvalitě skvělou a velmi tvrdou omítku renaissanční, na niž mu zde bylo malovati.

Rovněž nelze pro české poměry bez výhrad a výjimek přijímati these o tom, že čistá malba fresková směřem k polovině 18. století a k době rokoka se zdokonaluje a zbavuje temperových domaleb. Nebylo by nic falešnějšího, než pohlížeti na užívání temperové domalby v čistém fresku vůbec jako na východisko z nouze či technické minus. Naopak, právě zde by byl jeden z individuálních znaků jednotlivých umělců hoden podrobného studia.

Radu freskařů v Čechách pracujících uzavírá Maulpertsch, již v době, kdy toto umění ustupuje novým úkolům a novému vkusu. Empir opouští čistou freskovou techniku vůbec a následující období, zejména období historických slohů, favorisuje i v nástěnném malířství temperu a olej. Navrátilovy přemaštěné temperové malby ornamentů a květin v zahradním saloně zámku jirenského a v Liběchově, Weidlichova stejné hustá (vaječná) tempera v kounickém paláci v Praze II. a Hellichovy malby v kapli sv. Ludmily u sv. Jiří na pražském hradě — zde na velmi silné vrstvě jednotné husté omítky, rozřízané slabou vrstvou mastné tempery či oleje — jsou buď příkladem oblíbeného napodobení technik středověkých nebo pokusem o způsob zcela nový, vyhovující individualitě umělcově, ačkoli



Litoměřice. Jesuitský kostel.

Nástropní malby v lodi.

znalost starších technik vůbec a středověkých zvláště není celkem pronikavá.

K nejrozmanitějším temperám přistupují během 19. století i jiné, leckdy velmi podivuhodně kombinované techniky. Kolik je malířů, tolik je individuálních způsobů, recepty jsou střeženy a tajeny. Umělci používají nejen metod a technik starých, křísíce na příklad metody enkaustické malby voskové, nýbrž i stereochromie a malby minerální, v níž je pojídlem vodní sklo (na př. Tulkovy malby v logii Národního divadla). Konservace takových maleb působí dnes, po necelých padesáti letech, mnohem větší obtíže, než dílo dvě

stě let staré, a přece daleko lépe zachované techniky freskové.

Tento velmi zřejmý přehled nemůže se zastavit u jednotlivých uměleckých osobností a jejich díla, má-li zachytit celkovou tendenci během velkých období, chce jen ukázat, do jaké míry se umělecké vůli podřizovala technika a do jaké míry je technická stránka díla průvodcem jeho umělecké tendence. Jest na prozkumu jednotlivých památek, aby nám i tuto stránku díla soustavně zaznamenával, zatím co ke kapitole o konservaci nástěnných maleb jsou tyto stručné poznámky nevyhnutelným úvodem. V. W.

PETŘÍNSKÁ KOMUNIKACE.

Plán Státní regulační komise, vyložený v roce 1927 a předložený ke schválení ministerstvu veřejných prací, doznal počátkem roku 1931 změny nově vyložené, týkající se jednak úpravy trasy pod klášterem s nepatrným stoupáním, jednak však parcelace části strahovské zahrady podél úvozu na šest stavení vilových.

To podnítilo Klub architektů, že svolal pod záštitou MAP. v dubnu téhož roku novou anketu proti petřínské komunikaci, protože byly obavy, že ve spojení parcelace strahovské zahrady dojde i ke schválení celého projektu petřínské komunikace. Zástupci skoro všech odborných korporací architektů a inženýrů, velmi početné zastoupených, vyslovili se téměř jednomyslně proti projektu a odeslali ministerstvu veřejných prací resoluci, v níž znovu vypočítávají nevýhody projektu jak po stránce inženýrské (trasa), tak i umělecké, a hlavně hospodářské, a upozorňovali na nebezpečí, které by vzniklo obrazu města i finanční správě, kdyby mělo dojít ke schválení a uskutečňování projektu.

Bohužel o osudu projektu bylo rozhodnuto hned příštího dne po anketě potvrzením plánu i s uvedenou změnou a parcelací strahovské zahrady, která měla být jakousi kompensací za rozdělení zahradního celku veřejnou komunikací a tím vzniklého poškození práva užívání i hodnoty majetkové.

Státní regulační komise přikročila ovšem ihned k detailnímu propracování návrhu a výsledkem toho byla komise na místě konaná v říjnu min. roku, ku které byla trasa komunikace vytyčena barevnými zárovkami a zároveň i vytyčena trasa alternativní komunikace bez serpentín, při větším stoupání, s tunelem asi 300 metrů dlouhým pod schönbornskou zahradou. Toto vytyčení, provedené pouze v ose komunikace a bez vyznačení výškových poměrů, bylo nedostatečné a nemohlo nikterak dát názorného poučení o tom, jak podstatně by uskutečnění tohoto projektu zasáhlo nejen do útvaru této části města, ale i do jeho nynějšího zeleného vzhledu, a jaký vliv by mělo na obraz celého panoramatu hradčanského. Během týdne byla dána pozvaným zájemníkům možnost k prostudování těchto plánů a na nové schůzi, Státní regulační komisí sezvané do presidia městské rady, měly být předneseny námitky a návrhy, ke kterým však nedošlo, protože zástupci všech odborných korporací shodovali se v tom, že je to příliš krátká doba a že jim není možno projednávat otázku ani na jedné schůzi, a doporučováno, aby se v pokračování v debatě posečkalo až do rozhodnutí současně Elektrických podniků o komunikačním problému pražském, který by mohl přinést podstatnou změnu

názorů právě s ohledem na tento petřínský problém.

Je jisté nasnadě, že tato otázka není nikterak tak palčivou, aby musila být ihned definitivně řešena a uskutečňována, a je snad zrovna vhod, že nynější krize hospodářská staví jejímu provedení značné meze. Ostatně nelze nikterak brát vážně přibližný rozpočet číslíci 6.000.000 Kč, uvážíme-li, jak značných přesunů hmot, hlavně ovšem naspávek, bylo by potřebí, a odkud až musily by být hmoty sem došlány.

Při podrobnějším studiu vyložených plánů, které zmenšují původní šířku 14 metrů na 12 metrů, ohledáváme, že od přemostění Újezda na kotě 203.00 m stoupá trasa 1:23 k prvému oblouku proti Budovcově škole na kotě 225.00 m při jeho začátku, což předpokládá zvýšení nad nynější úroveň v ose 7 m, na vnějším okraji 8.50 m, uprostřed oblouku snižuje se násp v vnější straně na 6 m a při konci oblouku na kotě 231.00 m objevuje se pojednou zářez, hluboký uprostřed silnice 4 m, na vnější straně 6 m, při čemž stoupání v oblouku je 1:25. Odtud pokračuje trasa k jihu stoupáním 1:22, jsouc asi uprostřed délky zařiznuta do terénu v ose 2.5 m, na západním okraji 3.5 m. Při počátku druhého oblouku, na kotě 240.00 m, objevuje se opět násp, měřící v ose 9 m, na vnějším okraji 10.5 m, při konci oblouku, na kotě 246.00 m, násp v ose 2 m, při východ. okraji 4 m. Oba oblouky mají poloměr 46 m. Odtud pokračuje trasa v přímém skoro směru k severu a dosahuje proti nynějšímu východu z Novodvorské ulice úrovně terénu na kotě 250.00 m s náspem na východním okraji asi 1 m vysokým a zářezem na západním okraji též asi 1 m hlubokým, odkudž obrací se znenáhla celkem podle nynějšího terénu na terasu lobkovické zahrady, kterou přechází ve stoupání 1:85, a v dalším pokračování při stoupání 1:23 přechází Petřínské schody ve výši 5 m, na kotě 270.00 m, na něž děje se sestup monumentálním schodištěm 3 m širokým. Odtud stoupá trasa 1:30 v mírném oblouku o poloměru 86 m ke strahovskému klášteru na kotu 276.00 m pod jeho jižním koncem, s náspem v ose 3 m vysokým, na východním okraji 5 m vysokým, a stoupá dále velmi mírně 1:200, až na Pohorelec, při čemž pod severním koncem kláštera objevuje se násp v ose 6.50 m vysoký, na jižním okraji 9 m vysoký.

Již z tohoto jenom suchého výčtu číslíe je zřejmo, jaké obtíže bude nutno překonávat i jaké výšky naspávat, při čemž nutno uvážit, že se plochy náspů, podstatně zvýší na stranách po směru obrácených při

mírně celkem svažitosti nasypávané zeminy. Že takové náslinné korektury terénu budou se příliš nápadně uplatňovati v nynějším obraze panoramatu malostranského, o tom nemůže být nejmenší pochyby, ani že osázením těchto svahů se rušivý jejich účín podstatně nezmění, nehledě k tomu, kolik let bude trvat, než se vegetace zmůže do té míry, aby aspoň poněkud zakryla takto zhyžděnou přírodu. Bylo by snad možno vynutit se příliš vysokým násypům postavením viaduktů, o čemž však návrh ničeho nepovídá, a při tom

by náklad na podobnou architektonickou úpravu jistě nesmírně stoupl, aniž by tu byla záruka, že její účín mu bude úměrný a pohledově nezávadný.

Můžeme prozatím jenom spekulovati, že hospodářská krize oddálí uskutečnění tohoto zbytečně vynucovaného projektu a že časový odstup přinese nový směr do nazírání na řešení jistě velmi důležité, ale také velmi obtížné a odpovědné této otázky jako podstatné součásti celého komunikačního problému pražského.

Ing. J. Almer.

KOSTEL SV. VÁCLAVA NA PROSEKU.

(K jeho stavebním úpravám r. 1929—1932.)

Na území dnešní Velké Prahy mimo obvod bývalého opevněného města není snad stavební památky starší a dějinami bohatší než kostel sv. Václava na Proseku. Roční jeho vystavění není znám. Víme jen, že roku 1179 kostel již tu byl, a podle všech známek byla to táž trojlodní stavba, jak se zachovala v podstatě až do našich časů. Dlažba byla o 68 cm níže než dnes, strop hlavní lodi byl nepochybně dřevěný a ležel výše než nynější klenba, jak dokazují románská okénka nad klenbou do nedávna zazděná a zakrytá. Všecka průčelí ukončena byla jednotně vytvářenou obloučkovou římsou. Uvážíme-li měřítko a vzhled tehdejších vesnických staveb, vidíme, že kostel Prosecký byl na svoji dobu a ve svém okolí budovou skutečně vynikající a imponantní.

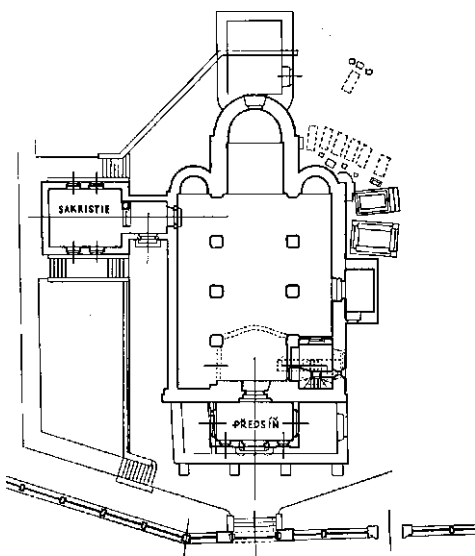
Patronátem náležel kostel i se vsí ke komoře královské až do časů Jana Lucemburského, kdy přešel do rukou soukromých. Podle zápisů roku 1356 byl patronem staroměstský měšťan Jan Fidlín, a patronát přecházel pak děděním, sňatky, případně darováním na různé vlastníky, většinou staroměstské. Od roku 1407 nějaký čas náležel též klásteru na Karlově.

Při vypuknutí husitských bouří byl patronem pan Adam z Podvíní. Jeho příbuzný Jan Podvinský byl králem Václavem r. 1419 dosazen jako první purkmistr novoměstský po sesazení konšelů, stoupenců Husových. V nastalých pak bouřích vrhl se dav r. 1421 také na majetek Adama Podvinského, kostel Prosecký vypálen a pobořen, a nevíme ani, jak dlouho pak zůstal zříceninou. Snad až v poslední čtvrtině 15. století došlo k jeho opravě; tehdy dostavěno opět pobořené západní rúceľ a všechny tři lodi chrámové opatřeny křivými klenbami s kamennými žebry, a kostel pak sloužil konfessí pod obojí.

Asi o sto let později vystavěna předsíň, jejíž stavba udáváná rokem 1579 provedena velmi bezohledně. Při tom zazděna i částečně i prosekán krásný románský portál, jehož část spatřovala se pak na půdě nad klenbou této předsíně. Tehdy byl již terén kolem kostela značně vyšší než v době jeho založení, takže práh vchodu do předsíně, ze hřbitova jen nepatrně zvýšený, ležel o ¾ metru nad dnešní dlažbou kostelní.

Po bitvě bělohorské navrácen kostel od věnoc 1621 opět ritu katolickému. Právo patronátní, jež získala obec Staroměstská teprve r. 1619 od rytíře z Bubna, bylo jí Ferdinandem II. roku 1622 odňato a uděleno pražskému arcibiskupu kardinálu Harrachovi. Za 60 let nato vráceno spolu s jinými kostely opět Staroměstské obci.

Roku 1639 vypálen kostel vojsky švédského generála Bannéra; podle jiné zprávy stalo se to při obležení Prahy roku 1648. Jisto však je, že tehdejší po-



Prosek. Kostel sv. Václava.
Půdorys s vyznačením starého i nového stavu.

hromě padla za obět celá severní poboční loď i s apsidou, rovněž i fara. Při nové stavbě severní lodi, kde z původního zdíva zůstala jen západní štítová zeď a ze severní zdi jen základy, použito bylo z velké části původního materiálu, který tu v rozvalinách ležel. Okna v souhlasu s novými klenbami dostala tvar polokruhový a podle nich pak předělána i okna v lodi jižní. Oddělením nejzápadnějšího pole jižní lodi jednou loketní a jednou půlloketní zdí od ostatního prostoru kostelního zřízena sakristie a opatřena nábytkem přímo do místnosti konstruovaným (bez zevní stěny boční). Nově upravena kruchta, vystavěna věž nad presbytářem, dány nové střechy a j. Roku 1674 zřízena podle zápisů nová fara a r. 1675 dosazen za prvního faráře po přerušení válečném P. Augustin Salát z Weissen-

berka, ježž připomíná mramorová pamětní deska z roku 1679 vedle vchodu kostelního. Od té doby vykonává se církevní pravomoc nerušeně po dnes.

Roku 1732 změněna podoba kostela zřízením nové věže cibulovité formy se šindelovou krytinou namísto dřívější věže, bouří zničené, jež vzhledem k obdélnému půdorysu měla spíše střechu sedlovou nebo valbovou.

Rok 1770 byl tehdy na základě údajů kroniky Hájkovy považován za osmisté výročí kostela, a vzhledem k tomu byly podniknuty v dobrém úmyslu některé důkladné, ale i škodlivé změny. Pětí faráře Jana Gruntzla a kaplana T. V. Khro postavena nová sakristie na východ od hlavní apsidy, do níž probourán vchod za oltářem, mimo to probourána za účelem lepšího osvětlení kostela velká okna v presbytáři, a to dvě ve zdivu věže a tři v apsidě. Střední okno však opět zazděno, a to nejspíše hned při stavbě sakristie. Kromě těchto změn v ohledu konstruktivním ne přišli šťastných provedeny ještě další podobné: Pilíře, oddělující poboční lodi od lodi hlavní, osekány do kulata s odůvodněním, že čtyřhrané pilíře jsou velmi nehezké a překážejí světlu. Přesné kruhového profilu nebylo ovšem dosaženo — zbytky rovných ploch jsou dosud na pilířích patrné — zato únosnost jejich byla citelně zmenšena. Po skončení těchto úprav, k nimž dlužno ještě dodatí osekání gotických žebér na klenbě presbytáře, přemístění oltářů a kazatelny, pořízení 12 nových lavic (staré darovány do Chaber) a j., byl kostel 1. října 1770 slavnostně vysvěcen.

Od roku 1770 nebylo již na celkové podobě kostela nic podstatného měněno a prováděny jen čas od času nejnutnější opravy nebo drobné změny.

Roku 1790 vedle zednických oprav blíže nám neznámých byl na věži opraven kříž a vyměněn šindel, roku 1829 prováděna větší oprava věže.

Z oprav ke konci 19. století provedených možno uvést:

Roku 1878—1879 kostel vymalován, restaurovány fresky v presbytěři, a aby získáno bylo více místa pro varhany, odstraněno točité schodiště na kůr, umístěné v koutě za dveřmi přímo pod kůrem, a probíhající tudy až na půdu hlavní lodi, a nahrazeno schodištěm vedoucím z přední chrámové na půdu nad přední. Mimo to vyměněna cihelná dlažba kostelní cementovými dlaždicemi, opraveny krovy a j.

Roku 1886 otevřen nový vchod do kostela na místě bývalé kaple sv. Tadeáše (přístavek při jižním průčelí), roku 1887 provedena důkladná oprava fasád a dána místo hákové krytiny, již od let sedmdesátých jednoduché a jen nouzové občas spravované, dvojité krytina tašková, a při tom předělány římsy všech lodí na formy novorenaissance.

Jednání o opravy vyžadovalo vždy dlouhé doby, ježto před provedením jakýchkoliv oprav nebo změn bylo nutno vypracovati podrobný rozpočet, jenž podléhal nejen schválení rady městské a dozorcích úřadů (arcibiskupské konsistoře a místodržitelství), ale bylo nutno předem provést i z v. konkurenční řízení, t. j. opatření souhlas všech příslušných obcí za účelem rozvržení nákladu podle t. zv. tangenty na patrona a příslušence, načež teprve následovalo vypsání offertního řízení, opětne rozhodnutí rady městské a vlastní zadání práce. Při tom hleděno bylo k tomu, aby opravy prováděny byly vždy v rozsahu co nejvíce omezeném. Je proto pochopitelné, že na konci 19. století byl kostel opět velmi sešlý.

Za účelem řádné opravy přikročeno bylo roku 1903 k důkladnému prozkoumání jeho stavu a vědeckému zjištění změn a různých úprav, jež kostel od svého založení prodělal. Shledáno, že severní zeď je slabší než západní a jižní; základ je románský, kdežto stěna sama je novověká. Herain objevil původní románská okna ve hlavních zdech nad patkami nynějších klenob, o kterých do té doby nikdo nevěděl. Kostelní věž, do té doby za románskou udáváná, zjištěna jako dílo barokní atd.

Na základě těchto výzkumů vypracovány téhož roku zádušním inženýrem Jos. Hofmannem nejen návrhy nejnutnějších úprav řemeslných, ale také plány na různé stavební změny (přeložení sakristie na sever, úplné odbourání před síně, snížení stěch obou pobočních lodí a j.) a příslušné rozpočty. V květnu roku 1904 konána o věci té místní komise za účasti pp. starostů z příslušných obcí, ale poněvadž rozpočet znějící na 39.401 K 51 hal. zdál se některým interestům (Vysočany a j.) příliš vysoký, odepřeli přispěti, ač všichni nutnost oprav zásadně uznávali. Návrh potom zrestringován na úpravy vnitřní a nejnutnější opravu krytiny, jež pak roku 1908 provedeny.*) Zdivo chrámové však chátalo dále.

Nutno totiž uvážit, že území, na kterém kostel stojí, svažuje se od severu k jihu, kostel tedy, jehož osa směřuje od západu k východu, tvořil vždy překážku přirozenému odtoku dešťových vod v délce 24 metrů. Přístavbou staré před síně a zejména sakristie prodloužena byla tato překážka o celou polovinu. Nemí proto divu, že základy chrámu tím trpěly, a že nepomohla tu mnoho ani cihelná izolační šachta, zřízená roku 1891 podél severní strany kostela s odvodněním hliněnými rourami pod zemí ke státní silnici. Její šířka necelého půl metru při průměrné hloubce 1—1,5 metru, propustné dno i zdivo šachty, do níž sbíhala volně voda se hřbitova i svedeny sem dokonce okapní roury — to vše byly okolnosti, které nijak nepřispívaly k vysoušení základů. Dodáme-li ještě, že podélný spád šachty byl vzhledem k jakosti dna naprosto nedostatečný, a že k odvodnění jejímu mělo sloužití potrubí nepostačujícího profilu, jež se snadno ucpalo a k jehož pročištění nebylo přístupu, vidíme, že opatření, tak jak bylo provedeno, bylo spíše na škodu než na prospěch.

Na jižní straně zas neblaze působily hrobky v letech sedmdesátých a pozdějších těsně ke zdi kostele přistavěné a pod jeho základy sahající, zvláště když zubem času sešly tak, že vnikala do nich dešťová voda.

Shora působilo na kostelní zdivo rozestupování krovu soustav hambalkové nad hlavní lodi i na apsidě, odtažování krovů pultových (poboční lodi a před síně), čemuž značně napomáhal chatrný stav krytiny, hlavně za světové války, kdy ustal všecken stavební ruch, a pro zdražení všech potřeb i nedostatek pracovních sil nebylo možno na větší opravy ani pomyslet.

Zatím stav kostela se stále zhoršoval a nesnáze neustaly asi skončením války. Omezená pravomoc disposice zádušním jménem, vázaná na souhlas nadřízených úřadů, nepřipouštěla rychlé zjednatí nápravy. Řízení povolení bylo komplikováno ještě tím, že pro znehodnocení fondů poklesem valuty nastalo úzkostlivé číselné šetření a prozkoumávání nalehavosti oprav a přiměřenosti nákladu, jenž současně stoupáním drahoty i chátáním památky stále vzrůstal, a byl-li ko-

*) Při opravě vnitřku objeveny románské fresky v apsidě jižní poboční lodi.

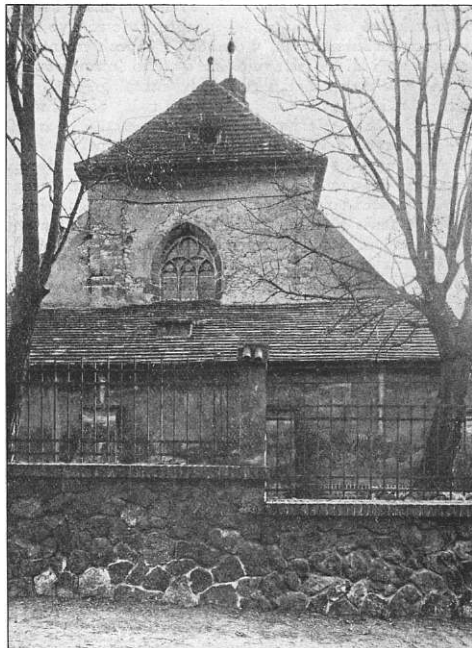
nečně povolen, byl už dávno nedostatečný nebo během vlekého řízení příslušná položka rozpočtová propadla.

Tak došlo jen k menší opravě zdiva na věži roku 1915 a rovněž k drobným opravám zednickým a pokrývačským roku 1920.

Roku 1922 zasáhl do věci památkový sbor hlavního města Prahy a vyvolal magistrátní komisi na místě samém za účelem ohledání stavu kostela a zjištění nejnutnějších prací. Komise se konala 28. června 1922 a zjistila zhoubný vliv šachty podél severní lodi, sseďání základů, povážlivé trhliny ve zdivu a neudrži-

z r. 1903, i podány městské radě příslušné návrhy, jež schváleny a povoleno na potřebné práce 470.000 Kč.

Po tuhé a dlouhé zimě 1929 začato na jaře s uvolňováním severní lodi odkopáním terénu vyvýšeného během věků v těchto místech asi 140 cm nad nynější dlažbu kostela a se zabezpečováním základů. Při tom prozkoumáno zdivo základové po vnější straně a zakresleno do připravovaného stavebního plánu, k němuž zároveň zaměřena situace od roku 1903 změněná stavbou nového oplocení (1908) a různé podrobnosti, jež v tehdejším plánu nebyly.



Prosek. Kostel sv. Václava.

Západní průčelí před restaurací. Stará předsíň.



Západní průčelí po restauraci. Nová předsíň.

telný stav střech. Vzhledem k vyličeným poměrům poválečným byla však výsledkem celého zákroku jen oprava dlažby v šachtě, oprava taškové krytiny na kostele a šindelové krytiny na věži — to vše nákladem necelých 6000 Kč.

Protože pak v podobném stavu bylo tehdy více pražských patronátních kostelů a současně obec byla přetížena celou řadou úkolů, jež přineslo s sebou utvoření Velké Prahy, v téměř roce uskutečněné, nedošlo ani v nejbližší příchů letech k radikální úpravě a bylo nutno spokojiti se opět jen s nejnútnejšími opravami pokrývačskými, tesařskými a klempířskými roku 1926.

*

Posléze roku 1928 vypracovány náčrtky a nové rozpočty na definitivní úpravu, opírající se v celku o plán

Nový projekt obsahoval opět uvolnění hlavní apsidy přeložením sakristie na severní stranu, snížení střech na pobočných lodech, zřízení nového schodiště na kůr, sboření staré předsíně a snížení terénu kolem kostela na úroveň kostelní dlažby. Kdežto však ve starém návrhu bylo na východní straně (při apsidách) i kolem nové sakristie setrváno na šachtě, třeba místy trochu širší, než jak provedena byla r. 1891, se zaústěním do potrubí vedeného pod zemí, nový návrh vylučuje všechny vlhké soutěsky, uvolňuje kostelní zdivo po všech stranách odkopáním terénu v šíři nejméně 3 m a odvádí dešťovou vodu povrchovými stružkami přes dolní část hřbitova. Sakristie navržena v rozměrech o něco větších (asi jako sakristie stará), aby bylo možno při hospodárném uspořádání uložit tam i některé předměty uložené dosud v depositáři, jenž novým schodištěm na

kůr se o poznání zmenšuje. Aby románský portál, do té doby zazděný klenbou staré předsíně, nebyl po svém odkrytí vystaven rušivým vlivům povětrnosti, navržena na rozdíl od starého plánu, který nechával kostel úplně bez předsíně, menší předsíň, světlá a vysoká tak, aby celý portál byl volně viditelný. Přístup ke kostelu pak navržen z ulice přímo v ose kostela novým vchodem naproti farní budově.

Plán tento projednán magistrátní komisí 27. července 1929, jež dala souhlas k provedení projektovaných úprav, vyjímajíc stavbu sakristie, jejíž umístění mělo být předmětem dalšího jednání se státním památkovým úřadem.

Mezitím se pilně pracovalo na průčelích, jež očišťována, chatrné omítky otlučeny, zvětřalý kámen vyměňován a pečlivě spravovány trhliny.

Ku zpevnění zdíva a zabezpečení před opětným roztrháním — zvláště na věži — použito pneumatického vyplnění trhlín cementovou maltou a stažení zdíva tenkými železobetonovými výstužemi, vpravenými do strojně vrtaných dlouhých otvorů. Tak provedeno na věži v červenci a srpnu celkem 155 vrtů, v obvodových zdech kostela 78 vrtů až 2 m dlouhých. Zdívo v pravém slova smyslu sešité železobetonem je nyní proti všem poruchám dokonale chráněno. Vrtý a výstuže prováděla Českomoravská stavební akc. společnost. Trhliny ty objevily se v celé velikosti teprve po otlučení omítky.

Po zabezpečení zdíva přikročeno k rekonstrukci věžního krovu. Po odkrytí, kdy teprve bylo možno věc řádně posoudit, shledáno, že dříví je silně ztrouchnivělé, skruže vytvářející cibulovitou formu věže i Ondřejovy kříže z velké části prožrány červotočem, a že sloupky, probíhající celou výškou helmice, jsou právě pod lucernou ztrouchnivělé do dvou třetin profilu. Patrně, že zkáza zachvátila konstrukci již asi z války, ne-li před válkou.

Krov musil být úplně rozebrán už i proto, že trámová hvězda, na které celá konstrukce stála, měla umléné hlavy, a nějaké nastavování, právě jako při sloupcích (kde o tom skutečně zprvu uvažováno), nebylo dobře možno, a to tím méně, ježto šindel měl být nahrazen měděným plechem, a nebylo tedy radno ponechávati pod ním dříví, které by za 10—20 let musilo zase být vyměňováno.

Začátkem listopadu snesen celý krov, věž zakryta nízkým provisorickým pultem, a přesně podle starého vzoru konstruován krov nový a složen pak na zimu do provisorické prkenné kolny, postavené na sever od kostela jako přesný konturový model projektované sakristie, potřebné pro jednání se státním památkovým úřadem podle ustanovení komise ze dne 27. července 1929.

Přístup na hudební kůr byl dosud od roku 1879 přes půdu nad starou předsíní. Vzhledem k rozhodnutí odbourati celý tento přístavek bylo nutno postarati se o nový přístup na kůr, a to betonovým schodištěm ve starém depositáři (do roku 1770 sakristie) vpravo od hlavního vchodu. Prostor depositáře, jak již zmíněno, se tím zmenšil, ale k uložení různých předmětů možno ještě využití prostoru pod vyšším ramenem schodů a kromě toho docíleno jisté kompenzace tím, že vybourána ložetní zeď, postavená tu po 30leté válce, a nahrazena slabší příčkou. Na kruchtě samu prochází se nově vybouraným otvorem těsně pod závěrem románského pasu, který nebyl při prolomení

novověké zdi nijak dotčen, ale snížena při vstupu podlaha kruchtí o 36 cm.

Stěny a klenby depositáře vyčištěny, oškrábána kamenná gotická žebra, a pokud byla propadlá, uvedena do pravé polohy. Při zřizování schodiště otevřeno románské kruhové okénko, jež do té doby zvenku bylo sice patrné, na vnitřní straně však bylo zazděno.

Roku 1930 provedena od ledna do půli března jako nouzová zimní práce prokopávka pěn v dolní části hřbitova souvisící s novou úpravou odtoku dešťových vod. Pomoženo tím také mnohým starým pomníčkům, až do půli postamentu zasypáným.

Na jaře začato se stavbou nového věžního krovu: dříví v kolné na zimu uložené impregnuje se dvojitým nátěrem karbolinovým, v dlabech a čepech trojnásobným, a na věži se sestavuje. Ze starého krovu použito hrotnice, 6 skruží z cibulky nad lucernou, 5 skruží velkých, dosti vyspravovaných, a něco málo dříví hraněného. Do konce června hotova celá vazba i bednění, během července pak pokryta věž měděným plechem, při čemž opět detaily na lucerně i všecky ostatní formy dopodrobná zachovány. Dne 22. července nasazena nově nazlacená makovice, do níž uloženo v měděném pouzdru zápis o prováděných úpravách doložený plány a fotografiemi, opisy starých listin z roku 1732, 1790 a 1829 nalezenech při sejmutí makovice 4. listopadu 1929 (originály uloženy v městském archivu), svatováclavský dukát zádusím věnovaný, drobné mince, dvě brožurky vztahující se k svatováclavskému jubileu, věnované Svatováclavskou ligou, a ukázky současného denního tisku.

O krovech nad pobočními lodmi zjištěno bylo již při opravě roku 1926, že při definitivní řádné úpravě kostela nebude možno pro chatrnost nadále je ponechat. Proto při sestavování programu nebylo s použitím jich už vůbec počítáno. Nové krovky sníženy v hřebenu o 120 cm, takže všech šest románských okének pod římsou hlavní lodi po vybrání vyždívek a očištění špalet přiléhají plně k platinosti.

Krov hlavní lodi zůstal v kontuře úplně zachován, předělán však z německé soustavy na soustavu vaznicovou položením vaznic okapových a středních, i stažen v každé plné vazbě dvěma páry klestín: pod vaznicí střední a těsně nad vaznicí okapovou. Tím staly se zbytečnými železné klestiny, osazené patrně někdy v 19. století, které probíhaly právě zmíněnými románskými okénky. Také na tomto krovu bylo možno použiti jen velmi málo dříví ze staré konstrukce.

Na krytí střeš hlavní lodi i obou pobočních použitá háků a kůrek brněnských nepolévávaných, ale silně hutných a hladkých, jež dávaly naději, že dlouho podrží svoji teple červenou barvu, a dnes po dvou zimních obdobích možno říci, že naděje ta byla oprávněna.

Zatím v květnu na základě prkenného modelu docíleno souhlasu státního památkového úřadu s projektem nové sakristie tak, jak byl komisi v roce 1929 předložen, a začato hned s kopáním základů. Ostatky zeanulých, zde vykopané, uloženy v 25 rakvičkách do společného hrobu v severovýchodním koutě hřbitova.

Současně přikročeno k pracím souvisejícím s přestavbou chrámové předsíně na západní straně.

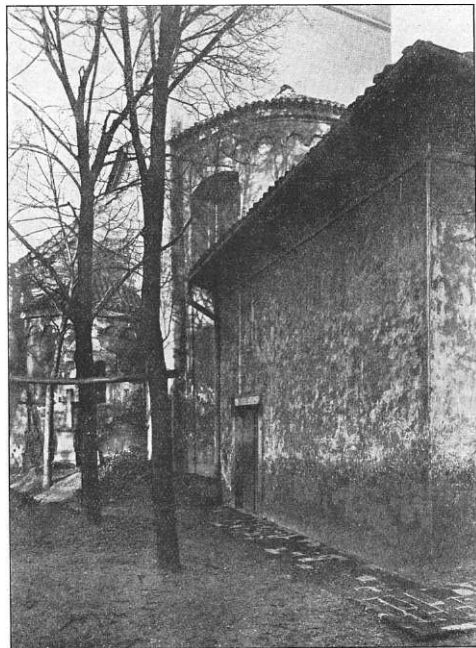
Nová sakristie, situovaná v ose prvního oblouku od presbytáře, zřízena v půdorysné velikosti přibližně stejné jako sakristie stará, výška její určena výškou rokokové kredence, kterou bylo tu umístiti, resp. její sochařskou výzdobou. Vzhledem k tomu, že terén hřbi-

toů je značně zvýšen, leží podlaha nové sakristie asi 1 metr pod úrovní hřbitova, ač proti dlažbě kostelní je o 5 stupňů zvýšena. Spojení s kostelem zprostředkuje nízká předsíň, jejíž hřeben leží 15 cm pod prahem barokního půlkruhového okna. Za krytinu použito tašek se starých střeš kostelních.

Protože o nový přístup na kůr bylo již (na podzim 1929) postaráno, byl v červnu zazděn přitesanou opukou dosavadní průchod s půdy staré předsíně, aby tato mohla být sbořena. Před zazděním otlučena omítka na špaletách otvoru, rovněž celá zeď za varhanami

a svědčily by o opravě ve druhé polovině 19. století, nejspíše při úpravách roku 1879. Vyzdívka v nise vybourána, zjištěna hloubka její 35 cm, kvádroví, tvořící souvislou vrstvu o výšce 150 cm, očištěno, zbytky starých omítek na něm zachovány, nepravidelné zdivo omítnuto.

K čemu nika sloužila, je-li snad zbytkem okna či vchodu, byla-li kdy úroveň kruchty o 110 cm výše či jak a kdy došlo zde k vytlučení původního zdiva — to vše zůstává záhadou. Možno jen říci, že dnes kromě jižního průčelí jednou z nejzajímavějších částí kostela



Prosek. Kostel sv. Václava.

Pohled na apsidu a sakristii před restaurací.



Pohled na apsidu po odbourání staré sakristie.

zbavena nejvrchnější omítky. Při tom bylo shledáno, že gotické okno, do té doby částečně zakryté zvenčí střešnou předsíní, o němž se předpokládalo, že sahá asi 150 cm pod hřeben předsíně, není o nic delší, než jak se dosud jevílo na vnitřní straně (za varhanami), kde pod zasklenou a zvenku viditelnou částí bylo na výšku 72 cm nepravidelnými kameny skoro na sucho zazděno. Zato však objevena byla těsně pod prahem tohoto okna v románském kvádrovém zdivu nika 63 cm široká, zřejmě románského původu, zazděná drobným kamenem nejspíše v době gotické a nahoře prahem jmenovaného okna přerušená. Románské kvádry začínají však až ve výši 110 cm od podlahy kůru; pod nimi jeví se na vnitřní lici nepravidelné drobné zdivo opukové, podle všeho gotické, později někde cihlami dolícované (plentované). Cihly nesou značku K (Kneifl?)

jest právě tento kout za varhanami, kde na malém kousku sotva několika čtverečních metrů jasně mluví k diváku šest stavebních epoch — šest století: románské kvádry, gotické okno, pod ním kus hladké omítky pozdně renaissanční, o něco níže omítka baroková, na ní stopy 19. století (t. zv. pekování) a posléze očištějící a konservující doba nynější.

Koncem července zařízen zatímní vstup do kostela dvěma v přístavku při jižním průčelí a v srpnu sbořena stará předsíň. Nejvýznamnější detail celého chrámu, románský portál, po půl čtvrtá století zazděný, bylo opět možno spatřit celý.

Zdivo předsíně bylo opukové, nepravidelné, klenby cihelné. Při bourání nenalezeno nic pozoruhodného. Kamenné renaissanční ostění, jediný to cenný detail, osazeno opět jako vchod do nové předsíně, jež téhož

měsíce založena. Její šířka odpovídá šířce hlavní lodi, vnitřní výška udaná výškou románského portálu. Střecha provedena v mírném sklonu, jenž ve fasádě vyrovnává attikou, a betonová konstrukce její tvoří zároveň kasetový strop, takže ze starého zdíva není vlastně skoro nic zbytků. Široká okna s obou stran vpuštější dostatek světla.

Zároveň se stavbou nové předsíně opravuje se postupně celé západní průčelí. Zdivo, i pokud bylo skryto v půdě, zvláště však nad pultovou střechou, kde bylo vystaveno vlivu povětrnosti, bylo značně zvětřelé a vydrobené. To vše očištěno, vyspárováno, kámen podle potřeby vyměněn. Stít severní lodi byl tak rozřazen a rozdrocen, že bylo nutno úplně jej přestavět. Také stít jižní lodi, zejména vlevo od vstupu na půdu, byl velmi zvětřelý i roztrhaný a vyžadoval značné výměny lícového kamene. Zajímavé, že při opravě průčelí na několika místech nalezeny porůznu zazděné kameny z obloučkové římsy, jež patrně dostaly se tam při gotické přestavbě průčelí tohoto*) po rozboření od Husitů, kdy zůstalo podle nynějších nálezů z původního zdíva na vnější straně jen asi do výše 4 1/2 m nad nynější dlažbu kostelní, na vnitřní asi do výše 6 metrů, a to jak při lodi hlavní, tak obou pobočných.

Srovnáme-li gotickou přístavbu se stavbou původní, vidíme, že byla provedena s jistou ledabylostí, jak ukazuje odchýlená poloha zdi, excentrické založení okna, lhostejné použití profilovaných kamenů do zdíva, horší jakost nové opuky a velmi špatná malta (místy jen hlína).

Mimo průčelí západní opravena, resp. dokončena všechna ostatní průčelí, pokud se tak nestalo již roku 1929. K opravám průčelí dlužno ještě dodat, že ukončující římsy lodi hlavní i obou pobočných, pocházející z roku 1887, nejobyčejnějšího novorenesančního schématu, které ani formou ani měřítkem se na místo nehodily, byly při těchto opravách odstraněny a nahrazeny římsami prostšími a výraznějšími.

Těžší roku ještě urovnán snížený terén na severní a západní straně kostela do stejnoměrného spádu a vydlážděn deskami ze sliveneckého mramoru na betonovém podkladu, takže o bezpečnost základů je tu co nejlépe postaráno.

Posléze očištěny a vyspraveny umělým kamenem zvětřelé pruty gotického okna, a rovněž očištěn přenesený renesanční portál.

Románský portál, částečně prosekaný, doplněn příbuzným pískovcem, ale profily nových částí provedeny jen v bosse bez propracování detailu; tak rozeznávají se jasně doplňky od originálu a linie archivolty probíhají nerušeně.

Roku 1931 zřízen osový vstup z ulice na hřbitov a ke kostelu. Použito k tomu dvoukřídlových železných kovaných vrat z Malostranského hřbitova na Smíchově, pocházejících z let 70. minulého věku a odstraněných roku 1927 při přestavbě ohradní zdi na Plzeňské třídě. Litinové ozdoby vrat během času většinou zurážené odstraněny a nahrazeny jednoduchými články kovanými. Náhodou bylo rozdělení piliřů hřbitovního železného plotu takové, že prodloužená a dříve nijak k platnosti nepřicházející osa kostela spadá do středu jednoho pole, takže při proražení nového 360 cm širokého

vchodu nebylo třeba rytmus plotu nijak měnit; jen vybudovány masivní pilíře pro zakotvení těžkých vratních křídel, a dvě pole plotu vlevo od nového vchodu spuštěna o 40 cm níže vzhledem ke sníženému zde terénu.

Po řádném vyschnutí nové sakristie položeno tu linoleum, dokončeny řemeslnické práce a místnost připravena k nastěhování; v květnu pak probourán otvor ze severní lodi chrámové do předsínky nové sakristie a osazeny v něm rokokové dveře, vedoucí do staré sakristie za oltářem. Při proražení tohoto otvoru nalezen na vnější lici zdi pískovcový kvádr s vytesaným leto počtem 1654. Nález tento je velmi významný a vrátíme se k němu na konci článku.

Nábytek ze staré sakristie přestěhován, otvor za oltářem zazděn, zazděna řádně i dutina slepého okna nad ním. Když zbavena takto apsida otvorů již ohrožujících a zdivo její zabezpečeno (betonové injekce tu prováděny nebyly vzhledem k nebezpečí, jež hrozilo nástěnným malbám v presbyterii), urovnána rozsedlá obloučková římsa na apsidě, jednotlivé kameny její osazeny do původní polohy, scházející pak doplněny z rovných kamenů téhož typu, nalezených porůznu ve zdivu — vesměs to zbytků obloučkové římsy, probíhající původně na všech průčelích kostela. Vyměněn pak úplně prohlubň krov na apsidě a zatímce zakryt.

Při bourání staré sakristie učiněn opět zajímavý nález. Sakristie z roku 1770 měla formu pravidelného obdélníka, ale podélné zdi její neprobíhaly zevně celé v přímce, nýbrž u apsidy přitáčely se do směru kolmého ke zdi apsidy. Tato zvláštní forma je nyní vysvětlena tím, že sakristie byla připojena na gotické operáky, jimiž apsida byla kdysi zesílena. Bohužel, že při stavbě sakristie mnoho z nich bylo usekáno, takže nalezeny byly již jen pouhé trosky. Jsou nejspíše z téže doby jako klenby hlavní lodi a mají výšku nestejnou. Jejich základ ukazuje velmi dobře, jak vysoko byl v té době terén hřbitovní.

Zabezpečení základů jižní lodi a snížení přilehlého terénu vyžadovalo, aby odstraněny byly tři hrobky a šest hrobů ležících těsně u zdi. Mimo jiné byl tu hrob spisovatelky Honoraty Zapové z Wiszniowskich, přiléhající k presbyterii, hrob místního faráře P. Lüftnera a j. Jedna hrobka blíže bývalého vchodu kostelního prostě zrušena, ježto byla prázdná, ostatní přeloženy k východní zdi hřbitovní, hrobky pak přeneseny na místo bývalé sakristie naproti hlavní apsidě.

Po sboření staré předsíně i sakristie a po přeložení hrobů a hrobek zbýval ještě přístavek na jižním průčelí. V plánu z roku 1903 navrhovalo se odstranění jeho a úprava nového vchodu v napodobu románského sluhu. Nový návrh se objektu toho nedotýkal vzhledem k tomu, že již odbourání staré předsíně a zabránění části depositáře na nové schodiště znamenalo jistou redukci prostorů chrámových. Věc byla však velmi lákavá, protože šlo o nejzajímavější průčelí kostelní, kde kromě čtyř lunetových barokních oken, jež vyznačují nyní uspořádání vnitřku, bylo ještě kruhovitě okénko románské, dva zbytky oken gotických a posléze části dvou kamenných lichých oblouků polokruhových, porušených polokruhy barokních oken. Právě nejzáhadnější místo bylo zakryto jmenovaným přístavkem. Když bylo po snížení terénu zřejmo, že buď musí být mlce založený přístavek podchycen nebo sbořen, a místní pan děkan ke sboření svolil, učiněna opatření k přemístění oltáře tam stojícího, ofoto-

*) Podobně po válce třicetiletě při nové stavbě severní apsidy byl kámen tvořící vrchol okénka zazděn asi půl metru pod okénkem, trochu stranou a převráceně, nové okénko pak zaklenuto menšími kameny.

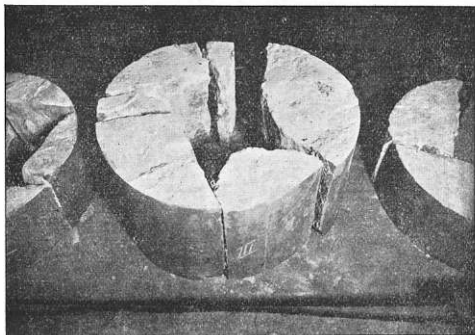
grafován vnitřek s novodobými nástěnnými malbami (19. století) a přístavek krátce sbořen. Shledáno pak, že oblouky protínající baroková okna jsou zbytky románské arkatury o dvou polích, odkryty hlavice obou jejích krajních pilířů i bývalého pilířku středního, všechny na přední straně osekané, na zachovaných bočních stranách pak zdobené podobným motivem jako hlavní portál. Po vybrání vyplňujícího zdiva arkád, provedeného z románských kvádrů snad na jiném místě vybouraných, vynikla ještě lépe plastika arkatury a v každém z obou oblouků objevilo se dobře zachované románské okénko. Špalety okének nesou stopy barevné výzdoby tmavočervené.

Jest jen litovati, že otvoru kdysi tu probouranému padl za obět celý střední pilíř, který mohl být zachován, kdyby otvor byl jen o čtvrt metru dále. Podle rozhodnutí zástupce městského památkového sboru byl pilířek, z něhož zbývala jen hlavice a jeden kvádr pod

byly ještě způsobilé, ostatně pak přizpůsobeným pískovcem novým, který zbaven vlastně všeho zatížení, aniž by se vzhled pilíře nějak změnil.

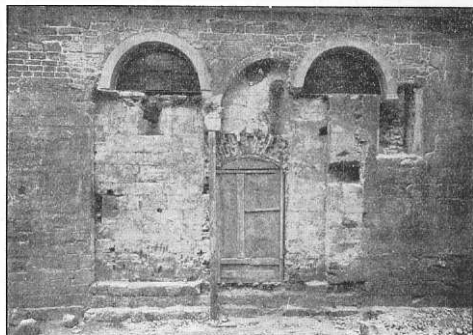
Při rozebírání učiněn byl překvapující objev, že domnělé spáry styčné mezi kvádry byly namnoze jen mělké rysky v omítce, pečlivě vápnem vyplněné, a skutečná spára byla jinde. Pilíře byly, jak nyní patrné, při úpravě roku 1770 nepravidelně osekané a pak maltou zarovnané a uhlazeny, větší dolíky vyplněny i kousky cihel. Omítka pak přizpůsobena tak dovedně ostatním — skutečně pískovcovým — lícovým plochám, že nestejnost materiálu zůstala úplně utajena, a to tím spíše, že i spáry, jak uvedeno, byly velmi výstižně napodobeny.

Bezprostřední příčina nynějších poruch není známa, ale pravdě nejpodobněji postupoval vnitřní proces v kameni, místy velmi špatném a nyní již úplně syplem, od nešťastné úpravy Gruntzlovou roku 1770.



Prosek. Kostel sv. Václava.

Části vyřazeného sloupu mezi hlavní a severní lodí.



Arkády na stěně jižní boč. lodi po odbourání předšíně.

ní, nově zřízen z betonu v souvislosti se zazdívkou otvoru. Při bourání přístavku nalezen ve zdivu velký kámen, na jedné straně vyhloubený, který po bližším ohledání a očistění objevil se jako celé románské okénko kruhové, podobné onomu u nových schodů na krucht, i bylo rozhodnuto osadit je v ose hlavní apsidy.

Zevnější úpravy kostela zhruba skončeny, prostor před jižním průčelím kolem apsid až k sakristii vydlážděn jednobarevným mosaikovým kamenem opět na betonovém podkladě a upraveny načisto rigoly pro odtok vody.

Na podzim roku 1931 došlo uvnitř chrámu k opatření, jež nebylo sice v programu úprav, objevilo se však nezbytným. Na pilíři, prvním od kazatelny, odloup se před časem ve výši asi 2 metrů kousek pískovce a objevily se tu také trhlinky svislého směru. Byl proto pilíř vylehčen podpěrami a měl být opraven obvyklým způsobem, totiž prolitím řidkou maltou. Když však trhliny se objevovaly i na opačné straně pilíře a bylo časem slyšeti padání drobců se materiálu uvnitř, byly podpěry zesíleny a celý pilíř rozebrán. Nahrazen pak železným nýtovaným sloupem tak dimensovaným, že postačí sám k úplnému udržení veškeré váhy, která se naň vloženou kamennou deskou převádí. Sloup obložen kameny starého pilíře, pokud

Domněnka svého času uváděná, že osekaní to tkalo se jen dvou pilířů, totiž sudých (středních) a že liché pilíře byly již od založení chrámu oblé, je nyní definitivně odbyta, ježto právě rozebraný lichý pilíř ukazuje vazbou kamenů i zpracováním povrchu, že byl stavěn jako čtyřhraný, nehledě ani k tomu, že zbytky rovných ploch jsou na něm tak jako na ostatních lichých pilířích zcela dobře patrné (viz obr. na této straně vlevo).

Na rok 1932 zůstávají již jen práce podružnějšího rázu a možno proto v krátkosti přehlednouti výsledky, jichž docílono po stránce praktické i vědecké.

Provedené rekonstrukce všech krovů, měděný kryt věže, železobetonové výstuže, pečlivé opravy všech fasád, dlažby kolem kostela a řádné odvodnění zabezpečující kostel před nutností větších oprav na nejdlejší dohlednou dobu, s hlediska estetického pak získává budova kromě uvedeného také uvolnění hlavní apsidy a zvláště novou úpravou hlavního vchodu, zajímavost chrámu po stránce uměleckohistorické zvýšena konservací původního portálu a okének pod římsou hlavní lodi, odhalením arkatury na jižní straně se dvěma dosud neznámými okénky, nálezem gotických opěráků apsidy a románských zbytků na kůru, nehledě k drobnějším nálezům ve zdivu.

Zbývá uvést ještě dva poznatky při úpravách zís-

kané, jež přispívají k objasnění osudů kostela po míru westfálském. Podle názorů dosud platných zůstával prosecký kostel ruinou od roku 1639 či 1648 až do roku 1675. Ale nálezy kvádrů datovaného rokem 1654 a listiny z roku 1732 svědčí, že v jmenované době se již na opravách pracovalo. Buď byla severní poboční loď do roku 1654 již znovu vystavěna nebo aspoň tím rokem stavba začata. Ostatek chrámu zůstával pravděpodobně i nadále ve stavu zpusťlen, ale severní loď byla snad i k bohoslužbám zařízena a bylo jí používáno nezávisle od hlavní lodi. Tak možno souditi z nalezeného cihelného základu pod druhým oknem této lodi, ukazujícího na samostatný vchod, upravený při stavbě severní zdi. Z listiny nalezené ve věži pak se

dovídáme, že názor Herainův o stavbě věže nad presbyteřím v roce 1712 je mylný, a při pozornějším čtení zápisu ve farním archivu vidíme, že zápis ten (1712) může se velmi pravděpodobně týkati zvonice mimo kostel stojící (na hřbitově). Listina dokazuje jasně, že věž nynější postavena roku 1732, a uvádí zároveň, že již před tím na témž místě stála věž od roku 1662, jež byla zničena bouří. Bylo tedy po vystavění severní poboční lodi pracováno postupně dále, a urgence arcibiskupa Arnošta z Harrachu roku 1667 neznámá, že by od švédské války nebylo snad vůbec nic na Proseku vykonáno, nýbrž má vlastně jen nabádání k čilejšímu postupu prací, jež pak vysvěcením v roce 1675 byly zakončeny. Arch. Frant. Thoř.

PREHISTORICKÁ KRONIKA VELKÉ PRAHY ZA ROK 1931.

Vývoj pravěkého osídlení na území dnešní Velké Prahy táhne se skoro nepřetržitě od počátku lidstva v Čechách až do doby historické, kdy se Praha stala srdcem českého státu. Každoročně vydává pražská půda množství pravěkých památek, které dosahují však regionálního zpracování jen v občasných publikacích o pravěké Praze (K. Prokop, J. Schránil, A. Stocký, E. Storch); jinak splývají v publikacích s materiálem z ostatních Čech nebo pro svou podřadnou archeologickou cenu zůstávají skryty v magazínech Národního musea. Každoroční zpráva o pravěkých nálezech na území pražském znamenala by velký zisk pro všechny, kteří se zajímají o osudy Prahy před dobou, v níž se stala sídlem českých knížat.

Nálezy pražské jsou zachraňovány Státním archeologickým ústavem, který má zvláště v patrnosti levý břeh Vltavy, a Národním museem, které dohlíží na nálezště na břehu pravém. Museum hlav. města Prahy převedlo svou prehistorickou agendu na Národní museum. Vedle těchto veřejných ústavů pracuje však na území Velké Prahy řada badatelů a sběratelů soukromých. Tito jsou proti veřejným ústavům ve veliké výhodě; pracují na malém území a jsou proto pohyblivější — každý sleduje ve svém rayonu všechny pozemní práce, aby včas pravěké památky zachránil. Často zůstávají jejich nálezy skryty — bez dostatečného zajištění — ve sbírkách nepřístupných; jsou ovšem, bohudík, zase soukromníci, kteří jsou aspoň ve styku s veřejnými ústavy, čímž výtěžek jejich sběrů a výkopů neujde veřejné pozornosti. Za dnešních personálních a finančních poměrů ve veřejných ústavech konají tito soukromníci velmi záslužnou práci: bez jejich zákroku byla by zničena řada důležitých nálezů a nálezu.

Zachraňování pravěkých nálezu v Praze je velmi nesnadné. Přes všechny instrukce, dávané úřady i ústavy, jsou odborníci voláni k nálezům příliš pozdě, takže zatím mnoho je zničeno (zvláště nálezy okolnosti je těžko dodatečně zjišťovati). Hlavní závadou vedle neporozumění vedoucích pozemních prací je, že práce je vedena tak rychle, že výzkum vědecký je mnohdy nemožný a ústavy musej se spokojí zachráněním vykopaného materiálu.

Přes uvedené nesnáze mohou se oba ústavy pochlubit několika výzkumy, z nichž některé mají význam evropský. Národní museum (dr. O. Kandyba) prokopalo v Kobyliskách laténské pohřebiště, na němž bylo

po prvé zjištěno vykrádání hrobů u Gallů. V Bubenči pak Státní archeologický ústav (dr. L. Horáková) prozkoumalo žárové pohřebiště neolitické (kultura keramiky vypíchané), jakého dosud ani u nás ani v cizině nebylo. Oba výzkumy po odborné publikaci budou jistě středem pozornosti evropských prehistoriků.

*

Nálezy pražské za rok 1931 jsem seřadil časově a uvnitř období místně — lépe tak vynikne vývoj osídlení. Použil jsem záznamů Státního archeologického ústavu, Národního musea a p. Jeništy, jimž za ochotu a laskavost děkuji. Nálezy Státního archeologického ústavu jsou označeny »St. A. Ú.«, Národního musea »N. M.« a p. Jeništy »Sb. Jeništova«.

*

Mladší doba kamenná (neolit) (III. a začátek II. tisíciletí před Kr.).

Praha XIX. - Bubeneč, u hřbitova.

Jáma sídlištní s volutovou keramikou. St. A. Ú.

Praha XIX. - Bubeneč, Ardenská ulice.

16 žárových hrobů s kulturou vypíchané keramiky. St. A. Ú.

Praha XIX. - Bubeneč, u hřbitova.

4 sídlištní jámy s kulturou vypíchané keramiky. St. A. Ú.

Praha VIII. - Libeň, pískovna Na Žertvách.

Sídlištní jáma s kulturou keramiky vypíchané (nejmladší stupeň). N. M.

Praha XVIII. - Liboc, zahrada č. p. 187.

Stopy osídlení s kulturou keramiky jordansmíhlské. St. A. Ú.

Praha XIX. - osada Baba.

3 sídlištní jámy s kulturou české keramiky nordické. St. A. Ú.

Praha IX. - Vysočany, spalovací stanice.

Hrob kostrový s kulturou zvoncovitých pohárů. N. M.

Praha VIII. - Kobylisy, č. kat. 88/35, parc. 3., blok 3.

Hrob kostrový s kulturou zvoncovitých pohárů, rozrušený hrobem laténským (viz dále). N. M.

Praha VIII. - Kobylišy, č. kat. 88/35, parc. 3., blok 3.
Dětský kostrový hrob s vynírající kulturou šňůrové keramiky (stupeň předúnětický). N. M.

Doba bronzová (XVII.—X. stol. před Kr.).

Praha VIII. - Kobylišy, č. kat. 88/35, parc. 3., blok 3.

3 sídlištní jámy s kulturou únětickou. N. M.

Praha IX. - Vysočany, Šmídova cihelna.
Sídlištní jáma únětická. N. M.

Praha XIX. - Bubeneč, u hřbitova.
Sídlištní jáma únětická. St. A. Ů.

Praha XIX. - Bubeneč, u hřbitova.
Sídlištní jáma únětická. Sb. Jenišťova.

Praha VIII. - Libeň, Erbenova ulice.
Rituální pohřeb dvou koster (?) v sídlištní jámě s kulturou knovízskou. N. M.

Praha VIII. - Libeň, Erbenova ulice.
Kotlovitá sídlištní jáma s kulturou knovízskou. N. M.

Praha VIII. - Libeň, Na Zertvách.
Sídlištní jámy knovízské. N. M.

Praha IX. - Vysočany, spalovací stanice.
Sídlištní jáma knovízská. N. M.

Praha XIX. - Bubeneč, Vojenský zeměpisný ústav.
Sídlištní jáma knovízská. N. M.

Praha XIX. - Bubeneč, Vojenský zeměpisný ústav.
2 sídlištní jámy knovízské. St. A. Ů.

Praha XIX. - osada Baba.
Sídlištní jáma knovízská. St. A. Ů.

Starší doba železná (hallstattská) (X.—V. stol. před Kr.).

Praha VIII. - Libeň, Na Zertvách.
Sídlištní jámy s kulturou bylanskou. N. M.

Praha XIX. - Bubeneč, Terronská ulice.
Žárový hrob s kulturou bylanskou. Sb. Jenišťova.

Praha XIX. - Bubeneč, Ardenská ulice.
12 žárových hrobů s kulturou pozdně hallstattskou (s prvky časně latěnskými). St. A. Ů.

Praha XIX. - Bubeneč, u hřbitova.
2 sídlištní jámy s kulturou bylanskou. St. A. Ů.

Mladší doba železná (IV.—I. stol. před Kr.).

Praha VIII. - Kobylišy, č. kat. 88/35, parc. 3., blok 3.

7 hrobů kostrových s kulturou latěnskou. Hroby byly vylopueny ještě současníky pohřbených. Hrob VII. ruší pohřeb kultury zvoncovitých pohárů z ml. doby kamenné (viz výše). N. M.

Praha IX. - Vysočany, Šmídova cihelna.
Sídlištní jáma s kulturou latěnskou (nejmladší stupeň, zv. stradonický). N. M.

Praha XIII. - Záběhlce.
2 latěnské hroby kostrové. N. M.

Praha XIX. - Bubeneč, u hřbitova.
Sídlištní jáma latěnská. St. A. Ů.

Praha XIX. - Bubeneč, u hřbitova.
Sídlištní jáma latěnská. Sb. Jenišťova.

Praha XIX. - Bubeneč, u hřbitova.
4 kostrové hroby latěnské (stupeň duchcovský). St. A. Ů.

III.—IV. století po Kr.

Praha XIX. - Bubeneč.
2 sídlištní jámy (se stopami hrnčířských pecí?) s kulturou římsko-germánskou (mladší stupeň). St. A. Ů.

Období dějinné.

Praha XVIII. - Liboc, pozemek p. Šestáka.
Kostrový hrob z doby knížecí (peníz v ruce pohřbeného?). St. A. Ů.

Praha XIX. - Sedlec, Hergetova cihelna.
2 kostrové hroby bez milodarů z doby historické. St. A. Ů.

Dr. Jiří Neustupný.

MODEL MALÉ STRANY.

V práci na modelu v r. 1931 bylo možno, díky státní subvenci, různě pokračovati. Z dřívějších let bylo hotovo celé pobřeží Vltavy od Strakovy akademie až k mostu Legii a sahlo do hloubky do ulice Lužické, Lázeňské, Harrantovy, Karmelitské a Všeřdovy. Vedle toho je z dřívější doby hotov celý model Hradu, od prvního nádvoří až po Černou věž a Daliborku. Rovněž byl hotov model kostela sv. Mikuláše s vrch. zemským soudem a přilehlé bloky až k Waldštynskému náměstí. Intenzivní práce v roce 1931 obsáhla území od Sněmovní ulice, Nových zámeckých schodů do ulice Waldštynské, takže do konce roku provedena byla celá část pod Hradem. Vedle toho dokončeno bylo území Waldštynského paláce a zahrady a skupina domů mezi Josefskou ulicí a Malostranským náměstím, takže celý střed Malé strany byl hotov počátkem roku 1932. Terasy fürstenberské a území ke Klárovu podél Starých

zámeckých schodů byly dokončeny v lednu. Nyní pracuje se na modelu území mezi Chotkovou silnicí, Opyší a Starými zámeckými schody. Zároveň je v práci území mezi ulicemi Lužickou a Letenskou a komplex území Anglických panen s kostelem sv. Josefa.

Začátkem druhého čtvrtletí bude tedy úplně dokončen model od Jeleního příkopu až k Vltavě na sever od Mostecké ulice a Nových zámeckých schodů. Jižní část bude potom kompletována modelem území mezi ulicemi Lázeňskou a Karmelitskou a podél ulice Nerudovy.

Jiná jest otázka instalace modelu, který je značných rozměrů, neboť není tak snadno postarati se o vhodné vystavení. Kromě prací potřebných pro sestavení je zapotřebí ještě různých montážních prací, jako podla a rozšiřitelné vitriny, kteréžto práce přijdou na řadu, až bude známo, kde bude model vystaven.

Avšak již dnes je možno použití modelu prakticky. Model mohl se osvědčit již při otázce Státní galerie na Kampě. To, co bylo získáno vytýčením ve skutečnosti před veřejností, mohlo být zjištěno již předtím zkouškou v modelu. Nestalo-li se tak tentokrát, nastyne se jistě příště příležitost vyzkoušet praktic-

kou cenu modelu při úpravách at již na Kampě, nebo u Mánesova mostu.

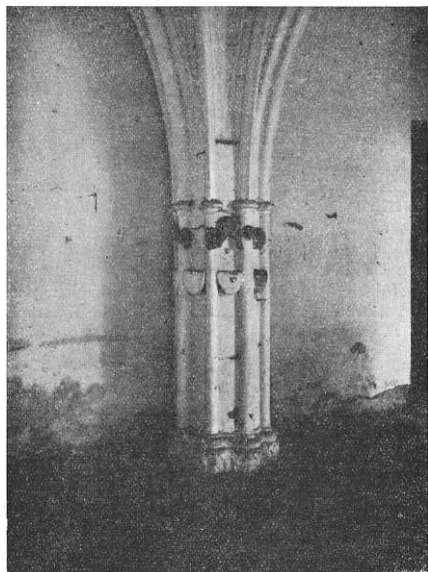
Právě praktická použitelnost jest druhou stránkou malostranského modelu vedle jeho ceny základní — uchovati dokument.

Arch. Bohumil Hübschmann.

ZPRÁVY Z VENKOVA.

K LETOŠNÍMU JUBILEU BÝV. KLÁŠTERA SV. PROKOPA NA SÁZAVĚ.

Na počátek července t. r. se připravují oslavy devítistého výročí bývalého kláštera na Sázavě. Přesné datum tohoto založení není sice bezpečně zjištěno,



Bývalý klášter sv. Prokopa na Sázavě.
Kapitulní síň.

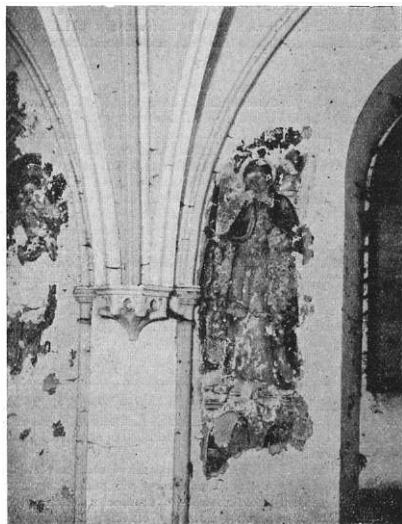
neboť nejstarší písemný pramen věci se týkající, kronika Kosmova, se ve svých různých vydáních v této otázce liší, kladouc založení jednou k roku 1032, jindy k roku 1033, nebo dokonce až do 1038. Nejvíce zpráv se vztahuje k roku 1032, který je tedy asi nejpravděpodobnější dobou založení kláštera. Ostatně na věci, myslím, tak dalece nezáleží, postačí, že se tak stalo v třicátých letech 11. století. Je to jistě výročí pro naše kulturní dějiny velmi důležité — význam kláštera pro naši románskou kulturu jest každému vzdělanému Čechovi dostatečně znám, takže se zde netřeba o něm déle šířiti — nás, jako památkáře, bude při této příležitosti více zajímati stav, v jakém se nalézá umělecký odkaz někdejších obyvatelů kláštera, vypuzených nelibostným patentem josefinským roku 1785.

Za dnešních poměrů, kdy se na památkách všemožně šetří a kdy, není-li bohatého patrona, nechávají se památky podobného druhu dojíti k poloviční zkáze než se pro ně něco z veřejných peněz udělá, nelze mnoho čekat. Bývá, nebo lépe bývalo, zvykem u příležitosti významných jubileí vynikajících památek jako je na příklad jubileum toto, dávati je do pořádku jednak z pleti, jednak k vůli reprezentaci, nebo také z nutnosti. To se zde, bohužel, ani z jednoho z těchto důvodů nestalo. Od prvních dvou důvodů bychom v dnešní těžké době nic nečekali, než třetí důvod by měly příslušné kruhy vzít na uvážení. Dnešní památky sázavské nejsou sice zůstatky z doby založení kláštera — roku 1032 byly postaveny asi jen dřevěné provisorní budovy — ani se snad nevyrovnají významu románských staveb z konce 11. a prvé poloviny 12. století; pocházejí ve svých nejstarších částech až z prvé poloviny 14. století, než přes to jsou posvěceny tím, že zdědily funkci předchozích památek románských, a ač nedosahují úplně uměleckého významu, který dnes tímto přikládáme, jsou pro nás po stránce umělecko-historické velmi zajímavé i důležité. Proto měl být, alespoň při příležitosti tak významného jubilea jako je letošní, na ně vzat větší zřetel a jejich zbytky měly být konečně zabezpečeny proti hlodajícímu vlivu povětrnosti. Mám na mysli především zbytky arkád kostelního trojlodí ve dvoře před bývalým kněžským, dnešním kostelem. Právě na ně se vztahuje hořejší zmínka o zajímavosti a důležitosti gotických zbytků sázavského kláštera. O tom, jaký význam pro českou románskou architekturu měly původní kamenné stavby klášterní, hlavně basilika Božetěchova, vysvěcená v říjnu 1095, přestavěná ve čtyřicátých letech 12. století opatem Silvestrem, ukázal prof. Birnbaum v *Casopise Společ. př. st. čes.*, XXXII. roč. Než i její dědic, gotický chrám, v druhé polovině 17. století částečně zbarokovaný, dnes v torsu se nalézající, má určitý význam v dějinách naší gotické architektury 14. století a ukazuje, že zdejší opati této doby nezůstali v uměleckém smyslu nijak pozadu za svými předchůdci z doby románské. Gotická přestavba sázavského kláštera byla donedávna rozličně datována. Grueber ji kladl správně do století čtrnáctého, Braniš do konce století třináctého, Wintera*) rovněž tak, Podlaha opět do století čtrnáctého a nejnověji Birnbaum v »*Dějepisě umění*« rovněž do století čtrnáctého. Všichni se při tom při úplném nedostatku písemných zpráv opírali o architektonickou formu detailů klášterního chrámu. Teprve počátkem tohoto století uveřejnil prof. Šimák v publikaci »*Bohemia* v Lipsku« stručnou

*) Studien und Mitteilungen aus dem Benediktiner- und Zisterzienser-Orden, XVI. 556 n.

latinskou větu, připisanou k roku 1315 ke staré historii sázavského kláštera, která se obsahem i umístěním s největší pravděpodobností vztahuje na stavební dějiny Sázavy a zní: ... Mathias abbas primum inceptum fundamentum et primum lapidem posuit... Opat Matěj panoval na Sázavě v letech 1298—1332. On to byl, který podle všeho dal odstraniti nevyhovující již románské stavby klášterní a založil nový, imposantní klášter gotický, stojící částečně dodnes. Rovněž doba založení, rok 1315, se zdá býti pravděpodobnou, jak další ukáže. Loňského roku vystěhoval se z východní části sázavského zámku, který je částí bývalého kláštera, jak donedávna dokazovala kromě půdorysu gotické místnost v prvním patře jižního křídla, spolumajitel budovy p. Souček. Při tom byla uvolněna a zpřístupněna velká místnost v přízemí východního křídla při jižním boku kostelní sakristie, která svou dispozici se ukázala býti původní kapitulní síní. Má, nebo lépe měla, čtverečný půdorys, jest osvětlována na východní straně dvěma barokními okny, vstávanými, jak stopy ukazují, do původních oken gotických, a sklenuta čtyřmi kříži na střední pilíř. Západní stěna této síně, spolu s velkou částí obou západních klenebních oddílů, byla zničena při barokní přestavbě kláštera v první polovině 18. století, kdy stavěn byl nový barokní ambit. Existence této síně dokazuje, že zámek byl v gotické době klášteřem a že jím nebyla neznámá, dávno již zbořená budova na severní straně kostela, její architektonické detaily, nejvýše zajímavé, pak slouží k datování síně a určení stavebního postupu na klášteře. Forma středního pilíře, obaleného válcovými příporami, jest velmi konservativní a datovali bychom podle ní kapitulní síň již do druhé poloviny 13. století. To však nepřipouští ostatní detaily, především konsoly na stěnách síně baldachýnovitého tvaru, nápadně shodné s detaily sakristie bývalého klášterního kostela v Roudnici, založené těsně po roce 1333. Ještě jeden motiv ukazuje přímo nápadnou souvislost s klášteřem roudnickým. Je to vzácný u nás motiv fantastických zvířat s lidskými hlavami, jež obepínají střední pilíř síně těsně pod hlavicemi jeho přípor. Tento motiv se objevuje v t. zv. kapitulní síni roudnického kláštera, postavené kolem roku 1340. Podle toho možno kapitulní síň sázavskou klásti přibližně do doby kolem roku 1330—1340, na což ukazují ještě další detaily, jež na tomto místě nelze již rozváděti. Všimneme-li si stavebního postupu středověkých a hlavně gotických klášterů, kdy stavěn nejprve chór, pak východní část kláštera k chóru přilehlé, nato loď a přilehlé partie klášterní, postup zjištěný na příklad právě na stavbě kláštera roudnického, vidíme, že datum uveřejněné Šimákem a sloh kapitulní síně sázavské s tímto postupem souhlasí. Roku 1315 patrně založen opatem Matějem chór, kolem roku 1340 se dospělo ke stavbě východního ambitu, který se připojuje na jihozápadní konec dlouhého chóru. Poté stavěna jižní zeď kostelního trojlodí, projektovaného v basilikální formě, navazujícího na styl kapitulní síně. Než ještě při stavbě kaple pod jižní věží v průčelí této lodí plán změněn v dispozici i detailu. Místo basilikálního projektu s detailem, běžným v první polovině 14. století, nastoupil velkorysý projekt stejnorodní, podle něhož provedeny arkády mezi jižní lodí a projektovanou lodí hlavní. Hlavní význam těchto arkád jest v tom, že v profilaci jsou do podrobnosti provedeny podle vzoru pilířů arrasovské části chrámu sv. Víta v Praze. Tím je také

určen »terminus post quem« jejich vzniku. Je to asi r. 1350. Spíše však vznikly později. Jimi se asi skončil velkorysý projekt klášterního kostela sázavského, který, zaražen válkami husitskými, patrně dále nepokročil. Pilíře jsou nejčistším dokladem slohu Matyáše z Arrasu mimo Prahu. V tom spočívá jejich velký význam a již proto zasluhují mnohem více péče, než se jim dosud věnovalo, ač by k tomu měl stačit již ten fakt, že měly nésti klenbu kdysi nejslavnějšího klášterního kostela v Čechách. Měla by se zabezpečiti především jejich horní plocha, kam zatéká a již živly stále hlodají, takže stále odtud padající materiál, nebezpečný pro návštěvníky chrámu, způsobuje obavy, že, ne-li všechny, tedy některá z arkád se zřítí úplně. Upozorňujeme na to příslušné činitele, aby tak učinili, ne-li z ohledů památkářských, tedy aspoň pro bezpečnost návštěvníků chrámu.



Bývalý klášter sv. Prokopa na Sázavě.

Zbytky gotických maleb v kapitulní síni.

Rovněž více pozornosti by zasloužily části nástěnných maleb, objevené loni v zmíněné kapitulní síni. Na její východní stěně mezi okny objevila se po vyklizení síně krásné zachovaná torza fresek, představujících madonu-orodovnici, chránící pod pláštěm postavy mnichů, madonu s dítětem na trůně a část neznámého světce. Pod nohama madony namalovány jsou arkády téhož typu jako v kapli sv. Maří na Karlštejně. Malby pocházejí asi z konce 14. století. Stopy pod omítkou ukazují, že celá síň jest pomalována. Letošní zima odkryté části valně poškodila. Bylo by na čase, aby tyto památky, jichž nemáme v Čechách mnoho, byly ne-li odkryty, tedy aspoň fixovány, abychom se lehkomyslně nezbavili památek, která po dokonalém odkrytí a konservování může býti v dějinách českého gotického malířství po stránce umělecké i vývojové důležitým článkem. D. R. E. M. P o c h e.

CENNÉ NÁLEZY UMĚLECKOHISTORICKÉ V DOMĚ ČP. 200-III. NA MALÉ STRANĚ, na nároží Thunovské a Zámecké ulice. Počátkem t. r. byly v domě čp. 200-III. nalezeny zajímavé zbytky původního stavu tohoto domu. Dům, který náleží arch. Šaškovi, jest od základů přestavován a upravován, při čemž nalezeny četné stopy jeho původní podoby, které díky porozumění majitelova budou zachovány. Arch. Šašek vybíral všechny pozdější bezesné vstavy, hlavně příčky a nové stropy, při čemž našel původní dispoziční domů, renaissanční štít, zajímavého, speciálně jihočeského typu (laborského), a konečně původní dřevěný strop z doby kolem r. 1600, namalovaný v chiaroscuro sčasnými z antické mytologie, kteréžto malby náležejí mezi nejznamenitější případy renaissančního malířství českého v Praze. Na vzhledu domu objevena stará okenní ostění renaissanční a zbytky renaissančních architektonických maleb. Dům je gotického původu, shořel r. 1541 a byl pak renaissančně přestavěn.

Z této doby pocházejí z velké části jeho architektonické detaily, které byly rozmoženy někdy kolem r. 1600; tehdy namalovány na starší dřevěný strop zmiňované nové malby.

O celé stavbě a nálezech na ní přinese v příštím čísle odbornější pojednání od jejího majitele a restaurátora arch. Šaška.

STÁTNÍ GALERIE NA LETNĚ? Starý návrh Klubu, aby Státní galerie byla postavena na Letné a nikoli na věstřanně nevhodné Kampě, dochází stále větší ohlasu. Dokonce se již na letenském projektu pracuje, takže se zdá, že směrnaté kruhy uznaly smyslnost původního plánu a s Letnou se smířily. Patrně to způsobilo neobyčejně markantní vytyčení Gočárova na Kampě, ukazuje, že tento projekt ubíjí nejen Malou stranu, ale i galerii samu. Letenská pláň naproti tomu umožňuje řešení momentální i soustředění všech uměleckých datů na jednom místě, zejména spojení obrazárny a glyptotéky. Vedle toho dávají možnost případného rozšíření budov, kdyby to budoucí okolnosti vyžadovaly. Přes to, že, jak řečeno, se na druhém projektu, který již nenaleze mnoho odporů, aspoň ne v takové míře, jako projekt na Kampě, pracuje, netajíme se obavami, že zůstane hodně dlouho na papíře, a že při současném finančním krizi sotva dojde v brzké době k jeho uskutečnění.

R E F E R Á T Y

Prof. dr. Karl Kühn, Landeskonservator, Prag: **ZUR WERTBEMESSUNG HISTORISCHER BAUDENKMALE.** (Zvláštní otisk z „Mittheilungen des Hauptvereins deutscher Ingenieure i. d. ČSR“, sv. 21, a 22., roč. 1931, v Brně 1931.)

Prof. dr. Kühn se pokouší v této zajímavé stati zavést do výpočtu obecné hodnoty stavební památky při cenovém odhadu a úředním řízení vůbec také koeficient umělecké hodnoty, ponevadž vyjádření této pomyslné hodnoty číselní památkář v dnešním úředním odhadu postrádá. Správně odlišuje autor tuto hodnotu od ceny oblihy a splňuje svůj výklad na poměry, které vzniknou vydaním nového stavebního řádu a památkového zákona, dospívaje k formulce, která je sice mince jako jednotka, ale která musí býti přiznána, že vystihuje pia desideria ochrany památek.

KNIHA O PRAZE (Pražský almanach) II. Redakce A. Rektoryse vydal Melantrich, Praha 1931. Stran 86.

Všel přijeti, jehož se dostalo se strany kritiky i veřejnosti prvnímu, loňskému svazku Rektoryseva Almanachu, posílalo redaktora v jeho úspěšné editaci akci, podložené nevědní láskou

ku Praze, její historii, krásu a památkám. Letošní Almanach je formálně dokonalejší i nákladnější v obrazové výpravě tentokrát zcela dokonale, vyšel z dílny Štencovy.

Jako loni sloužil redaktor k spolupráci několik našich předních kulturních pracovníků, částečně známých již z loňského vydání, jejich příspěvky spojil opět citavě a výňatky z literatury o Praze s ohledem na obsah předchozího článku.

Obaah jest zahájen Birnbaumovým příspěvkem o bývalém dvorci Jarošově v Praze I., prvním to částečným syntetickým zpracováním bohatého materiálu románské profánní architektury pražské. Autor kombinuje historické zprávy o dvorci s popisem, bohužel nedostatečným, zbožných jeho zbytků a srovnáním s ostatními světskými stavbami románského podhradí pražského. Dospívá k závěru, že toto podhradí neexistovalo z řadových domů západní formy, nýbrž bylo konglomerátem šlechtických dvorců. A. Matějček na základě slohové analýzy přičítá známý obraz Zavraždění sv. Václava z roku 1543 u sv. Víta v Praze přednímu malíři té doby u nás, známému pod monogramem I. W. Jos. Polak uvádí nápisy opan pražské synagogy z let 1547—1608, C. Merhout věnuje vzpomínku historii nedlouhou trvajících kostelíků M. Jana Husi na Malé straně, později zasvěceného sv. Ludvíka a zbořenému podle mínění autora v polovině 17. století, A. Birnbaumová uvádí stručnou historii pražských zahrad, V. V. Štech nastiňuje vývoj sopečnické i sochařské výzdoby Prahy od baroka do dneška s ohledem na řešení celého okolí, V. Doležal vyčítá podíl Prahy ve vývoji hudební tvorby české. Pohled do života kočovných atrakcí pražských před sto lety otvírá A. Novotný a k němu obsahem se váže A. Nováková rozbor románu Kar. Světlé o Černém Petříčkově. Fr. Žákavec oživuje ze starých časopisů historii opětného spuštění pražského orloje před 75 lety a věštný trapné okolnosti s tím spojené. Na konec je přehled kulturních styků mezi Prahou a Štrasburkem od K. Heraina.

Obaah knihy jest, jak viděti, velmi věstřanný, hověcí nejruznějšímu zájmu čtenářstva. Přednost Almanachu jest jeho skoro populární obsah, i forma, mající ohled na nejširší vrstvy, přes to však podložené vážným vědeckým studiem. V tom ohledu spojuje v sobě dvě kladné stránky, jež málokdy jdou spolu ruku v ruku. Tento kladný rys knihy jest ještě zvýšován zmíněnými citáty, jež čtenáři poučují i vzbuzují v něm hrdost na krásu a minulost našeho města.

E. P.

Z D O M Á C Í R A D Y K L U B U

V posledním čísle XV. ročníku klubovního „Věstníku byl uveřejněn referát dr. A. B. o dějepisě výtvarných umění v Čechách, v němž mezi jiným bylo také netaké a tendencí nepravdivě charakterizována spoluúčast člena domácí rady Klubu dra Z. Wirtha.

Domácí rada Klubu prohlašuje tímto, že poznámka, s níž na-prosto nesouhlasí, se dostala do „Věstníku bez jejího vědomí.

Z domácí rady Klubu vystoupili: dr. A. Birnbaumová a prof. dr. V. Birnbaum.

Z R E D A K C E

Na žádost p. Boh. Beka, řezbáře v Kutné Hoře, oznamujeme, že nepovoláním restaurátorem, uvedeným v článku dra V. Wagnera v 5.—6. čísle XV. ročníku „Věstníku, jest míněna fa Břetislav Kafka v Červeném Kostelci a její subkontrahent malíř p. J. Zeman.

Red.

Novinová sazba povolena výnosem ředitelství pošt a telegrafů č. 68.622/VII.—1931.

OBŠAH ČÍSLA 1—2: E. P.: Za biskupem drem Antonínem Podlahou. — Nový památkářský projev pražského primátora. — V. W.: Konservace nástěnných maleb (s vyobrazeními). — Ing. J. Almer: Petřinská komunikace. — Arch. Frant. Theř: Kostel sv. Václava na Proseku (s vyobrazeními). — Dr. Jiří Neustupný: Prehistorická kronika Velké Prahy za rok 1931. — Arch. Bohumil Hübschmann: Model Malé strany. — Zprávy z venkova: Dr. Em. Poche: K letošním jubileu býv. kláštera sv. Prokopa na Šázavě (s vyobrazeními). — Poznámky. — Referáty. — Z domácí rady Klubu. — Z redakce.

Odpovědný redaktor Dr. Em. Poche, Praha XII., Korunní 53. — Redakční rada: A. Čarek, R. Hlubinka, V. Wagner, Zd. Wirth, za venkovské odbory J. Vepřek. — Otištění článků pouze s udáním pramene dovoleno. — Vydává Klub za Starou Prahu, Praha III., Mostecká 56. — Tiskem Grafie dělnické knihtiskárny v Praze II., Myslíkova ul. — Do roka vychází šest čísel Věstníku.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XVI.

V PRAZE, V PROSINCI 1932.

ČÍSLO 3—6.

† INŽ. EDUARD SCHWARZER (1872—1932).

V osobě inž. E. Schwarzera, mnohaletého předsedy Klubu za Starou Prahu, byly sloučeny tři schopnosti, spojující kouzlo hluboké duše poety, nadšené pro díla přírody i díla minulých stavitelských generací, s postřehem inženýra-výtvarníka, posuzujícího svoje dílo jako složku vkomponovanou do obrazu města, a s vůlí technika, splňujícího moderní úkoly způsobem vzorným. Schwarzer vystupuje s těmito ideály a s vrozenou houževnatostí do popředí r. 1908, v době pro Prahu nejkritičtější.

V plné intenzitě působila ještě tehdy stará generace inženýrů, mající v rukou většinu úřadů i ředitelství pro stavbu vodních cest v Praze, v němž inž. Schwarzer tehdy působil. Uspěchovní se měla mohutná nábreží Vltavy, tento fantom domnělé inženýrské krásy a technické účelnosti. Nezdálo se již ani na okamžik, že půjde odsunouti otázku připravovaného pokračování vysokého obezdívání vltavských břehů i na nejchoulostivějších partiích města, kde ještě jediné město sestupovalo pano-

ramaticky až k vodní hladině Vltavy. A přece šlo o Malou stranu, tedy o část města, na niž myslíme, nazýváme-li Prahu městem ojedinělé krásy. Kdo si dnes dovede uvědomiti důsledky připravovaného projektu nábrežního, prodlužujícího započaté již nábreží od Jechenthalových domů přes Karlův most až k nábreží pod Letnou!

Praha měla býti svržena s věkovitého povýšení na bezvýznamné město, a to v osudné hodině, kdy již dny jejího provinciálního významu skoro byly sečteny.

Inž. Schwarzera přivedl do Klubu v tuto dobu těžkých bojů o starou Prahu inž. E. Mölzer. Byl již připraven úřední projekt komorového plavidla na severním cípu Střeleckého ostrova, který vlastně tvořil první etapu zkázy Prahy v jejím srdci. Na jedné straně byla vyložena nutnost provedení splavnění Vltavy i uvnitř Prahy, na druhé vypovězený boj proti způsobu navrženého řešení. Teprve Schwarzer přinesl soukromý návrh, nejen

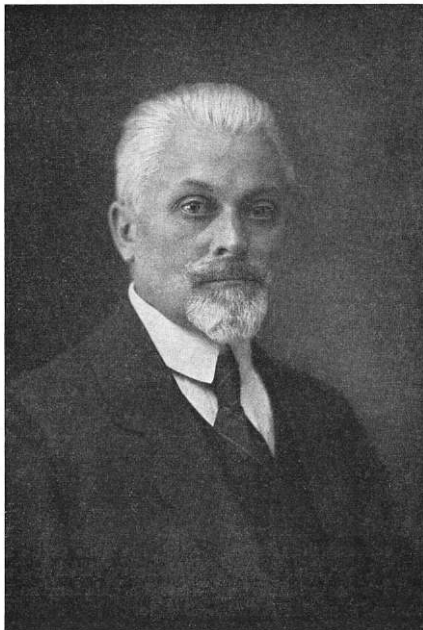
technicky zralý, ale i esteticky vyhovující. Dalo mnoho práce, než se úřad s tímto řešením smířil a návrh Schwarzerův realizoval. Byl-li vítězství tento začátek, byl pak zachráněn i ohrožený malostranský břeh. Jen jedenkrát Schwarzer podlehl i s Klubem v nerovném boji proti oficiálním kruhům: v zápase o tragu mostu Mánesova. Klub i jeho techničtí pracovníci navrhovali most v trase někdejší Železné lávky. Jaké nepříznivé důsledky, tehdy předvídané a dodnes nevyřešené, způsobil tento zbytečný úřední justament!

Praha nebyla však jedinou láskou inž. Schwarzera. Všude tam, kde vodní tok měl býti nově veden v obrazu města, byl Schwarzer na stráži. Šťastné vyřešení úpravy Labe v Poděbradech jest jeho dílem a stejně byl na stráži v Budějovicích, jako sváděl, bohužel, marný boj o mlýnskou strouhu v Plzni.

Po světové válce byl to týž bojovník nové školy inženýrské, ale již v měřítku daleko širším. Vedle jeho rozsáhlých a mnohostranných prací inženýrských (regulace Manin, projekt zoologické zahrady, stadionu a nádraží v Praze) nebylo ani v ochraně staré Prahy jediné otázky, v níž by nebyly Schwarzerovy důvody rozhodné. Vzpomeňme jen jeho krajně oprávněné zaujati proti stavbě Moderní galerie na Kampě! Neměl jen vůli zachrániti zeleň malostranského břehu, ale i ta nádherná lučinatá údolí vltavských přítoků. Dokumentoval to skvělým svým vynikajícím projektem v souměří s jihovýchodní sektor Prahy.

Jeho nesmířitelný a čestný, otevřený boj nebyl negativní. Byl technikem-projektantem a s této cesty nikdy nesešel. Žádný úkol nebyl mu neřešitelným. Na to, jak, měl svoji vysokou inteligenci, rozumějíci nejdemokratičtější spolupráci. V historii Klubu za Starou Prahu bude ještě dlouho úrodné práce Schwarzerovy vzpomínáno.

Alois Kubíček.



OCHRANA PAMÁTEK V REGULAČNÍM PLÁNU HLAV. MĚSTA PRAHY.

(Předneseno na valné schůzi Klubu 17. dubna 1932.)

Moderní stavba měst není již jen výhradně dílem uměleckým, vyrůstajícím z architektonické koncepce a dispozice, nýbrž stává se převážně problémem vědeckým. To ovšem neznamená, že umělecká složka ze stavby měst vymizela, nýbrž naopak, že se k ní přičlenily na rozdíl od minulých dob složky nové — neméně významné, vyplývající jednak z mohutného technického pokroku dnešní doby, jednak přystící z pokročilé kultury a sociálního citění. Úkolem moderní stavby měst není tedy již jenom vytváření monumentálních prostranství, dispozice vznešených budov a jich rozvržení v plánu města jako dominant, nýbrž v prvé řadě prozíravé řešení bytového problému a dopravy obyvatelstva. Tak vedle složky statistické uplatňuje se v moderní stavbě měst i složka dynamická. A právě tato druhá složka dotýká se velmi podstatně snah směřujících k ochraně památek, buď skvělých odkazů umění minulosti nebo pozoruhodných útvarů přírodních.

Není druhého města, v němž by láska k dochovaným památkám byla provázena tak účinnou prací, jakou projevoval po léta Klub za Starou Prahu v našem hlavním městě, ale není také příkladu ve stavbě měst, kde by abnormální vzrůst, jaký Praha po převratu prožívá, tak ohrožoval dochované čtvrti a přírodní konfiguraci území.

Osvobození národa po 300leté porobě přivedilo nesporně přímo revoluci ve stavebním vývoji hlavního města jeho státu.

Téměř osmkrát zvětšilo se jeho území a v krátké době vzrostl počet jeho obyvatelstva o 50% a v dohledné době se ještě zdvojnásobí. Nemůže být pochybností o tom, že tento abnormální vzrůst přivedl podstatné změny v životě vnitřního města, které svými celkovými dispozicemi jen stěží může vyhovovat přílišným požadavkům dnešní doby, a to nejen po stránce zdravého bydlení, ale i s ohledem na denně vzrůstající rušnost dopravy. K tomu dluží se dále i ta okolnost, že v posledních desetiletích před světovou válkou na obvodu vnitřního města rozrostla se nová předměstí, řešená z úzkoprsého lokálního hlediska. Svými městskými dispozicemi stala se tato předměstí překážkou nejen rozvoji města, ale i zachrany starých čtvrtí městských. Bohužel nedostatek prozíravosti tvůrců těchto čtvrtí zavinil značné ztížení úkolu, který byl svěřen Státní regulační komisi. A přece tu byly příklady tak skvělé, jaké představuje Nové město ve svých původních dispozicích s mohutným Václavským náměstím jako osou, Karlín se svojí uměrností a jasnou sítí ulic mezi rozlehlými bloky a z nejposlednějších i nábrežní úprava kol Žitkova i Šulcova díla — dnešního parlamentu.

Již od počátku své činnosti byla si Státní regulační komise vědoma toho, že každé rušivé zasazení do dochovaných starých čtvrtí bylo by neopustitelnou chybou. Důvodem k jejímu rozhodnutí nebyl jenom odstraňující příklad asanace Starého města, Josefova a svatovojtěžské čtvrti, a vyspělá, ochranná snaha, nýbrž i vlastní potřeby komunikační, vylučující soustředění dopravních tepen, sbíhajících se radiálně do jediného místa. K tomuto rozhodnutí dospěla Státní regulační komise při řešení letenského problému, jenž

ukázal se v úplně novém světle a musil být posuzován s docela nových hledisek, než tomu bylo před válkou. Problém tunelu nebo průkopu ustoupil do pozadí, neboť nešlo již jen o spojení jediného mostu s územím letenským, nýbrž o navázání rozsáhlého komplexu devicko-břevnovského, určeného za obytnou čtvrt prvního řádu, s ostatním územím velkopražským. Spojení dvou tak velkých oblastí nemohlo být více omezeno na jedinou komunikační tepnu, kterou měl představovat průlom nebo tunel s mostem Svatopluka Čecha a Pařížskou třídou, poněvadž by tato tepna v budoucnu naprosto nestačila a vedla by zcela určitě k průlomu ze Staroměstského náměstí k náměstí Václavskému — k myšlence sledované na konci minulého století i vynikajícími techniky. A právě toto nebezpečí, jež by přivedlo vytvoření veliké a mohutné křižovatky všech významných radiálních tepen na jediném městě, bylo příčinou, že se Státní regulační komise rozhodla přijmouti pro řešení komunikační sítě velkopražské princip okružní, který ukázal se být nejenom nejvýhodnějším po stránce dopravní, ale umožnil zároveň úplnou záchranu dochovaných částí Starého města.

Mohutná první okružní linie vytváří se jako prstenec, obepínající Staré město rozšířenou Revoluční třídou, Náměstím republiky, Příkopy a uvolněnou Ulicí 28. října a ve svém půdoryse převážně zachovanou třídou Národní a pak nábrežím od mostu Legií až po most Štefánikův.

Realisaci tohoto okruhu nepadne za obět žádná významná památka, neboť podstatnější rozšíření dozná jen Revoluční třída, jež v celém svém rozsahu neobsahovala žádný cenný objekt. Na Příkopech zachovávají se obě architektonické památky na novoměstské straně, a to jak Německý dům, tak i palác Sylva-Tarouca i kostelík při bývalém Akademickém gymnasiu. Stejně zachovává se i skvělá empírová architektura v průčelí bývalého kláštera Hybernův.

Velmi těžkým problémem se stanoviska ochrany památek bude úprava Můstku, kde frekvence vyžaduje určitého rozšíření a mohutný prostor Václavského náměstí jistého zakončení, které by současně symbolizovalo vstup do Starého města. Lze těžko říci, zdali současná i pozdější práce, podniknuté k vyřešení tohoto místa bývalou Pražskou úvěrní bankou, i studie Státní regulační komise problém tento vyřešily tak, že by přinesly hodnotné řešení uměnné ztrátě barokních domků, vroubících Václavské náměstí a Mústek na straně Staré rychty, jež zachování bylo stejně neúprosnou podmínkou, jako udržení věže na protější straně Můstku.

Až na dům Brunnerův a na palác při vstupu do Mikulandské ulice nebude na Národní třídě v dnešním jejím stavu těžkého problému ochrannářského, neboť skupina domů tvořící soutěskou Ulice 28. října nemá zvláštní hodnoty a bude ji možno odstraniti při náležitém zřeteli ke kostelu Panny Marie Sněžné. Snad se podaří zachovati i dům Platýz, jako památku nedávné doby, ale zcela určitě zachová se konfigurace komplexu kláštera uršulinek, nejen pro vlastní jeho hodnotu, ale hlavně s ohledem na skvělé dílo Žitkovo — Národní divadlo.

Ve spojující linii nábrežní je těžkým problémem sku-

pina Staroměstských mlýnů. Rozhodla-li se Státní regulační komise odlehčit tuto velmi závažnou komunikační překážku svedením náběžní linie pod tyto mlýny s vyústěním za nádhernou skupinou kláštera křižovníků, nelze toto řešení označit za konečné a jisté se k němu komise vrátí po výsledku dopravní soutěže. Při tom nezmění komise nic na svém původním rozhodnutí, zachovati Masarykovo nábreží v jeho dochované hmotné stylisaci, již tak bezohledné svého času rozrušila budova kavárny Bellevue. A mohla-li Státní regulační komise vhodně zasáhnouti do této části spojovací linie náběžní, bohužel její zákrok v dalším pokračování náběžních dispoic neměl zdárného výsledku. Je to ona část nábreží, která se od budovy parlamentu táhne až k Štefáníkovu mostu, kde přes vážný protest komise bylo přikročeno ke stavbě univerzitních budov. Odmyslíme-li si posmrtné dílo Kotěrovo jako hodnotný architektonický detail, vidíme dnes, že protest komise byl zcela oprávněný, neboť obě univerzitní budovy byly postaveny v místech, kde Vltava probíhá těsným defilé letenským a kde tedy, když už byly odstraněny nešťastnou asanací staré části Josefova a Starého města, mělo býti ponecháno podél Vltavy volné prostranství, umožňující nejen žádoucí reservoár vzduchový, ale i krásné pohledy na hradčanské panorama. A jak těmito budovami utrpěla při levobřežních pohledech nádherná budova parlamentu, není třeba ani zdůrazňovati.

A proto dnes, kdy na druhé straně této spojovací náběžní linie vznikla přes protest komise, směřující k zachování co největší šířky náběžní, nová budova ministerstva obchodu, jako pendant Národního divadla, nezbyvá komisi než soustřediti veškeru svoji péči na to, aby alespoň poslední volná část nábreží mezi mostem Svatopluka Čecha a mostem Štefáníkovým byla vyřešena tak, aby se docílilo co největšího uvolnění vltavského prostoru za současné ochrany, bohužel, naší veřejnosti a rozhodujícími činiteli dosud nedocenené, skvělé stavitelské památky, jakou představuje klášter bl. Anežky.

V tomto rámci, obepínajícím z důvodů komunikačních Staré město, snažila se komise zachrániti jeho zbytky nejen v dochovaném půdorysu a ve vertikální výstavbě, nýbrž i v jeho architektonickém detailu. Proto povolala do svého středu znalce dra K. Gutha, který vypracoval pro Staré město i pro Malou stranu i ostatní městské čtvrti plán objektů, jichž záchrana se stanoviska umělecko historického jest žádoucí. Státní regulační komise nemohla ovšem při své kompetenci a při úkolu na ni vzneseném vypracovati podrobný plán této ochrany a proto musila se omeziti za nepatrných korekcí, jež byla nucena provést ve svém plánu z důvodů dopravních, na takovou záchranu, jež podržuje dnešní stavební čáry a jež zachovává i výskově dnešní stav. Jest jisto, že již těmito ustanoveními regulačního plánu ukládají se majetníkům chráněných objektů určité povinnosti v zájmu celku a že je třeba, aby příslušnými činiteli bylo jim plnění těchto povinností umožněno. Na druhé straně schválený regulační plán nestačí sám k zachráně významných objektů svými povšechnými předpisy, a bude třeba, aby bylo přikročeno k vypracování plánu podrobného, který by detailně vyznačil hodnotné části. Leč ani tento plán nemohl by sám postačiti, nebylo-li by naděje, že se strany směrodatných úřadů bude sledován osud každého jednotlivého objektu, a nepřehlížely-li by zejména stavební úřady za

účinné pomoci Státního památkového úřadu k tomu, aby všechny případné rekonstrukce, jichž si vyžádá buď špatný stav stavebních objektů nebo zdravotní předpisy, byly prováděny s náležitým porozuměním k památkové hodnotě.

Může-li se tvrditi, že Staré město jest již regulačním plánem téměř zcela zabezpečeno — vyňat byl pouze komplex Anenského dvora — nelze tak říci o Malé straně, přes to že regulační plán, vypracovaný na obdoby zásadách, byl již potvrzen. Je tu jistý rozdíl, spočívající hlavně v tom, že Staré město bylo uchráněno před průběžnou linií, jež by zcela určitě vedla k jeho destrucci. Bohužel nelze tak dosud říci o Malé straně. Severojižní spojka levobřežní prolíná dnes Malou stranou a vedla již k určité destrucci Újezda, způsobila i průlom u Klíči a ohrožuje velmi podstatně Malostranské náměstí a zejména valdýstýnský komplex a komplex kláštera u sv. Tomáše.

Podadilo-li se zabrániti jistému ohrožení panoramatického obrazu Malé strany vybudováním Moderní galerie na Kampě, ne však dosud definitivně, je tu mnohem větší nebezpečí, vyplývající ze zmíněné již tendence komunikační, značně posílené vybudováním nového mostu Jiráskova, přivádějícího dopravu z velkých jihovýchodních oblastí frekvencí na levý břeh, dosud dopravou zdaleka tak nezatížený, jako je na příklad soutěska u Staroměstských mlýnů.

A právě tato okolnost, vlastně toto nebezpečí bylo příčinou, že Státní regulační komise velmi bedlivě studovala i otázku obdobné ochrany Malé strany, tohoto klenotu, dochovaného nám z minulosti. Stála před těžkým úkolem: zachrániti tento skvělý výtvar stavitelského umění a obětovati mu do určité míry dochovaný útvar přírodní. Jestliže komunikace vedená podél řeky s ohledem k dochovanému panoramatickému rámci Malé strany a Hradčan může jen zčásti odlehčiti dopravu probíhající v jihoseverním směru ulicemi Karlovskou, Valdýstýnskou a Letenskou, nebudou obě tyto dopravní linie s to, aby převzaly v budoucnu i všechnu onu velkou frekvenci, kterou přímo strhujícím způsobem sváděti sem bude z nových obytných oblastí na pankrácké pláni most přes Nuselské údolí a most Jiráskův za účelem převedení do oblastí dejvickobřevnovské.

A proto jen s velkým sebezapřením rozhodla se Státní regulační komise převziti starší myšlenku Chotkovu a navrhnouti výstupnou komunikaci petřínskou, která by se měla státí zároveň náhradou za nedostačnou a pro moderní prostředky dopravní přímo nebezpečnou ulici Nerudovu jako příjezdovou cestu ke Hradu. Stačí projížďeti touto prudce stoupající ulicí, abychom si uvědomili, jaké nebezpečí znamená dnešní provoz pro skvělé její architektury.

Státní regulační komise čekala, že myšlenka petřínské komunikace narazí na prudký odpor všech, kdož mají porozumění pro zachování tohoto jedinečného panoramatu, který příroda s hýřivou nádhrou vytvořila na levém břehu Vltavy. Avšak vědomí, že záchrana lidského díla, jakým jest Malá strana, není jinak možná, než určitým zasažením do původního útvaru přírodního, vedlo k návrhu petřínské komunikace, jejíž potřeba byla skvěle podepřena právě ukončenou dopravní soutěží. Ze 17 projektů této soutěže 14 přijímá v principu tuto komunikaci a pouze v podrobném řešení liší se některé z těchto projektů od návrhu přijatého Státní regulační komisí.

Byl-li projeven názor, že by bylo možno tuto komunikaci nahradit komunikací jinou, pak vyplýval jistě z nedostatečné informovanosti, neboť pro komunikační funkci, již má sloužit i komunikace petřínská, nestačí komunikace jediná, nýbrž celá řada výstupních komunikací, které Státní regulační komise navrhuje po svazích Hřebenek. Komise je přesvědčena, že výstupní komunikace petřínská dá se provést nejen jako dílo inženýrské, nýbrž i současně jako skvělá kompozice architektonická, již vělení se v panoramatický obraz potřeba denního života se stejným porozuměním, s jakým minulá doby vetkly do tohoto obrazu prudce stoupající rampu Úvozu a delikátně skrytou serpentinu Chotkovu. A učiní-li tato komunikace zbytečnou tvrdou linii lanové dráhy a promění-li se v budoucnu v zelenou logii mohutnými alejemi ji vroubíci, za současné zahradní úpravy přílehlých svahů, pak jistě nebude nikoho, kdož by pochyboval o její oprávněnosti a potřebě.

Podle názoru komise byla by tudíž ochrana Malé strany zajištěna ve svém celku potvrzeným regulačním plánem a budoucím vybudováním této komunikace. Pouze dvě okrajová místa dozrají podstatně změny. Je to v první řadě Újezd, v oně části od mostu Legiš po Týrův dům, a pak Klárov, jehož úprava byla sice již definitivně ministerstvem schválena, ale neznámá než zachranu, aby Klárov, tato důležitá komunikační křižovatka, nemohla být vybudována na úkor jednoho z nejkrásnějších panoramatických obrazů města. Bude třeba měnit tuto regulaci podle toho, jaké bude konečné rozhodnutí o budovách, které se mají na tomto prostranství postaviti. Jedno je však jisto, že stejně jako schválená úprava i každá její příští změna musí počítat s odstraněním řady činžovních domů u bývalé lávky a domu Rožánkova při vstupu do Jeleního příkopu. Také musí být respektován nezbytný požadavek, aby každá nová budova, zřízená v těchto místech, měla podstatně omezené výšky. Úprava Klárova souvisí dále i s konečným rozhodnutím o osudu valdýšského paláce a také s myšlenkou vybudování na tomto významném místě pomníku prezidentu republiky.

Stejně i Hradčany jsou chráněny již schváleným regulačním plánem, z něhož byl vyňat pouze hradní komplex z té příčiny, že nebylo možno docíliti dohody mezi názory komise a projektantem hradní rekonstrukce. Byl tu zásadní rozpor v nazírání na přístup k Hradu od severu, kde Státní regulační komise navrhovala přístup novým přemostěním Jeleního příkopu s nástupem na Hradčanské náměstí mezi Hradem a arcibiskupským palácem. Naproti tomu stabilisuje arch. Plečník nástup přes Prašný most do druhého hradního nádvoří.

Určité změny dozná ovšem hradčanský půdorys v bezprostředním okolí čerínského paláce, jehož restaurace musí naplniti radostí každého, kdož má smysl pro záchranu uměleckých památek takových hodnot, jaké má právě tento palác. Jméno architekta Pavla Janáka, který řídí tuto restauraci, jest zárukou, že i změna okolí paláce bude provedena s náležitým porozuměním. Do hradčanského komplexu patří konečně i úprava na Mariánských hradbách a regulace prostranství kol hradeb na Petříně. Volné zelené plochy, které mají vroubiti velkou avenu na Mariánských hradbách, zaručují největší ohled k hradčanskému panoramatu se severní strany. A stejně tak i zelené plochy, kterými budou obklopeny hradby na Petříně, za-

bezpečují konservaci tohoto monumentálního útvaru z dob, kdy vojenská architektura dala tak zvláštní charakter výšinám, obklopujícím vnitřní Prahu. Lze těžko říci, byla-li šťastna myšlenka, umístiti hned za těmito hradbami sletišť a civilní i vojenský stadion, když tyto plochy zdály se být předurčeny k vybudování velkého rovinného sadu v bezprostřední blízkosti středu města a spojujícího tento střed s velkým komplexem obory Hvězdy s navázáním na budoucí Národní park v Šárce.

Bylo-li možno zachrániti v regulačním plánu Staré město, Malou stranu a Hradčany v celém jich dochovaném rozsahu, byla zachránena starých částí Nového města spojená s velkými obtížemi. Již předválečná doba zasáhla velmi rušivě do jeho konfigurace, a čeho jest nejvíce litovati, je smutná zkušenost, že myšlenka, provedená v celé řadě měst, aby pás starých hradeb, obepínajících město, byl nahrazen pásem sadovým, jako ochranou pro zdraví městského obyvatelstva, byla s tak malým porozuměním a nedostatečnou prozíravostí realizována při přestavbě přílehlých částí hradebního území Nového města. Pouze na čtvrtině délky bývalých hradeb zřízen byl široký sad, který nám umožňuje představu, o jaké skvělé zdravotní zařízení byla Praha připravena ke konci minulého století bezohlednou pozemkovou politikou.

Jen některé staré části Nového města, a to ještě v malém rozsahu, byly zachovány do dnešní doby. Je to skupina kol Karlova a dominanta Emauzského kláštera, zachráněná usilovnou snahou Klubu za Starou Prahu, je to dále konfigurace Karlova náměstí, a jsou to dále bezprostřední sousedství kostelů sv. Štěpána a sv. Jindřicha, jichž úpravám věnovala komise zvláštní péči, jak ukazuje omezená soutěž na regulaci okolí kostela sv. Jindřicha, vypsaná loňského roku s velmi krásným výsledkem. Sem spadají i zachráněné vnitřních zahradních prostor, jako u kláštera františkánského, v paláci Sylva-Tarouca i v Německém domě, jež podařilo se zabezpečiti schválenými regulačními plány. Pouze jediná památka se stává obětí naléhavých dopravních požadavků, a tou je kostel sv. Josefa na Náměstí republiky. Osud tohoto kostelíka je stejně neblahý jako i budoucnost nepatrných starých zbytků dolního Nového města s přílehlou čtvrtí svatopetrskou, z níž pravděpodobně zachráněni se již jen kostel sv. Petra a jeho nejbližší okolí, a to ještě jen v půdorysné a výškové konfiguraci, nikoli však ve stavebním detailu. Právě skončená dopravní soutěž ukazuje, že tato čtvrt nevyhne se osudu hluboké přeměny na moderní čtvrt obchodní, jež vyžádá si pravděpodobně i nových ulicních trac, směřujících k dalšímu novému mostu, jehož osa byla by položena do středu mezi most Štefáníkův a Hlávkův.

A jako ve vnitřní Praze, tak i uvnitř obcí, jež byly přičleněny jako součást našeho hlavního města, i těch, které leží v zájmové oblasti, vymezené zákonem o Státní regulační komisi, snaží se komise zachovati všechny dochované zbytky starých městských útvarů. Ukazuje to příklad starého Břevnova, konservace okolí kostelíka v Bubenči, záchrana Invalidovny v Karlíně, kaple sv. Kříže na Žižkově i stabilisace starých půdorysů obcí zájmové oblasti. Nelze tu v podrobnosti vyjmenovovati všechny příklady této snahy, pro kterou velmi zhusta za současného respektování dopravních požadavků průjezdné komunikace překládají se na obvod obcí, aby se tak zachránila jejich dochovaná stará konfigurace.

Pokud jde o přírodní památky, největší péči věnovala komise řece Vltavě, jako mohutné ose vnitroměstské dispozice, a převzala v celku principy, které svého času tak usilovně hájil Klub za Starou Prahu. Bohužel o Vltavě nad Prahou a pod Prahou není dosud definitivně rozhodnuto, poněvadž příslušné vodní projekty nejsou rozřešeny. Ale za všech okolností hájí tu komise zachování pokud možno nejširšího volného pobřeží, plného zeleni, a současně převedení mohutné šírokové hladiny ze středu města i do těchto míst, aby se tím co nejvíce zvýšil panoramatický účín nově zde vznikajících čtvrtí a aby tím pro tyto čtvrti zachován byl i co největší vzduchový reservoar.

K významným přírodním útvarům, pokud o nich nebylo mluveno při vnitřním městě, patří i dominanta vyšehradská, jejíž zabezpečení regulačním plánem nemůže čekat na ukončení, bohužel nedostatečně doto- vaného archeologického výzkumu. Proto v nejbližší době bude vymezen plán území pankráčko-podolského, do něhož pojat jest i Vyšehrad způsobem, který zaručí nezastavitelnost jeho území a tím ho zabezpečí proti nepředvídaným stavebním destrukcím.

Obdobně zajišťuje a již zajišťila komise i neporušitelnost letenskáho plánu tím, že ve svém konečném návrhu omezila její zastavitelnost pouze na úzký pruh podél Belcrediho třídy a tak zachovala již vžitý dojem volného, nerušeného prostranství s dálkovými pohledy na skupinu Hradu. Pouze jižní okraj plánu zamýšlí přeměnit ve vyhlídkovou terasu, tak žádoucí po příkladu jiných měst i pro Prahu.

Upravu letenského svahu, jenž má dnes přímo primitivní zahradnickou výpravu, ponechává komise budoucnosti při výstavbě komunikací, jež po tomto svahu mají být vedeny, a to od mostu Svatopluka Čecha k Bílkově vile a od přestavěného Štefáníkova mostu do středu plánu.

K nejvýznamnějším přírodním památkám patří nesporně šárecké údolí, jehož přírodní konfigurací má zabezpečiti regulační plán, třikrát již vymezený a narázející samozřejmě na velké námitky ze strany soukromých majetníků pozemků. Bohužel nedostatečnost zákonných podkladů tžňuje komisi velmi podstatné veškeré snahy, směřující za podobným cílem. Je nanejvýše třeba vydání náhradového zákona, který by umožnil realizaci projektovaných zelených pásů, těchto nezbytných plic velkého města, které vedle svého zdravotního významu umožňují i ochranu zajímavých přírodních útvarů, ať již se stanoviska geologického nebo botanického. Vypočítávají všechna tato místa vedlo by příliš daleko, jen je třeba zdůraznit, že za rezervaci má být regulačním plánem upraveno i údolí hluboké a celá řada údolí menších přítoků vltavských v zájmové oblasti pražské. Podobně zachraňují se i všechny lesní komplexy a umožňuje se jejich další podstatné zveštní.

Jestliže záchrana přírodních památek je odvislá více

méně jen od zákonných opatření a finančních prostředků — je-li jinak zajištěna regulačním plánem — je naproti tomu záchrana starých čtvrtí závislá i na uměleckém pochopení, s jakým se provádí jejich pří- padná konservace. Zde nestačí jen regulační plán, zde nebudou rozhodujícími úlevy poskytnuté majetníkům jednotlivých objektů, zde bude v prvé řadě třeba uměleckého citění, aby zachovány byly i příštím dobám skvělé odkazy minulosti. A stejně i v nových čtvrtích, jež tak rychle vznikaly, je neméně třeba tohoto uměleckého citění, neboť to, co dnes vybudujeme, bude památkou pro příští pokolení. Jsou to dějiny psané v kameni, podle nichž ti, kdož přijdou po nás, budou usuzovati na naši uměleckou a stavební vyspělost. Bohužel nelze říci, že všechno to, co naše doba v posledních letech vytvořila, mohlo by nás zbaviti obav před prianou kritikou příštích pokolení. Uroveň, již vyka- zuje stavební činnost ve svém průměru a s ohledem na možnosti, které máme, je nesporně nižší, než velkých stavebních epoch, charakterisujících dochované staré části Prahy. Omluvou nám tu může býti jediné veliký chvat, s kterým byla Praha po převratu budována, a zákony, jež přímo umožňovaly, aby umělecká stránka každého stavebního díla i sebe menšího byla zcela zanedbána.

Doufáme, že doba tohoto chvatu je skončena a že rozhodující činitelé najdou dosti odvahy, aby zamezili, aby další budování Prahy při respektování všech složek moderní stavby měst nedělo se na újmu oně významné složky, která dříve tvořila vlastně jedinou basí, o kterou se stavba město opírala.

Regulační plán, vypracovaný s největším ohledem ke všem základním složkám moderní stavby měst, mine se téměř úplně svým cílem, nebudou-li ti, kdož rozhodují o jeho realizaci, mítí toho žádoucího uměleckého citění pro jeho hmotnou stylisaci.

Již z tohoto krátkého přehledu je patrné, že v regulačním plánu hlav. města Prahy je dokumentována upřímná snaha po záchraně všeho toho, co zachovalo se až do dnešní doby ze stavitelských památek minulých dob. V této snaze opírala se Státní regulační komise o zasluznou práci Klubu za Starou Prahu jako celku i jeho vynikajících pracovníků. Pro objektivního posuzovatele je samozřejmé, že nebylo vždy možno jíti v této snaze do krajnosti, neboť požadavky ostatních potřeb jsou mnohdy příliš tvrdé. A nalezla-li komise v této své snaze vždy silnou oporu v tradici a v pracích Klubu za Starou Prahu, pak jest si jen přáti, aby tato zdárná spolupráce uplatnila se i při budování nové Prahy a aby tak tato nová Praha byla stejně krásná, jako Praha Karlova, ve svém celku i v detailu, aby ti, kdož přijdou po nás, milovali ji stejnou láskou a nadšením, s jakou my vzhlížíme k malostranským střechám a zahradám a k nádherným dominantám, jež umělecké pochopení dávných jejich budovatelů rozlelo po jejím území.

E u s t a c h M ö l z e r.

PAMÁTKOVÁ PÉČE V XVI. A XVII. STOLETÍ NA MALÉ STRANĚ.

Jest samozřejmé, že běžné dnes termíny o památkové péči jsou v XVI. a XVII. stol. neznámý a také tehdejší péče nebyla nijak totožná s dnešní péčí o památky. Ale jeví se určitá příbuznost snah dnešních a tehdejších, jež se tenkrát skrývala pod rozličnými vý-

razy. Tak archivní zápisy mluví o tom, co je »k ohyzdění měst«, k jeho »okrasce, ke »škodě obce; dokonce jeden uvedený příklad předvádí již v roce 1615 vytyčení stavby na zkoušku, aby nebyla cenná stavba pohledově poškozena.

K památným objektům jeví stará doba někdy pečlivou pozornost a jejich osud není konšelům pražským lhostejný. Tak se po staletí připíná jejich péče ke Karlovu mostu a žárlivě se střeží, aby mu nebylo ublíženo. Suchá mluva tehdejší aspoň při popisu a zprávě o mostu z doby kol roku 1650 jmenuje jej »klenotem«. To je vrchol pochvaly pro stavby v té době, bývalo ho vedle mostu užíváno jen pro vodárny, jež byly rovněž pýchou města. Uvedená zpráva se začíná slovy: »Co se předně a nejprvé nynějšího mostu pražského, vzácného a vysoce prospěšného klenotu města Prahy a celého království Českého, dotýče, ten jest i s vězmi při něm z obojí stranami se nacházejícími a spatřujícími v l. P. 1358 od slavné paměti Karla... z kamene štukového funditován.«¹⁾ Ještě širě, popisně, se rozepsal písař úřadu mostského o tomto díle Karlově, a v knize určené jinak suchému výčtu dávek bezděky prozradil svými slovy, jak lne k této památce a pýše Prahy. On se také pravděpodobně dočkal toho bolestného nařízení, když po neúspěšném švédském dobývání Prahy nařídili císařští vojevůdčové, aby na mostě byl před staroměstskou věží vykopán příkop pro příští obrany. Skutečně se kopalo, narazilo se až na klenbu, ale Staroměstští důkladně varovali a ukazovali na nebezpečnost díla pro nosnost mostu a tak místodržící od prvotního rozkazu upustili. Vojáci byli by dovedli z důvodů obranných leccos zohavít. Jistě by také nebyla ku prospěchu krásy Prahy ona tvrz na Petříně, jejíž zřízení po bitvě bělohorské doporučovali Ferdinandovi II. vojenská vojevůdce a místodržící, aby byla ochranou před příštími rebeliemi, a k jejímž vybudování nedošlo jen pro nedostatek peněz.²⁾

Cokoliv se dalo v blízkosti mostu pražského, bylo žárlivě střeženo úřadem mostským, aby se nedálo k jeho škodě. To byl úřad staroměstský, měl sice své knihy, ale jeho autonomie nebyla tak silná, aby nepodléhal rozhodnutím rady Starého města. Na straně malostranské podléhaly jeho jurisdikci nejen věže, nýbrž i pořadí domů od domu »U tří pátrosů« (čp. 76) a od toho k západu a pak k severu obě strany dnešní ulice Lužické, na straně jižní od mostu celý východní břeh dnešní Kampy i se Sovovými mlýny kromě asi pěti domů postranního práva maltézského při Rožmberské strouze (dnešní Certovce). Spojení pěší i jízdní z těchto míst k malostranskému rynku a k mostu bylo nevalné. Od dnešní Lužické ulice muselo se jít k Rožmberské strouze a kolem domů napravo až do ulice k mostu (dnešní Mostecké), neboť zábradlí mostu na severní straně sahalo tehdy k věži a nebyl tu vstup na dnešní Dražické náměstí. Také dnešní Míšenská ulice vznikla až po roce 1706. Kraj východní od dnešního Dražického náměstí přerván byl ohyznou stokou, která vedla od řeznické porážky do Rožmberské strouhy. V těchto místech byl špatný dřevěný mostek přes strouhu, na jehož bezpečnost byly stížnosti u komory již od roku 1580.³⁾

S druhé strany, z dolního ostrova,⁴⁾ nebylo přístupu na most, a chodec, užil-li mostku u domku Brajtšně-

drové na maltézském právu, mohl jít dnešní Saakou uličkou, ale tudy se valila strouhou »pousta nečistot už od ulice Vlašské a Truhlářské (dnešní Břetislavova), aneb cestou a mostkem u Štěpanovského mlýna (čp. 489) a kolem Strakonického domu (maltézská radnice čp. 485) fortnou u lázně (čp. 287) do ulice k mostu.

Tento stav hněval majitele domu Thunovského (již zbořený na místě Míšenské ulice mezi dnešními čp. 90 a 92), je usiloval o cestu pro koně pod druhým obloukem mostu ještě v roce 1674, poněvadž uprostřed úzké cesty před domem »U tří pátrosů« stál železný kříž a že také již roku 1621 Karel z Lichtenštejna vyzval stavitele Jana Bapt. Campiona a tesaře Julia de Corni, aby vypracovali návrh schodiště s mostu. Obá tak učinili a předložili Lichtenštejnovi návrh v lednu 1622. Jak zdůraznil Lichtenštejn, tak opakoval i Campion v dopise ze 14. ledna 1622, že do všecko dobře bez ublížení mostu býti může.«⁵⁾ K provedení však nedošlo, ač to okolní sousedé chtěli zaplatit. Snad na neprovedení měla vliv i okolnost, že Campion v témže roce zemřel.⁶⁾

Jiné zprávy, jež se týkají ochrany mostu, jsou z roku 1671. Jan Jiří Karvinský, měšťan a radní Menšího města pražského, stavěl těsně při mostě dům (čp. 514) a úředníci mostu vykonávali rozkaz nejen rady staroměstské, nýbrž i místodržících a hejtmána Nového města pražského, když žádali, aby Karvinský »krokvě a trámy na nově, ke škodě mostu pražského vystavených zdech položené sházeti a zeď až do posledních oken zbourati dale.«⁷⁾ Při tom si stěžovali i na jiné neřesti, zejména, jak Bedřich Börger zanášá břeh i řeku tříselem a jak se shromažďují nečistoty na jistém vráčku (»salva venia Schmdier Perghe), snad vráček mezi valdštejnskou kovárnou a Vltavou, o čemž Malostranští prohlašovali, že chtějí tu vytvořit pro odchod neřádu zvláštní stolu. Po šesti nedělích po komisi nebylo však dosaženo ještě ničeho a mostští úředníci zakročovali u staroměstské rady a purkmistra opět stěžují. Je však jisto, že v XVII. století ještě známý onen dům most nepřevyšil.

Pohled s mostu na břehy vltavské a Rožmberské strouhy byl asi velmi neladný. Velký pahorek nečistot byl »Schmdierberke, na levé straně při Sovových mlýnech byl podobný, a břehy ještě pokryty vyvezeným obsahem struh, neboť policejní řád Rudolfa II. z roku 1598 přímo nazíval: »...bláta v ulicích i v struhách jeden každý před domem dvakrát do týhodne bedlivě vystrouhaje a vyměsti dada na hromádky sklidi na břehy...«⁸⁾ Vstup do Menšího města byl velmi zúžen, poněvadž po levé straně mostu byla řada krámků (z těch švédové rozstříleli roku 1648 devět)⁹⁾, za věží při Saském domě pro celníky a vojáky dlouhý kámen na sedění, známý zvláště ze soudního případu z roku 1588, kdy na něm ležel zraněný

¹⁾ Archiv města Prahy č. 63, 1.

²⁾ Gindely, Dějiny českého povstání IV. 36.

³⁾ Archiv min. vnitř P 124, 52.

⁴⁾ Dolní ostrov byl dnešní tak zv. Kampa na rozdílu od horního, dnes zv. Štůlecký. Ale v blízkosti mlýna Hutí (čp. 449) byl ještě ostrůvek, poněvadž Rožmberská strouha v těch místech byla rozvojena. Na tom ostrůvku byla zahrada a mydlárna Balt. Globice z Bučiny. Slabší rameno strouhy bylo asi často bez vody, poněvadž v l. 1588—94 bylo nazýváno »jalovce«.

⁵⁾ Archiv min. vnitř P 123, 43. — Schodiště mělo být na straně severní, mělo sestupovat k domu Jana Bapt. Romady (čp. 77). Teige v popisu Prahy v OSN XXIV. 424 se domnívá, že Romadovi patřil na Kampě dům č. 512. To je omyl. Romada měl dům právě z toho roku vedle domu »U tří pátrosů« (archiv města Prahy 2158, 180; č. 63, 51). O projektu schodiště tuto jen stručně, poněvadž podrobnější práce o něm vyjde v »Památkách archeologických«.

⁶⁾ Archiv města Prahy č. 2176, D 13.

⁷⁾ Archiv města Prahy č. 50, fol. 41.

⁸⁾ Sněmy české IX. 596.

⁹⁾ Archiv města Prahy, sb. listin č. 131—2.

harcíř,¹⁰⁾ a při pravé věži do strany malostranské byly dva krámce. Poněvadž z jednoho z nich byl plat k úřadu mostskému a poněvadž tato a ještě jiné věci vedly k stálým sporům se Staroměstskými, a že »ti krámcové víceji k hyzdění toho místa, než-li k nějaké pochvalě tu vzdělání byly, dohodnuto v roce 1592 je zbořit s dodatkem ve smlouvě: »ten plac, aby beze všech nečistot, skládáním tu hnojův, rumův a jiných podobných věcí ... prázdný, ku pohodlí všech lidí vůbec, kudyby volně choditi a jezdit mohli.«¹¹⁾

Při tom však nutno mít na mysli, že před Saským domem (čp. 55) nebyla ulice tak úzká, jak je dnes, a krajní domy (čp. 54, 58, 60) tehdy ještě nevstupovaly do dnešní uliční čáry, ale byly to ševcovské a řeznické domky, připínající se na zdi zřícenin arcibiskupského domu. Bylo to umožněno zvláště tehdy, když lékař Michal Floryn z Lambážejna roku 1582 »plac se vším pokazeným stavením domů, někdy residenci arcib. Pražského, s věží i všemi pozostalými zdmi a sklepy« a zahradou prodal obci Menšího města pražského;¹²⁾ obec mohla vyhověti už starším žádostem Maxmiliána II. o přenesení masných krámů z rynku.¹³⁾ Teprve pozdější doba posunula tu uliční čáru do dnešní polohy. Před domy měli tu živnostníci své krámy, bylo-li povoleno vystoupiti do ulice s domovní frontou, krámy musely zmizet. Příkladem bud případ majitelů domů Martina Týče (čp. 51) a Jiřího Nelte (čp. 52) z r. 1648. Jejich domy, ... které s jinými domy velmi nesrovnale takměř v koutu nějakém položené a proti proporcí slušné, jsou, kdež však pořádek domů jeden vedle druhého stojící v jednostranném vystoupení zachována býti má ... , tak vyřkla komise radní své mínění o srovnání ulice, dovolila jim se stavbou vystoupit do ulice a na radnici učinila relaci příznivou, podle níž opatření toto »raději tu k okrase města příčinu podávalo.«¹⁴⁾ Rada městská to schválila, ale zakázala jim před domy vystavování stolův a štokův svých s dílem; za tuto výhodu byli povinni dát zhotoviti pro obecní koně dva páry »dobrých kářířů slušné udělaných co nejdříve«.

Tehdejší usilování o zvelebování města užívá v archívních zápisech terminologie, jak již řečeno, »k okrase města« nebo »ke škodě«. Nelze toto usilování přesně krýti s dnešními cíli památkářskými, je tu jen jistá přibuznost, ale sluší uvážiti, že památkáři stejně odané usilují o krásu Prahy. Ochrana mnohých cenných objektů v staré době byla způsobena také tím, že se činila rozmanitá stavební omezení proto, aby objekt, na němž zvlášť záleželo, nebyl postižen požárem.

Cílem zvláštní ochrany byl chrám sv. Mikuláše, který na straně východní, jižní a západní byl obklopen 16 budovami. Komora píše roku 1592 Malostranským, že jakýsi sedlák z samého kostela sv. Mikuláše dům nový stavěti dal, kterýmžto stavením téměř kostelu a chrámu Páně nemalé nebezpečnoství strany ohně nastáváti i jinak též na škodu bejtí by mělo«. Tou jinou škodou se myslí maření pohledu velkou výškou, »poněvadž týž sedlák takový dům dvojích pokojův zvejšti stavěti chce.«¹⁵⁾ Byli vysláni stavební znalci cí.

stavební mistr Oldřich Avostalis a dvor. tesař Ondř. Altman, aby věc vyšetřili.

Starý gotický kostel sv. Mikuláše převyšoval skupinu 16 domův kolem sebe rozložených právě snad jenom tím, že radnice žárlivě stěhla nepřepínání výšek těchto domův a ani kdýž po roce 1760 stavitel Jos. Jäger postavěl před chrámem dům Grömlingovský (č. 5, v posledních měsících pěkně opravený), nepřevyšil tím bývalé renesanční domy »U zlatého rakas« a »U kameného stolu«, kteréž stávaly na jeho místě.

Ale přímo vzorný příklad ochranné opatření z r. 1615 nám podává případ s domem Josefa Bočka. Dům Bočkův stával jako třetí, počítáme-li od domu »U zlatého rakas«. Za ním »Bílý orel« (čp. 4), potom dům Bočkův (zvonce čp. 556).¹⁶⁾ Poněvadž v prvním dvacetiletí XVII. století měl cenu 700 kop míš. a protější na konci podlouhlý »U zlatého lva (dosud v úpravě z roku 1608 zachovaný, ale také hlubší než Bočkův) (čp. 261) 3000 kop, můžeme jej pokládati za dům malý. Josef Boček byl sklenářem, v roce 1615 byl jmenován do rady a radou za jednoho z cechmistrů za skupinu řemesel malířů, krumplířů, sklenářů a šmukýřů.¹⁷⁾

Ve schůzi městské rady 5. listopadu 1615 požádal Boček o povolení ke zvýšení domu. Radní, »nechtějíce v té příčině nic o své ujmě učiniti, aby snad od nikoho na nic naříkano budoucne nebylo«, přivolali k radě Kryštofa Kobru z Koberšperku, jenž byl z měšťanů předním kostelníkem chrámu. Ten prohlásil, že se k tomu »beze všeho téhož kostela ublížení volně a bezpečně povolití může, dokládaje při tom toho, že jiní příležeji domové mnohem škodlivější tomu chrámu sou, než-li by tento býti mohl«. Ale radní rozhodli opatrně: »Aby latě a plachty k spaření, jakby stavěti chtěl a zdali by se jaké téměř kostelu zastínění tady dalo vyzdvihnouti.« Boček to provedl a za týden žádal radu za vejchoz k přehlednutí. Byl vybiřdnut, aby kromě rady pozval ještě jiné osoby. Vejchoz se stal a v radě 3. prosince bylo mu zvýšení zdí před kostelem povoleno s těmito výminkami: »1. Aby okno nové z prohlédacích koleček do kostela na svůj náklad zhotovil. 2. Aby zdi vejšeji nežli soused hořejší nevyháněl. 3. Aby tu zeď proti oknu vydynčovati, jí netoliko nyní, ale kdybykoli pošla, vobiliti aby dal, a to též na svůj náklad.«¹⁸⁾

O chrám měla péči a starostlivost nejen obec a komora; péče jejich ještě více pronikla, když v středu náměstí zahájili jesuité provádění velkého stavebního programu: bezmála půl století byli v tuhých sporech s radnicí, jež nesouhlasila s bouráním 12 měšťanských domů, kostela sv. Václava, školy a j., nakonec sice málo, ale přec jen čtyři domy uhájila. Obec i komora šly svorně pohromadě, když obec hodlala po roce přestavěti malostranskou radnici a chtěla, jak psala komoře, na vytvoření krásného díla v blízkosti císařovy residence od císaře pomoc 330 tolarů; komora př-

¹⁰⁾ Archiv města Prahy 1126, A 13.

¹¹⁾ Tamže 2158, 19.

¹²⁾ Čelakovský, Codex I. 655.

¹³⁾ Vojtěšek, Z minulosti naší Prahy 55.

¹⁴⁾ Archiv města Prahy 159, 101.

¹⁵⁾ Archiv min. vnitra P 128, 20/4.

¹⁶⁾ Byl to jeden z prvních domů, které k svým účelům zakoupili jesuité po roce 1625. V archivu musejním (F 175) je uložen »Verzeichniss der Häuser und Gründe, welche die Gesellschaft in der Königl. Kleiner Stadt Prag nach auswüstung d. Stadtbücher seider anno 1624 an sich gebracht und was derr. Werth betragets a v něm na třetím místě také je uveden mezi první zakoupenými domy jesuitů »Josef Bočekas Haus, also neben der Sakristey, jetzo die Kirchenthür und zum Theil die Todten-Capell ist ... u. 700 B. gr.«

¹⁷⁾ Archiv města Prahy č. 1482, C 8 (radní manuál).

¹⁸⁾ Archiv města Prahy č. 1482, D 1, 2, 18, 20.

mlouvala se u císaře za peníz ten velmi více.¹⁹⁾ Peníz byl povolen a radnice byla přestavěna právě v letech stavovského povstání proti Ferdinandovi II.

Oldřich Avostalis, sídlící u brány městské v hlavním svém domě (čp. 373, Vrtbovský palác), byl tvůrcem řady domů malostranských, a jako její komora vysílala na komise stavební, tak radnice malostranská jej volala, když se pro příčinu velmi nevkusnou obávala možného sesutí věže kostela sv. Tomáše. Císař výstražně napsal převorovi, že jakýsi bradýř staví u věže dům a „místo austupní jinak převít“ dal udelati hned při samé věži; přímás zavola Avostalise a jiné dva znalce proti Johanovi Benediktovi Doktorovi z Štěpán (bradýř Jan Doktor byl v maltézské lázni); komise zjistila, že tu podmačením a prokopáním skutečně hrozí nebezpečí staré věži, kteráž se nově staví, a Janu Doktorovi poručeno zasypání nevkusného díla.

Za branou oujezdskou (při domě čp. 284) zahrnovalo postranní právo maltézské všechny objekty domovní i gruntovní až do dnešní Všehrdovy ulice, jedním domem těsně i ke kostele sv. Jana na Břehu, kdež většinou již byla jurisdikce nejv. purkrabství. V prostoru mezi fortanou lázeňskou a oujezdskou branou hrady staly se majetnictvím kláštera Matky Boží pod řetězem, neznámo jak. S nimi i stará hradební věž (v domě čp. 289). Postranní právo maltézské mělo radu, v níž funkci purkmistra vykonával převor, konšelů bylo šest, kromě nich rychtář. Tuto radu si každoročně ustanovoval veliký mistr Strakonický.²⁰⁾ Radnice a fara byly v domě nárožním (čp. 485) na dnešním Velkopřevorském náměstí.

V roce 1584 čtvrtý dům od fortny podle hradeb k západu (čp. 289) patřil konšelu Bártovi Ekrtovi. Čtěl se zmocnití věže a žádal o to radu. Odpověděno mu, „poněvadž ta věž konventní jest a ta se tak odevzdávati, že se toho bejtí nemůže, než toho se jemu přejí, aby on takovou věž při svém domě opraviti a jí užívati mohl, že se dovoluje, však že se to prve má očitě spatřiti, jakby se to nejlépe trefiti mohlo.“²¹⁾ Tenkrát snad této gotické věži byl dán dosud její viditelný

renesanční vršek. Tuto věž si v majetnictví uchoval konvent dlouho, ale v domě »U bílého koníčka« (čp. 476) měl podobnou, kterou v polovici XVII. století postoupil majitelce za stříbrnou kadidelnicí do chrámu Matky Boží pod řetězem.²²⁾

Ušilí o »zvelebování a ozdobování« své obce provedli veliký mistr, konvent a konšelé, když při vpádu Pasovských spálen byl Zutterův dům »U pštrošů« (čp. 376, hotel Garni). Pavel Zutter stavěl znovu. Ušlechtilý veliký mistr Matouš Dépolt z Lobkovic, před nímž se zastavil i hněv rozkacených vzbouřenců, když prováděl defenestraci 1618 a sám jako jeden z místodržících je varoval, tento Lobkovic obnovil kostelík sv. Prokopa, a když Zutter vedle něho zdvíhal svůj dům, obával se, aby blízká stavba nezakryla úplně jedno z oken kostelíka. »A jestli by skrze to něco na škodu kostelu se vztahovalo, to spravedlivě rozměřiti.« Komise shledala věc beze škody, a nové dílo Zutterovo »tomuto všemu právu k poctivosti a k lepšímu.«²³⁾ Zás bylo sporné, když si rozšiřoval dům a přibližoval zeď na újmu uličky (dnešní Prokopská), ale nakonec mu vše povolili, poněvadž jsou »žádostivi, aby tato obec vždy a vždy se zvelebovala a ozdobovala«. Vymíněno tehdy bylo, aby ulička (Prokopská) zůstala aspoň 10 loktů zříti.²⁴⁾

Těch několik archivních výpisků, vyřazených z většího množství podobných, ukazuje, že v dobách dřívějších nevládla ve všem libovolnost, a komora a orgány městské podle tehdejších svých názorů hleděly k zvelebování města a některé své památky stěhly. Nebyla ukojena jen jejínost městské rady malostranské, když jí její učitel, později profesor akademie, konečně purkmistr dedikoval kalendáře (Daniel Basilius z Deutschenberka), vítala i, když humanističtí básníci našli pro její krásy slova vzletná. Památný »liber architectorum« v archivu města Prahy jest dokladem, že v období 1600—1650 znalci stěhli stavební činnost v Menším městě pražském²⁵⁾ a podporovali to, co cílilo »k okrasě Prahy, a bránili tomu, co by jí »bylo k ohýzdě«.

Cyril Merhout.

K OBJEVU SVATOVÁCLAVSKÝCH NÁSTĚNNÝCH MALEB VE ŽDÁRU U BLOVIC.

O letošním svátku sv. Václava zastavěl se po čtyřiapůlměsíční práci ve XIV. století připomínaný, dnes filiální kostelík sv. Václava ve Ždaru u Blovic v obnoveném hávu. Tento venkovský kostelík uprostřed hřbitova na návrší nad stanicí Ždár-Zdírec mezi Nepomukem a Blovicemi sestává z gotického kněžiště o dvou polích s tříbokým závěrem, obdélníkové lodi a čtyřboké věže v průčelí. Zachované detaily kněžiště, kruzby v oknech a konsoly klenby, shodné s detaily v Roudnici, ukazují na dobu vzniku kostela v druhé třetině XIV. století. Odkrytý portálek na jižní straně lodi a

úzké gotické okno na severní straně, rovněž při opravách odkryté, dosvědčují, že i loď je ve zdvu gotická.

Nejdůležitějším objevem při obnově kostela sv. Václava ve Ždaru jsou nástěnné freskové malby figurální v kněžišti, současně asi se stavbou kostela, zobrazující v podokenním pásu Krista s apoštoly a proroky; na stěnách obou polí kněžiště vyobrazeny výjevy ze života sv. Václava. Smytím několika nátěrů přišlo se nejprve na renesanční figurální malby, pod kterými prosvítaly zmíněné fresky gotické.

¹⁹⁾ Archiv zemský, op. z ř. fin. minist. B 1617. — Gutachten der böhm. Kammer wegen des Baues eines neuen Rathauses in der Kleinern Stadt Prag. — »... mit allein der Stadt eine schönes Ornament, sondern auch der Kays. Residentz umb der nahme Gelegenheit willen, zum grosten ansehen sein wurde...«

²⁰⁾ Archiv maltézský, manuál 1582—89, 284.

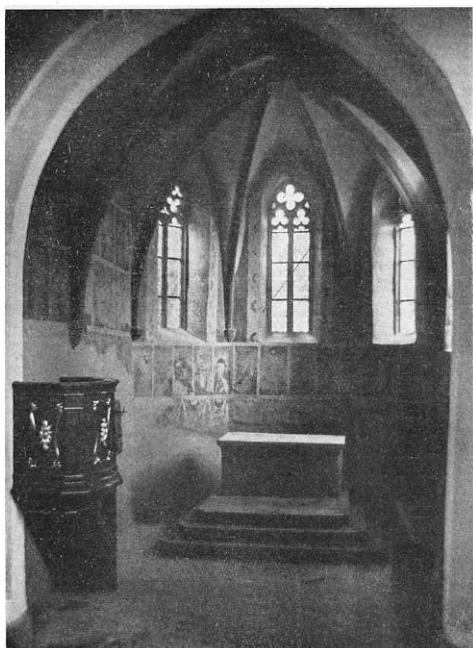
²¹⁾ Archiv maltézský, radní manuál 1582—89, 136.

²²⁾ Archiv města Prahy 2237.

²³⁾ Ibidem 2237, 70.

²⁴⁾ Ibidem 2237, 75.

²⁵⁾ Jak již řečeno, je tu vytrženo jen několik případů z řady jiných. Zejména jsem nemluvil o zahrádkách malostranských a hradebách, což si ponechávám pro práce jiné. Mnoho také zajmavosti vztahovalo by se na dnešní teritorium smíchovské, poněvadž v XVI. století je těžko určití hranici mezi půdou malostranskou a košířskou. Ba, roku 1507 je kostel sv. Jana na Prádle v privilegiu nazýván »na Újezdě pod Petřínem v Košířské vosadě«.



Zďár u Blovic. Kostel sv. Václava. Kněžiště.

Tyto renaissanční malby, veliká postava sv. Václava na druhé severní stěně, části z líčení života sv. Václava a baldachýn s věží a dvěma medailony s vyobrazením svátosti křtu a manželství, smyty až na podokenní části draperie v závěru kněžiště a nápis, ovšem neúplný, na zadní stěně triumfálního oblouku.

Gotické malby řádně zajištěny akademickým malířem a odbor. restaurátorem Frant. Fišerem z Prahy pod dohledem Státního památkového úřadu. Obrazy samy, až jen na několik poškození, jsou krásně zachovány. Hlavy, ruce a nohy, méně již draperie a šat, jsou kresleny rudkou. Předlohou byla nějaká rukopisná památka, nám dnes, bohužel, neznámá, jak ukazuje celý charakter maleb.

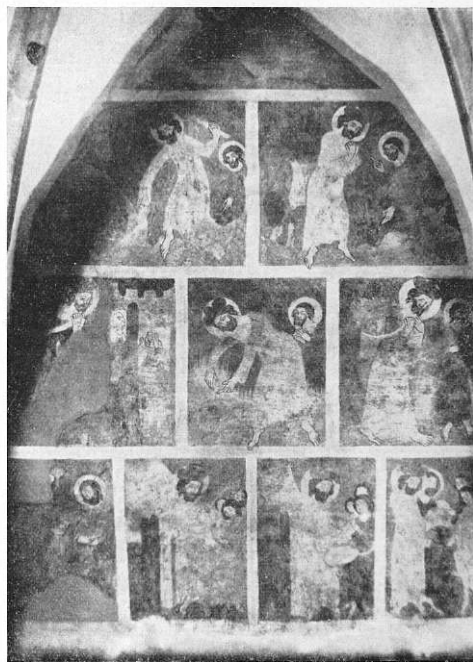
Objevem žďárským byla vzácně obohacena ikonografie sv. Václava. Světec zobrazen jest bos, ve třech scénách obutý, v dlouhé tunice, nebo v plášti, s typickou vévodskou čapkou na hlavě, s plnovousem. Za hlavou má sv. Václav kruhovou, plnou, velkou svatozář. Tuto svatozář má i ve většině obrazů jej doprovázející sluha bl. Podiven, rovněž plnovousý, v dlouhé tunice a bos. Vedle 28 obrazů s výjevy ze života sv. Václava jest na jižní straně kněžiště i samotná postava sv. Václava. Světec pojat jest z en face jako rytíř s typickou vévodskou čapkou na zkadeřeném plnovousem, za ním veliká plná svatozář. Oděn jest v kabátec a suknici, nohy má kryty těsně přiléhající brní. Přes ramena má přehozen plášť, na prsou stuhou spjatý. Levý bok má chráněn štítem, v levici drží meč, v pravici kopí s praporem, který vlaje nad hlavou světčovou

k levé straně. Typem připomíná obraz sv. Václava na antependiu z Pirny v Sasích z druhé čtvrti XIV. století a obraz sv. Václava v Myšenci, miniaturu Liber viaticus biskupa Jana ze Středy v knihovně Národního musea v Praze (fol. 268),¹⁾ která podle dra J. Cibulky je typem, který Liber viaticus zachytil spíše podle ctěného obrazu než vytvořil.²⁾

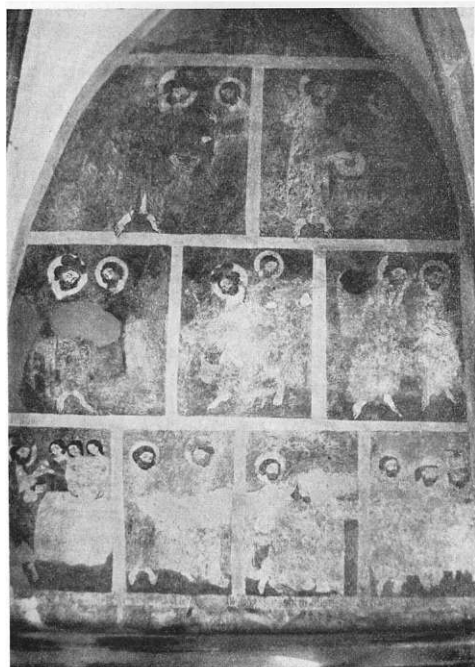
Cyklos svatováclavský jest uspořádán tak, že každé pole stěny rozděleno ve čtyři vodorovné pásy. V horním pásu jest anděl. Druhý pás rozdělen ve dvě pole, třetí ve tři pole a spodní pás ve čtyři pole. V každém poli jest jeden výjev. Jeden obraz jest protějškem zmíněného samotného obrazu sv. Václava u okna v jižní stěně kněžiště; zobrazuje, jak sv. Václav menšímu muži plnovousemu s vévodskou čapkou odevzdává dar pro postavy (čtyři) klečící u nohou světčových se sepjatými rukama. Výjevy ze života sv. Václava začínají v prvním poli severní stěny kněžiště, pokračují za sebou v jednotlivých pásech dolů. První výjev zobrazuje světce, jak jest připraven rozseknouti strom. Za světcem bl. Podiven k zemi. Druhý výjev zobrazuje světce, jak nese na zádech dříví; bl. Podiven před světcem ukazuje na něho ukazováčkem pravé ruky. V třetím poli zobrazen světce opět, jak nese dříví, stojí před schematickou architekturou, v jejímž okně zobrazena

¹⁾ Chytil, Památky umění iluminátorského. T. XXVI, 2, str. 28. Chytil, Typ sv. Václava na pečeti university Karlovy a ve Viaticu Jana ze Středy a jeho deriváty. Pam. XXXVI, 203.

²⁾ J. Cibulka, Obraz sv. Václava. Umění III, 157.



Zďár u Blovic. Nástěnné malby na severní straně kněžiště kostela sv. Václava.



Zdár u Blovic. Nástěnné malby na severní straně kněžiště kostela sv. Václava.

sv. Václava a protějšího popsaného obrazu, pokračují další výjevy. Prvý výjev, značně porušený, zobrazuje uprostřed sv. Václava, obutého, přepásaného, se skříženými rukama na prsou; obrácen k jiné postavě. Za sv. Václavem dva muži s velikou tonsurou. Druhý obraz podává sv. Václava, klanějícího se osobě s velikou tonsurou, sedícího na křesle; tato osoba dotýká se rukou hlavy světce; za sv. Václavem stojí plnovousý muž. Ve třetím obraze světec stojí před sedícím starcem, který na tácu podává reliqui. Čtvrtý výjev zobrazuje sv. Václava, obutého, vítajícího se s Boleslavem; Boleslav, mladistvé tváře, je přepásán mečem. Za Boleslavem stojí ozbrojený muž s plnovousem se sepijatými rukama. V pátém výjevu stojí sv. Václav, obutý, před Boleslavem, ozbrojeným mužem s plnovousem, které doprovází třetí osoba s mladistvou tváří. Šestý obraz podává sv. Václava sedícího za stolem s pozdvíženou levicí s Boleslavem, který k němu ukazuje. Ozbrojený muž přináší mísu. Za sv. Václavem dvě mladistvé postavy, ukazující na světce. V sedmém obraze kráčí světec v plášti, bos, s knihou v levici, s pravíci nadzdviženou; ukazuje třemi prsty ozbrojenému Boleslavu, doprovázenému mužem s plnovousem, víru v trojjedného Boha. Osmý obraz podává sv. Václava v plášti, stojícího před otevřenými dveřmi chrámu; světec vrací meč Boleslavovi, kterého doprovází mladistvá osoba. Poslední výjev zobrazuje sv. Václava, ležícího před otevřenými dveřmi chrámu na zemi se sepijatými rukama; nad světce stojí Boleslav s třemi muži; všichni mají taseny meče.

Objevem žďárským obohacena jest ikonografie svatováclavská o nový cyklus; datujeme-li vznik žďárských obrazů do druhé třetiny XIV. století, jest cyklus

žena s prosícíma rukama. Čtvrtý výjev představuje světce sbírajícího obilí; za světce stojí Podiven. V pátém výjevu zobrazen světec, jak nese na zádech obilí, vedle něho kráčí Podiven. Šestý výjev představuje světce držícího váček; před ním stojí Podiven s miskou v ruce. V dalších dvou scénách stojí sv. Václav před architekturou chrámu s otevřenými dveřmi; něco podává třem osobám před ním stojícím. Devátý výjev zobrazuje sv. Václava, stojícího s Podivenem; světec podává chléb osobě proti němu stojící v krátkém plášti; druhý, za ním stojící, je obdarováván Podivenem. První výjev druhého pole severní stěny představuje světce, nesoucího něco v ruce; před světce stojí Podiven, ukazující levou rukou na to, co světec nese, druhou vzhůru. Druhý výjev zobrazuje světce, držícího nádobu; Podiven stojí proti světci. Ve třetím výjevu sedí světec na stoli; před ním stojí Podiven. Ve čtvrtém výjevu zobrazen světec, jak sbírá révu; za světce Podiven s hlavou odvrácenou na druhou stranu. V pátém obraze světec nese nůši; Podiven ho doprovází. V šestém obraze sedí v plášti za stolem, u kterého stojí tři osoby; prvou osobu světec obdarovává. Sedmý obraz, ve středu porušený, zobrazuje sv. Václava, otáčejícího se na Podivena, který za ním kráčí. Osmý výjev, značně poškozený, ukazuje jen vzadu stojícího Podivena. Na devátém obraze světec, doprovázený Podivenem, se vítá s osobou s plnovousem a čapkou na hlavě, kterou také doprovází jiná osoba. Na jižní stěně kněžiště, vedle již zmíněné samotné postavy



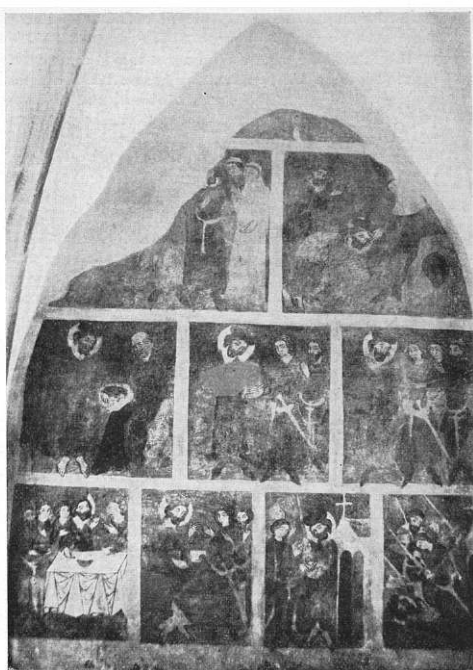
Zdár u Blovic. Nástěnné malby na jižní straně kostela sv. Václava.

žďárský nejstarším zachovaným cyklem svatováclavským v nástěnném malířství. I když datování fresek žďárských posune se dopředu, zůstane přece žďárský cyklus nejširším nástěnným cyklem svatováclavským, zajištěným ve stavu, v jakém objeven.

Bohatší cyklus karlístejnského schodiště, začínající vyučováním sv. Václava na Buddi, je sice úplný, ale pokud se týče původnosti, vlastně je jen torsem, vyšlým z restaurace XIX. století.

Druhý zachovaný cyklus nástěnných maleb svatováclavských v Dobroměřicích u Loun z druhé poloviny XIV. století jest zachován v původním stavu; zachována jest však jen část obrazů.³⁾ Nástěnné obrazy v kapli sv. Václava u sv. Víta v Praze nepřicházejí již v úvahu, poněvadž zachované obrazy jsou z doby až kolem roku 1520.

Přecházíme-li první vyobrazení výjevu ze života sv. Václava v Gumpoldově legendě, chované v zemské knihovně ve Wolfenbüttelu z doby kolem r. 1000⁴⁾ — jde o čtyři scény z konce života světce — můžeme po stránce ikonografické srovnati žďárský cyklus, pokud se týče jeho rozsahu, jen s gotickými cykly, z nichž dva, vedle zmíněných nástěnných cyklů, jsou i v knižním malířství z doby kolem 1340.⁵⁾ Je to ilustrovaná legenda *Crescente fide* na konci Velislavovy bible; tato obsahuje 29 obrázků, vždy dva na jedné straně. Do desátého obrázku jsou doprovázeny výjevy textem. Druhý knižní cyklus jest ilustrovaná legenda, líčící kontinuujičím vypravováním život sv. Václava v Liber depictu, chovaném ve Vídni;⁶⁾ tato jest nejen nejširším a neúplnějším líčením života světce, ale je obohacena i o líčení života bl. Podivena po smrti světce. Pokud se týče rozsahu žďárského cyklu proti cyklům nástěnným i v knižním malířství, chybí žďárskému cyklu líčení mládí života světce; žďárský cyklus začíná až líčením skutků světce — kácením dříví pro chudinu. Oproti karlístejnému cyklu a legendě v Liber depictu končí smrtí světce u dveří chrámů. Karlístejnský cyklus líčí i některé scény po smrti světce — pochování sv. Václava, smývání krve světce ze stěn ve Staré Boleslavi, převážení světce do Prahy přes potok Rokytku a kolem věznice. Tyto scény



Žďár u Blatné. Nástěnné malby na jižní straně kostela sv. Václava.

bohatým vypravováním po smrti světce líčí i Liber depictus.

Zvláštností cyklu žďárského jest, že Podiven, sluha světce, doprovází tohoto i ve scénách, ve kterých v ostatních cyklech setkáváme se jen se samotným světce. Navíc pak jest ještě ve žďárském cyklu zobrazení Podivena s velikou kruhovou svatozáří. Tato zvláštnost ukazuje, že vzorem žďárskému cyklu byl jiný, nám neznámý, nejpravděpodobněji knižní cyklus svatováclavský. Pokud se týče prototypu svatováclavských cyklů gotických domnívá se dr. Cibulka, že základní pramen nutno hledati v době románské — z románské doby nemáme však zachovaný žádný cyklus. J. Š á m a l.

³⁾ Věstník »Za Starou Prahu«, XIV, 39. J. Šámál, Fresky v kostele sv. Matouše v Dobroměřicích.

⁴⁾ A. Friedl, *Illuminace Gumpoldovy legendy o sv. Václavu* ve Wolfenbüttelu.

⁵⁾ A. Matějček, *Velislavova bible*. Praha, štenc 1926.

⁶⁾ J. Šámál, *Obraz Prahy ze XIV. století v rukopisu chovaném ve Vídni*, CKD. 1931, 915.

PŘEHLED PAMÁTEK OPRAVENÝCH ROKU 1931 V ČECHÁCH:*)

A) V hlavním městě Praze:

Praha I. Týnský chrám, severní portál: Horní polovice gotického reliéfu byla odlita v umělé kameni (soch. Fikarem). Osazení a odlití dolní polovice bylo z rozpočtových důvodů odloženo na léta další.

— **Kostel sv. Jakuba:** Státní památkový úřad připravil program rekonstrukce všech krovů nad kostelem i klášterem a částečně i rozpočty. Provedena byla část nejnaléhavější, nový krov a krytina nad jižní kaplí sv. Františka Serafa.

— **Kostel sv. Jiljí:** Vnitřek byl opraven způsobem, který byl v t. l. (roč. XV., 33) již posouzen.

— **Klementinum:** Bylo započato s adaptací východního křídla pro Ústřední technickou knihovnu a čítárnu podle projektu arch. Machoně. Malovaný trámový strop v horním patře byl rozebrán a připraven k osazení v novém prostoru.

— **Palác Kinských**, č. p. 606-1: Průčelí bylo

*) Srov. roč. XIV. t. I., str. 41 n. Přehled nečiní nároků na úplnost.

jednoduše opraveno i s prostým očištěním štukové plastiky a portálů.

Praha II.: Kostel sv. Václava na Zderaze: Doplněvalo se zařízení vnitřku, částečně podle návrhu sochaře Fr. Bílka (na př. obětní stůl a krucifix) a byly restaurovány Hagerovy malby na klenbě lodi malířem Janšou. Způsob této opravy lépe vyhovoval než dřívější restaurace maleb na dřevě v rekonstruovaném podkruchtí. Rekonstrukce sama byla provedena podle návrhu arch. inž. Pecánka a renesanční štukaturu na stěnách podkruchtí znovu zrestauroval ak. soch. Pochobradský.

— **Kostel sv. Vojtěcha:** Po celý rok byly prováděny úpravy vnitřku: zasklení oken podle návrhu prof. Fr. Kysely, malba stěn, opravy vnitřního zařízení. Interieur byl připraven pro vrácení barokního hlavního oltáře z r. 1693, který byl r. 1875 při regotisaci odstraněn a nyní jest v Ernestinu. Poněvadž tato restituce do barokního stavu se nezdařila, zůstala úprava na půl cesty. (Srov. J. Füsselův článek ze Zpráv Pam. sboru 1931, 167 sl.)

— **Kompa k t á t n í d e s k y** z býv. kostela Božího Těla byly za účasti širší odborné komise v Národním muzeu konservovány.

— **Palác Příchovských**, čp. 859-II. (Německý dům): Důkladná oprava stavební, zvláště průčelí do Příkopů.

— **Národní divadlo:** Pečlivá a rozsáhlá oprava schodiště a salonů presidentovy lože. Malby restaurovali ak. malíři Číla, Duchek a Ženíšek, omítky a umělé mramory soch. Přeučil. Nová úprava zařízení, k níž zakoupeny nové koberce, byla řízena tech. správcem budovy inž. Hüttlem.

Praha III.: **Lobkovicův palác**, čp. 347-III: Byly dokončeny zhruba všechny vnitřní adaptace a usílí Památkového úřadu se podařilo zachovati starý krov, pouze s obnovením krytiny. Byly učiněny přípravy k úpravě pracovního sálu za palácovou atikou pro účely MAP. Přízemní sály a malbami z kolovratského období byly zařízeny na skladiště obrazů Moderní galerie. Konservace maleb byla pro nedostatek prostředků odložena.

— **Dům čp. 476-III:** Důkladná oprava průčelí a přípravy k adaptaci vnitřku na obytný dům pro rodinu vlastníka domu.

— **Dům čp. 477-III:** Příprava k adaptaci a nové opravě průčelí pro účely japonského vyslanectví.

Praha IV.: **Hrad:** Byly dokončeny opravy Vladislavského křídla na straně jižní a po celý rok se pracovalo na stavbě terasových přechodů mezi arcibiskupským palácem a Prašným mostem podle projektu arch. Plečnika. I tuto práci provázal archeologický prozkum a množství prací menších.

— **Katedrála sv. Víta:** Všechny pohotovostní a sbírkami získané prostředky byly soustředěny na rekonstrukci krovu hlavní věže, která byla připravena a prováděna až do polovice následujícího roku podle projektu arch. Hilberta tesařskou firmou Pšenickovou.

— **Černínský palác:** Po celý rok bylo pokračováno v rozsáhlých adaptacích, při nichž středem zájmu byla dokonale provedená restituce hlavního průčelí do původního stavu, prováděná důkladnou opravou, resp. obnovením omítek. Stejně bylo obnoveno průčelí severní a ostatní a uvnitř pod novým betonovým krovem pokračovaly adaptace a restauro-

rační práce, zvláště v křídle hlavním a jižním.

— **Strahov-kláster:** Zimní refektář, jehož používal do r. 1930 Státní archeologický ústav, byl zrestaurován v omítkách i zařízení značným nákladem, jež dodatečně uhradila státní správa.

— **Zbytky domu Tychona Brahe** (srov. článek R. Hlubinky ve Zprávách Pam. sboru 1931, str. 131 sl.) byly pojety do novostavby školní budovy a nákladem Památkového sboru hl. m. Prahy konservovány. Zakrytí definitivní střechou bylo pro nedostatek prostředků odloženo.

Praha VI.: **Vyšehrad:** V. výkopná komise pokračovala v prozkumu na místech při bývalé zbrojnici.

— **Tábořská brána:** Při bráně, konservaci dřívě zajištěné, byl zřízen ve hradbách průchod pro pěší.

— **Vyšehradské hradby:** Městskou radou byly prováděny velké sadové úpravy v rámci akce pro nezaměstnané na ploše hradeb, spojené s úpravami terénu a konservací dalších partií zdiva.

Praha VIII.: **Troja (zámek):** Další udržovací a rekonstrukční opravy, kromě toho oprava maleb ve dvou sálech, přílehlých hlav. sálu.

Praha IX.: **Kostel sv. Václava na Proseku:** Byly provedeny závěrečné zajišťovací a úpravné práce, popsané obšírně v t. I. XVI., 5 sl., arch. Thofem.

Praha XIX. (Sedlec): **Kaple Nejsv. Trojice** z r. 1725: Důkladná oprava stavební i vnitřku (nást. maleb) nákladem fy A. Herget, započatá již r. 1929, byla úplně dokončena úpravou okolí.

Památka zničená:

Praha XVI.: **Dienzenhofferův pavilon**, čp. 73-XVI., byl po zaměření a odlití některých plastických detailů zbořen. Všechny pokusy posledních týdnů před zbořením, aby byla památka rekonstruována s použitím všech původních omítek, ostění a menších stavebních článků in originali (vikýřů a štítů), vyzněla na prázdno, ačkoli městský stavební úřad s památkovým úřadem měly tento projekt technicky zcela připraven. Most, velmi přiléhavě charakterizovaný arch. L. Zákem v revui »Zijeme 1931« a arch. J. K. Řihou v »Modré revui«, zviřetil nad uměleckým dílem našeho největšího architekta 18. století.

B) V obcích venkovských:

Albrechtice u Týna n. Vlt.: Originální architektura hřbitovní zdi byla podrobena postupné opravě péčí farního úřadu.

Běstvína (okr. choťebořský), farní kostel: Oprava části bohatého vnitřního zařízení barokního.

Bílá Hora: Byly zahájeny stavební opravy celého komplexu kostela a ambitů, kde se již od delší doby pokouší několik restaurátorů o snesitelnou úpravu přemalovaných nástěnných obrazů, ovšem s malým zdarem. Stavební práce byly zahájeny opravou jižního hlavního portálu ambitů a hlavního portálu kostela.

Blansko u Ústí n. L., zřícenina: Malé zajišťovací úpravy na zříceninovém zdivu.

Brandýs n. Lab., čp. 36, novostavba Hospodářské záložny: Okresní jednotka musejní provedla archeo-

- logické prozkoumání staveniště při hloubení základů novostavby (srov. Ročenku Okr. jednoty muzejní v Brandýse n. L. 1931, str. 26 sl.). Táž OJM. se činně zúčastnila zajištění velkého nálezu denárů v Hlučově mezi Brandýsem a St. Boleslaví, který byl převzat Státním památkovým úřadem a odevzdán k prostudování Nár. muzeu v Praze.
- Budeč:** Státní archeologický ústav odkryl při vykopávkách v blízkosti rotundy základy románského kostelíka obdélníkového půdorysu, s půlkruhovou apsidou, jež okolní nálezy a charakter zdíva se odzrájí určovat do časného období románského.
- Budňany:** Socha sv. Šebestiána z r. 1714 na návsí byla důkladně opravena soch. Bösvartem na společný náklad zemského výboru, obce Budňan a Státního památkového úřadu.
- Česká Lípa, »Červený dům«:** Tento málo známý renesanční zámček z r. 1583 restaurovalo město Česká Lípa pro účely městského muzea po konstruktivním zabezpečení základního zdíva a pilířů.
- Augustiniánský klášter a kostel: Z programu oprav, rozvržených na více etap, byla uskutečněna v první etapě udržovací oprava kostela.
- Česká Třebová:** Pamětní deska Jana Hýbla byla po zboření Hýblova rodného domku (firmou Batovou) přenesena na novostavbu Batovy prodejny.
- České Budějovice,** klášter Redemptoristů: Byla připravena v rozpočtech a plánech vnější oprava kostela i kláštera, zvláště chrámové věže, z důvodů rozpočtových však k provedení nedošlo.
- Dobruška,** radnice: V zimě 1930/31 a během jara 1931 byl renesanční strop z r. 1578 osazen a malířem B. Čtělou restaurován. Úprava místnosti (zasedací síně) byla v rámci omezených finančních možností provedena podle návrhu Státního památkového úřadu. (Srov. »Umění«, roč. V., 296.)
- Dobřenice,** nový a starý zámek: Obě budovy byly stav. fou Nekvasil a inž. Schmidt z Hradce Králové odvodněny a důkladně restaurovány.
- Hradec Králové,** biskupská residence: Budova, sotva zreštaurovaná, vyhořela dne 11. ledna 1931. Požár padly za obět krovky, zatím co průčelí zůstala naprosto nedotčena. Během r. 1931 byla budova téměř půlmilionovým nákladem obnovena, při čemž krovky a vikýře byly restituovány do původního barokního stavu, změněného nevhodnou opravou r. 1897. Střechy byly opět pokryty prejzy a v podkrovní východní přičné křídla byly zřízeny nové obytné místnosti. Práce se protáhla do r. 1932.
- Biskupský seminář (býv. purkrabství): V další etapě rozsáhlých opravných prací pokračovaly vnitřní adaptace pro účely semináře. Oprava vnějšíku byla odložena na rok 1932.
- Od adaptace domů čp. 44 a 45 (v. t. l. XIV., 42) na budovu děkanství bylo zatím upuštěno.
- Choltice,** zámek: Menší adaptace a přístavba pro nové řešený hlavní vchod.
- Jaroměř:** Socha sv. Jana Nep. byla ze soukromých prostředků, získaných sbírkou, opravena sochařem J. Bártou.
- Klatovy:** Regulační plán města byl zhruba dokončen regulační kancelář inž. Iv. Beneše z Brna a obec projednala s památkovým úřadem otázky, týkající se plánu památek, jež tvoří součást tohoto regulačního plánu.
- Kleneč pod Cerchovem,** farní kostel: Oprava vnitřku a vnitřního zařízení.
- Klokoty u Tábora,** poutní kostel P. Marie: Oprava vnitřku, štukatur, maleb a vnitřního zařízení.
- Kondrac,** farní kostel: Nástěnné malby z XIII. století na stěně severní a jižní při empoe (narození P. Marie a příběh Tobiašův) byly konservovány ak. malířem M. Duchkem, který nalezl další zcela neporušené zlomky maleb na čelním zdívu a uvnitř oblouků prvního patra empy. Skonservací těchto zbytků byly spojeny menší zajišťovací práce na zdívu prvního patra empy samé. (Srov. t. l. XIV., 12 a 22.)
- Kunětická Hora,** hrad: Nejnákladnější prací období 1931 bylo zajištění skály, na níž hrad stojí, betonovými injekcemi k zamezení pohybu skalních vrstev. V jihozápadním rohu paláce, nad t. zv. rytířskou síní, zachytil nový betonový strop rozstupující se zdívu prvního patra, čímž byla získána místnost pro hradní museum. Kromě toho řada menších konservačních a restauračních prací na zříceninovém zdívu, návrhy zařízení hradního muzea, vrat v V. bráně a v paláci (arch. Potůček) a menší dispoziční úpravy v nových místnostech při V. bráně.
- Kyje,** farní kostel: Během roku bylo provedeno konstruktivní zabezpečení včerejšího románského zdíva, zvláště na věži, pod dozorem památkového úřadu a stavebního úřadu hl. m. Prahy. (Sr. »Národní listy« z 9. XI. 1930, č. 308.)
- Kysperk,** farní kostel: Po běžné udržovací opravě průčelí byl důkladně opraven vnitřek s bohatými štukaturami z r. 1680 pod vedením ak. sochaře Baše z Pardubic. Štuková výzdoba byla památkovým úřadem fotografována a oprava poskytla také možnost jejího studia.
- Ledeč n. Sáz,** děkanský kostel: Po dokončení oprav vnitřku bylo přistoupeno k opravě omítek sakristie, kde byly nalezeny rovněž malby z doby velké úpravy kostela v r. 1554. Konservace těchto maleb musila být po nedostatku prostředků zatím odložena. (Srov. t. l. XV., 9 sl., V. Vačkář, Děkaný kostel sv. ap. Petra a Pavla v Ledci n. Sáz., Ledec 1931.)
- Libčany,** farní kostel: Vnitřek byl opraven a podle pokynů památkového úřadu byl restituován barokní stav presbytáře (porušený r. 1892), a to zatím restaurováním malované architektury oltární.
- Libiž,** fil. kostel: Stavební opravy udržovací, velmi nutné, byly konečně provedeny, zatím co oprava gotických nástěnných maleb nemohla býti finančně zajištěna a tudíž zůstává, bohužel, neprovedena.
- Lípec,** fil. kostelík: Oprava vnitřního zařízení a maleb — návrh vymalování interieuru od ak. malíře Fr. Físera, který restauroval i všechny malby na plátně.
- Lomec u Prachatic,** farní kaple: Opravy vnitřku pokračovaly přestavbou hudební kruchty a dalšími s tím souvisejícími úpravami.
- Mileč u Nepomuku,** fil. kostel: Rekonstrukce věže a nálehavé udržovací opravy stavební.
- Most,** děkanský kostel: Byla dokončena restaurace chrámové věže celkovým nákladem téměř 900.000 Kč (srov. K. Kühn a J. Opitz: Die Stadtpfarrkirche zu Brix in Böhmen [1532], Most 1932, 7. sešit Zpráva Musejního spolku v Mostě).

Německý Brod, děkaný kostel: Byla dokončena oprava vnitřku zajištěním nalezených renaissančních maleb (rest. ak. malíř Číla).

Nepomuk, děkaný kostel sv. Jana Nep.: Důkladná oprava vnitřku jako druhá etapa velkých restauračních prací.

— Kostel sv. Jakuba: Udržovací oprava vnějšku.

Nové Hradky u Vys. Mýta, zámek: Rokoková architektura zámku z r. 1777 byla novým vlastníkem uváděna postupně do řádného stavu. Nový hospodářský plán nutil rekonstruovat především hospodářské budovy, načež byl zámek vyčištěn, zajištěno hlavní schodiště a klenby průjezdu. Kromě toho byly zachyceny řídící se terasy parku a jejich jemná plastická výzdoba byla očištěna od mechovin a zbytné bující vegetace. Tento zásah nového vlastníka zachránil významnou památku před zřícením, ale vyčerpal do té míry jeho pohotovost prostředky, že další opravy je třeba rozvrhnouti do několika etap. Dosavadní investice blíží se částce 1,000,000 Kč.

Orlice u Kyšperka, fil. kostel: Po stavební opravě vnějšku, provedené r. 1926, bylo r. 1931 přikročeno k opravě vnitřku nákladem filialistů (přes 50,000 Kč), a to podle ne zcela příznivého návrhu arch. B. Dvořáka (vytónování, obrazy sv. Václava a P. Marie na klenbě). Nová štuková výzdoba a oprava omítek je dílem ak. sochaře Baše z Pardubic. Dobře byly opraveny výborné rokokové obrazy křížové cesty s rámy a vnitřní zařízení.

Pacov, býv. klášterní kostel: Rekonstrukce krovu a nová plechová krytina věžní bání.

Panenská Březňany, kaple sv. Anny, vynikající dílo Santiniho (srov. studií O. Stefana v P. A. XXXV., 527): Byla důkladně stavebně opravena.

Pardubice, zámek: Adaptace vnitřku pokračovaly neúnavně, byvše urychleny přípravami k celostátní výstavě, v městě pořádané, před níž byl zámek zhruba opraven vně (dlažba nádvoří, zaklenutí objevené arkádové chodby, omítky nádvorních průčelí) a částečně i uvnitř. Mazhaus i vedlejší velká síň s arkýřem byly zcela uvolněny a ak. malíř Číla zahájil zde konservační práce na pozdějších gotických i renaissančních malbách. (Srov. »Umění IV., 168 sl. a t. I. XV., 8.)

— Zvonice s kaplí sv. Rocha v hradbách při děkanáckém kostele byla rekonstruována a opatřena nástavbou, kterou podle směrnic Státního památkového úřadu (arch. Pecánka) projektoval arch. K. Repa. Zvonice byla opatřena zvony a na jihozápadním nároží byl zřízen pomník padlým.

Pecka, farní kostel: Další udržovací stavební opravy.

Pelhrimov, Solní branka: Oprava a úprava okolí s novostavbou, vše podle návrhu arch. K. Pecánka.

Píseck, regulační plán: Projednány a připravovaným regulačním plánem byly zajištěny stavební objekty památkové, jejichž soupis byl pořízen v dohodě se Státním památkovým úřadem.

Plaňany, kostel sv. Jana Křtitele: Příprava rekonstrukce klenby podle projektu prof. inž. Kloknera.

Polička, děkaný kostel: Vkusná vnitřní úprava, sestávající z tónování klenb a stěn a opravy zařízení.

Potštejn: Dokončení oprav kaple v hradní zřícenině a úprava nejbližšího okolí zámku při přestavbě státní silnice.

Přepychy u Opočna, farní kostel: Oprava vnitřku v jednatelné architektonické úpravě z roku 1574 (starší opravy zazn. u Flesara, Okres opočenský 225).

Rokycaň: Hradby v obvodu městské sístelnice při Plzeňské bráně byly zajištěny (srov. »Feuilleton« roč. XIV. t. I., 13).

Rosice, farní kostel: Oprava vnitřku a nové vymalování.

Roudnice, zámek: Ak. malíř B. Číla restauroval nástropní malbu F. Marchettiho v zámecké jídelně a zbavil přemalbu nástropní malby v sousedních dvou salonech.

Rychnov n. Kn., zámek: Stavební zajištění západní zámecké věže, silničního podjezdu pod západní terasou a restaurace empírové sallaterreny na této terase; všechny tyto práce byly vyvolány stavebními defekty, které se objevily na západních partiích zámku vlivem zvýšeného provozu na silnici, vedoucí průkopem pod zámeckou terasou. Malby sallaterreny (přemalované obrazy krajin z I. pol. 19. stol.) byly jednak přeneseny i s omítkami na nové zdivo, jednak v ornamentálních částech domalovány.

Stará Bolešlav, městská brána: Bylo započato s novou úpravou komunikační při nutném rozšíření průtahu státní silnice. Odbourání domu čp. 2 má být paralysováno navrhovanou úpravou okolí brány podle dobrého návrhu inž. arch. Brzotického.

— Reduta Baněrova téžora z r. 1689: Počátek úpravy. (Srov. Ročenka Okr. jednoty musejní v Brandýse n. L. 1931, str. 5 n.)

Starý Svojanov, fil. kostel: Byly dokončeny opravy stavební na vnějšku i vnitřku a nástěnné malby byly odkryty a konservovány ak. malířem M. Duchkem, který navrhl také nové vymalování kostelní lodi. Po odkrytí všech maleb, pokrývajících plně všechny stěny a klenbu presbytáře, jakož i části tří stěn lodi, bylo zjištěno, že datování maleb je třeba posunouti do druhé polovice XIV. století. Rozsahem i po stránce ikonografické je tento nálezkem nejrozsáhlejším a jedním z nejvýznamnějších v posledních dobách vůbec.

Strakonice, hrad: Byla zahájena oprava stavební, spojená se zajištěním skály, na níž spočívá jihozápadní roh hradu, a s odvodněním ambitu, které bylo přípravou pro konservaci maleb na jeho stěnách, chystanou na r. 1932.

Strážnice, fil. kostel sv. Vavřince: Dokončení stavebních oprav (krytina věže), r. 1930 zahájených.

Sušice, děkanství: Zahájení stavebních oprav, rekonstrukce krovu, štítů, nová krytina, nálezkem zbytku pozdně gotické malby uvnitř v prvním patře.

— Lékárna: Sgrafita, odkrytá r. 1914 a brzy nato konservována Jindř. Čapkem, byla znovu zajištěna sochařem M. Bösvartem (srov. K. Turek: »Sušice«, str. 29).

Svatá Hora (Příbram): Pokračování stavebních oprav na budově koleje, dokončování oprav maleb, práce odvodňovací.

Svatobor, farní kostel: Oprava a vymalování vnitřku, oprava štuků a vnitřního zařízení.

Tábor, dům čp. 234: Oprava průčelí s pozdním empírovým štukem.

Turnov, kostel P. Marie: Menší udržovací opravy vnějšku a rozsáhlá oprava vnitřku (vytónování, oprava zařízení).

Týn n. Vltavou, hrad: Areál bývalého hradu byl prokopán pokusnými příčnými šachtami za účelem zjištění, v jaké hloubce je středověké zdivo. Nálezy zdíva v hloubce asi 3 m pod dnešní úrovní jsou data mladšího (pozdější středověk). Výzkum prováděl Státní archeologický ústav při ventilování otázky, je-li možno na areálu bývalého hradu postavit novou školní budovu.

Týnec nad Labem, farní kostel: Oprava vnitřku s vymalováním podle návrhu ak. malíře Fr. Fišera, který opravil také oltářní obrazy. Oprava vnitřního zařízení.

Vamberský, sousedí Mariánské z r. 1699: Při nové úpravě průtahu státní silnice městem bylo sousedí přemístěno na osu presbyterie farního kostela a při novém osazení opraveno. Při téže úpravě silnice bylo nově vyřešeno schodiště k západnímu průčelí farního kostela a rozšířen kamenný most z r. 1865 při své jižní straně. Všechny tři úpravy byly provedeny v dohodě s památkovým úřadem, jsou nenásilné a dobře zapadají do nově upraveného okolí.

Velhartice, hrad: Dokončení nové etapy konservačních prací na zříceninovém zdivu.

Veselí n. Luž., děkanský kostel: Vnitřní oprava s novým vymalováním, opětou konservací renaissance-ních maleb a se zachováním zbytku malby ze XIV. století. Oprava vnitřního zařízení, z níž zvláště důkladné restaurování hlavního oltáře z konce XVII. století je pozoruhodné.

Vyklatice u Pacova, zámek: Zahájení udržovacích oprav.

Vysoké Mýto, zvonice u děkanského kostela: Zahájení důkladné stavební opravy.

Zásada u Zel. Brodu, barokní kaple sv. Prokopa: Udržovací stavební oprava, znamenající záchranu před úplnou devastací.

Zbraslav, hřbitovní kostel na Havlíčce: Oprava vnějšku s prozkoumáním stavebního stavu, zvláště části románských (prozkum provedl prof. Birnbaum).

Zámberk, děkanský kostel: Oprava vnitřku, částečná oprava vnitřního zařízení. Započato s restaurováním hlavního oltáře nákladem patrona K. Parish, jenž dal opravit i oltářní obraz Zavraždění sv. Václava (P. Brandl?).

Živnice u Bohdanče, fil. kostel: Dokončení důkladné opravy vnějšku nákladem patronovým (továrny na látky výbušné v Semtině) a vnitřku (nákladem filialistů), jež byla zahájena již roku 1930. Málo známé památce z XV. století se zbytkem pozdně gotického zařízení (tři obnovené oltářní archy, socha Madony a tří světců) dostalo se tak úplného zajištění.

Památky zničené:

Loket: Retězový most přes Ohří z r. 1835, v monumentálních formách pozdního empiru, byl nucen ustoupiti novému dílu. Tak zmizel nejstarší řetězový most v Čechách.

Nová Paka: Stará radnice, v podobě z poslední přestavby r. 1827, byla zbořena, aby ustoupila novému projektu, řešícímu celou severní frontu náměstí podle návrhu arch. Jandy. Bohužel, oběť byla marná, poněvadž jednotnost severní fronty s projektovanými stavbami veřejných budov byla hned na počátku porušena jiným projektem. V. W.

ZPRÁVY Z KLUBU.

VÝROČNÍ VALNÁ HROMADA

Klubu za Starou Prahu za rok 1931 konala se v neděli dne 17. dubna 1932 ve Staroměstské radnici v síni č. 1, která laskavostí prezidia a rady města Prahy byla k tomuto účelu ochotně zapůjčena. Schůzi zahájil předseda Klubu vrch. rada Cyril Merhout vzpomínkou na zesnulé členy Klubu prof. Karla Thira, dra Václava Fabiána, Jaromíra Mildeho, dra Politzera, dra S. Scheinera a dra Ant. Podlahu. Tomuto věnoval předseda zvláště věrný a pietní proslov.

Nato přikročeno ke čtení zpráv. Předseda dává slovo jednateři dra Em. Pochemu, který předčítá jednateřskou zprávu za rok 1931, kterou tuto v plném znění předkládáme:

Jednatelská zpráva Klubu za Starou Prahu za rok 1931.

Přehlíželi-li činnost Klubu za Starou Prahu v uplynulém roce a vyvozujeme-li z ní obraz nálady veřejných i soukromých činitelů a kontrolujeme-li estetickému rázu našeho hlavního města a jeho památek, spatřujeme zde proti letům předchozím jisté uklidnění a pokles rušivých zásahů proti jeho starobylému organismu. Vysvětlení tohoto příznivého zjevu nutno hledati v značné míře v současné hospodářské krizi a všeobecných, méně utěšených poměrech finančních. Minulý rok nepřínel celkem žádných velkých projektů protipamátkářských. To, s čím se Klub musel hlavně vyrovnávat, bylo většinou tradováno z let předchozích a nepůsobilo za současných okolností obavy, že by bylo realizováno. Měly proto projevy Klubu začasté ráz více zásadní a ideový a kontrolovaly a varovaly více, než bejovaly. Tímto všeob-

nými poměry Klub do jisté míry posilován, dosáhl jistých úspěchů, které nutno s potěšením kvitovati.

Dlouholetý boj Klubu proti plánu Státní galerie na Kampě vyzněl příznivě. Široká veřejnost i kruhy odborné uznaly oprávněnost vývodů klubovních proti tomuto plánu, zvláště po neuspokojivém vytyčení Gočárově, jež názorně ukázalo nevhodnost místa jak pro hradečské panorama, tak pro budovu samu. Klub účastnil se svými zástupci ankety v ministerstvu veřejných prací, potíraje s jinými korporacemi tento projekt, jehož konečná redukce, provedená na nátlak veřejnosti, vzbudila nelibost i v samých řadách zastánců plánu na Kampě a důležitě doporučoval místo na Letné, pro tento účel nepoměrně vhodnější, a to i tehdy, když z jeho středu vyšel jiný projekt, adaptovaný pro galerii budovu valdýňského paláce na Malé straně. Většina Klubu se ze zásadních důvodů nepřiklonila k tomuto lékavému řešení, které přes svůj taktický projekt úpravy paláce by bylo pfece jen zášahem proti vážné maletranské památce a neuspokojilo by plně nároků, které jsou dnes na moderní obrazárnu kladený, a plán v novinách veřejně zamítl. Svou myšlenku galerie na Letné hájil Klub otevřeně, i veřejně propagoval ji na veřejné schůzi národní demokracie na Malé straně.

Jak poslední novinářské zprávy ukazují, došel tento plán veřejného uznání a na plánech pro galerii na Letné se již pracuje. Svůj důležitý odpor proti projektu galerie na Kampě dokumentoval Klub i energickým zamítnutím plánu betonového provizoria Moderní galerie v těchto místech, které přes svou skromnost skrývalo v sobě nebezpečí, že se jednou rozrůstá ve velkou, dnes perhorešovanou galerii.

Jinou, z minulých let tradovanou záležitostí, zaměstnávající Klub v uplynulém období, byla otázka petřínské komunikace. Celá tato záležitost, ať stála v popředí klubovního

zájmu a bylo o ní stále diskutováno, se neukázala v přítomné době, pokud realizace se týká, nijak nebezpečnou. Světelné vytyčení její alternativy, plánu s dvěma zakruty a pítme trasy, ukázalo názorně nevhodnost podobné komunikace pro petřínské zahrady hlavně z důvodů estetických i hygienických. Klub nepovažuje komunikaci za aktuální a domnívá se, že budoucnost, potřebující skutečně nutně nového spojení mezi vnitřní Prahou a Břevnovem a přilehlými čtvrti, nalezne řešení esteticky taktičtější a prakticky výhodnější. I zde mohl Klub a potažením konstatování značným nesouhlas s tímto chystaným regulačním komise. Příchozí nespokojenosti a tímto chystaným poškozením petřínského panorámu a jeho zeleně, pro plíce městského obyvatelstva tak potřebné, byl dán na schůzi malostranských odborůček čtyř politických stran počátkem t. r. a v několika anketach, výměních pro komunikaci vesměs negativně. Klub byl na všech těchto schůzích zastoupen.

Zato větší nebezpečí v sobě skrývala rekonstrukce lanové dráhy na Petřín, vynucená chystaným Věsokoláským sátem, jež s počátku byla projektována památkářsky celkem nezavadně, rozrušila však posléze dosud intaktní plochu Hlavové díl jejím podbouráním, které při nedostatečné účelnosti dráhy je tím trapnější pocitováno. Petřínských sáhů se týkala ještě jedna záležitost, jež nebezpečně převyšovala s počátku i t. zv. petřínskou komunikaci a vzbuzovalo proto největší zájem Klubu. Byl to plán parcelace Strahovské zahrady. Strahovský klášter, ocnou se v nepříznivé situaci ztrátou četných statků v pozemkové reformě, rozhodl se sanovat své poměry prodejem části své zahrady, v níž měly být vystavěny několikapatrové budovy, jež by zničili svou ztrátou hmotou vyváženou jiní protějších budov Úvozu i pohled na Hradčany, nehledě k samému zničení nejkrásnější pražské zahrady. Na štěstí klášter, dlouho v té věci nedostupný přes četné veřejné i soukromé protesty a intervence, hlavně klubovní, spojil se výměnou zahrady za lesy v západních Čechách, čímž zahrada pro tento čas bude asi zachráněna.

S podobným úspěchem byla vyřízena záležitost zachování bývalého dominikánského kláštera u sv. Anny v Praze II, dnes majetku Haasovy tiskárny. Celý velký blok tohoto kláštera mezi ulicemi Anenskou, Lilií, Náprstkovou a Karolíny Světlé měl být zregulován a zastavěn bez ohledu na památkost budov. Kompromisem mezi majiteli a památkovými kruhy bylo došeno, že vlastní klášter bude zachován za cenu intenzivnějšího zastavění klášterní plochy ve směru Náprstkovy ulice.

Záležitost památkového zákona pro Klub v minulém roce značně pokročila v tom směru, že čtyřčlenná klubovní komise provedla důvěrné připomínkové řízení k osnově tohoto zákona. Bylo žádáno, aby ministerstvem školství byl pořízen legalizovaný seznam věcho, co má být chráněno, a aby byly zjednány finanční úlevy těm, kdož o památky pečují.

Neutěšila zasahování do organismu nejpamátovější čtvrti pražské Malé strany a nedostatečné její zajištění regulačním plánem i nedostatek všeobecného památkového zákona přímolety Klub k vyhotovení návrhu zvláštního zákona na ochranu Malé strany asi podle vzoru německého zákona na ochranu města Treviru z roku 1884. Návrh zákona, který má zajistit Malou stranu proti soustavným útokům z různých stran na ni podnikaným, hlavně dohod nevede v platnost památkový zákon, byl zaslán ministerstvu školství, interesovaným korporacím a dennímu tisku.

Speciální zájem o Malou stranu projevil Klub nedávnou žádostí k elektrickým podnikům města Prahy i k městské plynárně o snížení ceny elektrického proudu a plynu pro tuto čtvrt, aby ji zbavil kouře a prospěl tak místním hygienickým poměrům i jejím estetickým hodnotám. Z téhož zájmu vyšel i klubovní protest proti chystanému zboření zahraniční zdi bývalého kláštera Anglických panen, dnes majetku ministerstva financí, a hlavně proti projektovanému vstavení nové budovy prezidia téhož ministerstva do zahradi plochy.

Do téhož okruhu náleží i kladná intervence ohledně zachráněny pohledu na dům Tychona de Brahe, protest proti zboření renesančního křídla bývalého schenborského paláce, obývaného americkým vyslanectvím, projev proti plánu Šroubkovy otáčivé restaurace v Seminářské zahradě. Opětná žádost Klubu o snížení Hubáckových domů na Malé straně neměla zatím úspěchu. Rozšířena byla i na domy č. 182 v Thunovské ulici a na dům na Maléstranském náměstí.

V minulém roce věnoval Klub také větší péči ochraně zahradních a parkových ploch. Vedle zmíněných již akcí proti parcelaci Strahovské zahrady, proti petřínské komunikaci i proti zastavění Kampy Státní galerii byl to ostrý protest u magistrátu proti porušení Heroldových sadů ve Vršovicích novostavbou mateřské školy, proti zastavění farní zahrady u sv. Jindřicha i proti zničení Rajské zahrady na Žižkově. Spolu s eubiotickou společností vystoupil Klub proti myšlenkě vykáskati staré topoly na

Petrském nádtěží v Praze II. Vedle toho se účastnil jednání o parkové úpravě Hradčanského náměstí, k níž byl v Klubu již loni vypracován plán.

Zájem o estetický vzhled města vedl hlavně v posledních měsících k úspěšnému zakročení proti křiklavým a nevhodným reklamním tabulím, hlavně na státní silnici pod Barrandovem. V této akci šel Klub ruku v ruce s rozsáhlou a zasloužilou akcí reklamní komise pražského magistrátu, jež v tom směru vykonala mnoho.

S povděkem přijal Klub úmyal arch. Šaška do detailů restaurovat dům č. 200 na nároží ul. Thunovské a Zámecké, který pod bezecnou omítkou z 19. století skrýval renesanční malý juhočeského typu a jedinečně malovaný strop pozdně renesanční s figurální a ornamentální dekorací z doby kolem r. 1600. Se stejnými pocity uvítána oprava domu inž. Zorala na Maléstranském náměstí. Majiteli domu za tento pietní čin zasláno poděkování.

Vedle toho intervenoval Klub ve prospěch opravy šitru martinického domu na Hradčanském náměstí a renesančního komínu v Letenských ulici.

Z venkovských památek věnována pozornost opravě kostela v Libsi, na jehož nejnútnejší zabezpečení vymožil Klub spolu s jinými korporacemi u ministerstva školství 12.000 Kč, a opravě kostela v Bělčicích. Propagace Karla Jirase vedla k úspěšné žádosti u okresních úřadů Praha venkov a Hlavořice a u Autoklubu ČSR, k označení autostopy na tento hrád. Klub, vědom si svého kulturního poslání, zaslal našemu zahraničnímu ministerstvu a oddělení pro památky při Svazu národů v Ženevě důrazný projev proti vandalskému a bezcennému zboření chrámu Krista Spasitele v Moskvě.

Větší měrou než dříve váimáno si cizineckého ruchu, v němž spatřována nejbezpečnější opora našich památek a jejich udržení. Od Státního statistického úřadu získána data této věci se týkající. Ke konkrétnějšímu jejich zpracování dosud však nedošlo.

Díky velké subvenci ministerstva veřejných prací bylo možno v roce 1931 intenzivněji pracovat na modelu Malé strany. Práce v tom roce obšla území od Sněmovní ulice do ulice Valdýnské, takže zpracována celá část pod Hradem. Do počátku roku 1932 dokončena práce na ploše mezi Jonskou ulicí a Malostranským náměstím a kolem Chotkovy silnice. Rozpracován je komplex kláštera Anglických panen. Po celý rok bylo také jednáno o otázce vystavení modelu. Získáno bylo místo v Baláňské síni Technického musea, jemuž model bude zapůjčen. K vystavení model dojíti letos na jaře. V poslední době se vyskytl návrh vystavit model v provisorijní budově na staveništi nové budovy tohoto musea na Letné.

V rámci modelu Malé strany se uvolil Klub provést pro Státní regulační komisi model Petřína.

Otázka koupě domu čp. 56-III. postoupila do konkrétnějšího studia rozhodnutím městské rady domu Klubu prodati. Koupě se zdřela pro obě oddělení domu od domu sousedního, kteréžto oddělení modelu vlastní koupi předcházeti. V poslední době rozhodnuto koupi domu co nejdrív uskutečnit, pokud možno ještě před valnou hromadou. Vyřízení právních a technických formalit svěřeno komisi, složené z pánů dra Huly a inž. Almera. Kupní smlouva je připravena k podpisu. Styk s členstvem dle se jednak vycházkami, dále přednáškou a společenským večerem.

O vycházkách bude podána zvláštní zpráva. Přednáška konaná jedna, 13. května. Přednášeli dři Stefan a Mikušovič na téma Nové město pražské po stránce historické a regulační v posluchárně filosofické fakulty v Břehově 5.

Společenský večer se konal dne 17. června v restauraci v Seminářské zahradě. Setkal se se slušným zájmem pražského publika a rovněž přičinnými domácími i přizvanými účinkujícími sl. (vynesl okolo 450 Kč čistého). Bohatý program zpěvní i divadelní i krásná pohoda přivábily nečekaný počet publika, takže úspěch večera byl velmi pěkný a setkal se i se sympatickými referáty v denním tisku.

V březnu t. r. zúčastnil se Klub spolu s 18 jinými korporacemi pořádání smutečnř slavnosti za svého čestného členu dra Ant. Podlahu. K jeho uctění věnováno 1000 Kč Jednotě pro dostavění chrámu sv. Víta.

Značné změny nastaly v minulém roce v kanceláři Klubu. Namísto posluhováčky p. Novákové nastoupila od dubna 1931 p. Špálavá, manželka obuvníka, bydlící v domě. Dne 1. ledna 1932 odešel ze služeb Klubu tajemník dr. Fr. Kovárna. Z úsporných důvodů nebylo jeho místo obezpečeno a rozhodnuto, že klubovní agendu budou vykonávat funkcionáři spolu s kancelářskou silou sl. Dvořákovou.

Přičiněním některých členů domácí rady získán v uplynulém roce velký počet nových členů, jichž přistoupilo celkem 84, t. j. při dnešním celkovém počtu kolem 500, 16% veškerého členstva. Zemřelo jich 6, vystoupilo 18.

Z venkovských odborů zasaly zprávy odbory v Českých Budějovicích, v Domažlicích a v Kutné Hoře, které zde rovněž v plném znění otiskujeme:

Zpráva o činnosti Klubu za Staré Budějovice za rok 1931.

Uplnulý správní rok nebyl nikterak zvláště ochranným směrem v Českých Budějovicích přívětiv, přes to že možno za znamenat několik rozhodných úspěchů. V popředí zájmu i v minulém roce stál opět základní regulační plán obce, na kterém pracuje již více let prof. dr. Zákrevský. Bylo již v předělu jednatele zprávy s povděkem konstatováno, že projektant ochranným požadavkům vychází podle své možnosti ochotně vstříc, a že byl to ustavičný přímý styk předsedy Klubu s autorem nového plánu, který znamenal pro věc nejen úspěch. Obec sama pak snažila se získati jasnou v otázce poměru nového regulačního plánu s ochrany voláním zvláštní ankety o tomto tématu, která se konala 12. března 1931 a na níž Klub oblažil vypracování doloženého plánu památek na předměstích a venkovském obvodu města, které mají býti chráněny (za předpokladu, že celé vnitřní město sluší pokládati za oblast chráněnou). Za tím účelem také bylo na náklad Klubu pokračováno v systematickém fotografování jednotlivých objektů, které podle direktiv předsedy s velkým porozuměním prováděl odborný učitel A. Bednář. Je-li tedy možno v tomto směru vysloviti určité uspokojení, byla naproti zklamáním — byť ne neochotně — regulace říční, a to pokud se týče ramene u kláštera. Nešťastným uzavřením tohoto ramene náspem zbytečně širokým a nadto příliš blízko ke klášteru posunutým zničen byl jedinečný obraz této nejstarší partie města. Veškeré upozorňování konservátora a státního památkového úřadu zůstalo tu skoro bezvýsledným — získáno pouze posunutí náspu o 2 metry po vodě. S říční regulací, která již v novém rameni vytvořila novou krajinkovou hodnotu, souvisí částečně i postavení budovy hvězdárny na cípu při soutoku Vltavy a Malše. Budova, která se již stavi, bude nesporně na škodu krajiněm rázu tohoto koutu a jmenovitě krásné staré aleje krumlovské I zde úsilí předsedy i jednatele Klubu ztroskotalo na domáckých poměrech. Klub zakročil také zvláštním podáním k okresnímu úřadu ve prospěch aleje při litvinovské silnici, která je pokračováním zmíněné aleje krumlovské a pro svou blízkost městu jest jednou z nejvíce vyhledávaných promenád. Alej tato byla ohrožena projektem dvou staveb při silnici. Okresní úřad dal pak v té věci příslušné instrukce obci, aby stromový ústežek tu zachováno. Proti osazení bývalého hřbitova mezi katedrálou a děkanstvím, jímž porušena vyslovené architektonické krása tohoto prostoru, mohlo býti již jenom protestováno. Do minulého období spadá také adaptace známého renesančního Kneislova domu za katedrálou, o níž bylo dlouho vyjednáváno konservátorem se státním památkovým úřadem. Příklad tento bude možno náležitě probrati, až budou skončeny dosud trvající stavební práce. Rezaný strop, při hourání zde nalezený, byl bohužel stavebním zničen dřív, než bylo možno zakročiti. S opravou ovšem radosti však nutno konstatovati, že v minulém roce po delším odkládání provedena byla sochařem Pfeucllem generální oprava barokní kašny se Samsonem na hlavním náměstí. Je oprava provedena byla důkladně nejen v části skulpturní, za to vědecké město vydatné financování podpoře Českobudějovické zálohy.

Klub, věrný své tradici, nepouštěl se zřeteli ani zájmy čtvrti nových. Tak v přítomné době pozorné sleduje otázku povolení postavení skladiště kostí na Pražském předměstí, v místech, kde není doporučitelné zřizovati průmyslové podniky. Podobně sleduje otázku parcelace pozemku v sousedství kostelíka a špitálu sv. Trojice. Vedle toho sledovány také některé případy drobnější, tak zřízení krámu v barokním domě Neuwerthovy v Hroznové ulici, kde zákrokem konservátora získána s majitelem dohoda, dále zřizování portálu v Knežské ulici. Stála pozornost věnována i zamýšlené opravě klášterních budov. Konservátor účastnil se také informačního řízení na opravu klášterní věže a kostela, které konána 11. února 1931.

Velkým úspěchem Klubu je pak zřízení obecní památkové a umělecké komise, k němuž nedávno došlo. Klub použil příležitosti, když byl vyzván obcí, aby podal dobrozdání ve věci přejmenování ulice Hroznové na ulici Týřovou, a učinil z podnětu svého předsedy a konservátora MŠANO, prof. A. Trágra návrh na zřízení této komise, nastívil hned její úkol a složení. Městská rada tento návrh přijala a komise vstoupila již v život. Má býti poradním orgánem městské rady ve všech věcech památkových i estetických. Má ráz úřední, jsou složena z delegátů městské rady (kulturního referenta) jako předsedy, ze státního konservátora MŠANO, z přednosty stavebního úřadu města, ze zástupce regulačního oddělení téhož úřadu, z městského archíváře a z ředitele Městského muzea. Jednací řád této komise, v němž pamatováno je na všechny možnosti, je právě zpracováván v definitiv-

ním znění. Zřízení této komise dostává se ochrana památek v Českých Budějovicích do nového, příznivějšího stadia, jež bude jistě mít svůj dobrý vliv i na akce Klubu.

Dr. Frant. Matouš, jednatel.

Výroční správa Klubu za Staré Domažlice v Domažlicích za uplynulý rok 1931.

Činnost v uplynulém roce nebyla velká, přece však se může Klub vykázati několika úspěchy. Dokončena byla stavba Okresní hospodářské zálohy, kterážto stavba značně změnila tvářnost domažlického náměstí. Dům uzavírá vhodné typické náměstí, jen svou fasádou nezapadá do svého okolí, a také komunikací řešen domů samého i okolí mohlo býti účelnější.

Na náměstí v domě čp. 63 firma Baťa otvírala prodejnu a za tím účelem zřizovala malý výkladek a prováděla stavební úpravy. Zamýšlela odstraniti pilův u loubí a dva oblouky nahraditi obloukem jedním a klenbu loubí rovným stropem betonovým. Proti této úpravě postavily se místní odbor i Památkový úřad, a na jejich návrh městský úřad nedal k této úpravě svolení a stanovil, že pohled náměstí musí zůstatí nezměněn, avšak k tomu, aby byl zřízen rovný betonový strop, který byl však maskován rabizovou klenbou.

Chodský hrad byl uprázdněn okresním úřadem a umístěný v něm muzejní sbírky. Opravy provedeny nebyly, jen uvnitř provedeny úpravy nutné pro umístění sbírek. Městský úřad jako majitel budovy požádal ministerstvo školství a národní osvěty o poskytnutí příspěvku pro zamýšlené opravy průčelí a zabezpečovací práce. Za účelem provedení oprav požádal Klub Památkový úřad o komisionální řízení, aby se pak daly podle směrnice tohoto úřadu.

Předseda Klubu za Staré Domažlice inž. F. Laudát byl trvale přesazen do Prahy a proto úřadoval místupředseda prof. J. Trefný, jednatelem byl arch. Procházka a pokladníkem odborný učitel J. Paroubek. Většinu podání provedla nejvyšší domácí rada, skládající se z uvedených pánů. Dnešního dne čítá Klub celkem 15 členů.

Patron farního kostela ve Kdyni zamýšlel provésti některé opravy; v příčině těchto bylo podáno Památkovému úřadu dobrozdání o provedení rovného dřevěného stropu. K opravám však nedošlo pro nedostatečné finanční prostředky.

Jednoho bylo také o lipě v Hradišti, chráněné Památkovým úřadem, a docíleno toho, že lipa bude dále ošetřována a tak nadále zachována.

Městský úřad v Domažlicích po několikaleté výzvě našeho dobrozdání a podle něho při úředním řešení se řídil.

Příštím roku chce Klub uskutečnití několik poučných vycházek do nejbližšího okolí. Inž. Procházka.

Z činnosti odboru Klubu za Starou Prahu v Kutné Hoře v roce 1931.

Jednatelům byla vypracována zpráva o činnosti odboru Klubu za rok 1930, předložena Klubu za Starou Prahu v Praze a současně otištěna v místní revui »Kutnohorský rozhled, roč. IV., č. 6.

K návrhu jednatele uspořádal odbor Klubu společně s Městským osvětovým sborem přednášku profesora dějin umění na Karlově vysokém učení pražském, dra Vojtěcha Birnbaum: »O ochraně památek a památkách kutnohorských«, za účelem propagace ideí odborem Klubu šířených. Přednáška konána dne 2. března 1931 za účasti 102 osob a obšírný referát podán o ní v »Kutnohorském rozhledu, roč. IV., č. 5.

Na zahrádce domu čp. 275 na náměstí Masarykově zjištěno chátřatří pískovcové popráv av. Václava se dvěma vězami, které stálo kdysi na okapní římsě I. patra zmíněného domu a bylo odstraněno při nástavbě II. patra. Vzat snímek těchto plastik a jeden věnován místnímu muzeu.

Za účelem vhodného umístění pamětní desky zdejšímu rodákovi malíři Felixi Jenešovi na rodném domě v Barbořské ulici čp. 23 vzat snímek tohoto domu a zaslán profesorovi Akademie výtvarných umění v Praze O. Španielovi, za jehož účasti akademický snímek V. Blázek pamětní desku pracoval.

Při slavnosti odhalení této desky v neděli dne 11. října 1931 zastupoval jednatele Klubu za Starou Prahu v Praze k jeho žádosti písemně místnímu odboru Klubu tlumočen.

V záležitosti zachování lipové aleje před kasárnami Roháče z Dubé, jež ohrožena byla unesením městské rady o vykáskání, a ve věci barokové kapličky se starou lipou na Riegrově třídě zasláno městské radě memorandum, jímž odbor Klubu tlumočil své stanovisko v této záležitosti a přimlouval se za zachování jak lipové aleje před kasárnami, tak kapličky s lipou na Riegrově třídě. (Memorandum publikováno bylo v »Kutnohorském rozhledu, roč. V., č. 2.) Na vyzvání městské rady dne 26. září

1931 zúčastnil se jednatel pochůzky za účelem komisionálního zjištění stavu obou sporných věcí. Komise zúčastnil se starosta města J. Bouška, radní Wolf za městskou radu, místní zahradníci pp. Pohl a Fastr a městský zahradník p. Vančura, za úřad arcidiecéanský P. Fr. Pekárek, za archeologický sbor Vocel Fr. Grimm a za místní odbor Klubu správce pomocné školy Jos. Vepřek. Členové v obou sporných věcech nebyli jednotného názoru a někteří klomli se k odstranění lip i kapličky. Zástupce místního odboru tlumočil stanovisko, obě zachovati, jak obíráně združnil již ve zmíněném memorandu. Městská rada pojednala o věci znova ve schůzi konané dne 29. září 1931 a odpověděla místnímu odboru Klubu na memorandum připsanem ze dne 3. října 1931, č. 8804/31, že se usnesla kapličku a lipou na Riegrově třídě zatím ponechat a alej před kasárnami zachovati, jen stromy odborně prořezati. Celá záležitost byla rozřešena smírnou dohodou a spor o vykáčení lip likvidován.

O zachování lip přimluval se též Vělešácký spolek pro Kutnou Horu a okolí připsanem ze dne 22. září 1931, č. 11, místnímu odboru Klubu zasláným; dostalo se mu odpovědi, že odbor Klubu hájí zachování obou sporných věcí.

Odbor Klubu navrhl městské radě, aby sekční šéf ministerstva školství a národní osvěty dr. Zdeněk Wirth jmenován byl čestným občanem Kutné Hory za zásluhy o vědecké zhodnocení výtvarných děl našeho města, za stálý zájem o jejich stavební stav, za neochabující pozornost a lásku městu věnovanou a za účinnou propagaci památek našeho města v cizině.

Městská rada odpověděla k našemu návrhu připsanem ze dne 21. prosince 1931, č. 9798/31, že obecní zastupitelstvo ve schůzi konané dne 19. prosince 1931 našemu přání vyhovělo a jmenovalo sekčního šéfa dra Zdeněka Wirtha čestným občanem města.

Jako host účastnil se jednatel dne 15. května 1931 pochůzky odborné stavební a památkové komise (dr. Hönigsmid, arch. Pecánek, inž. Karáček, inž. dr. R. Hrabá, dr. S. Makovec, starosta města J. Bouška, dále arciděkan Fr. Pekárek, Fr. Grimm a V. Voška), která měla zjištění stavební stav památek kutnohorských i některých významných domů soukromých. Komise navštívila všechny chátrající objekty a po prohlídce sepsán protokol, jenž obsahoval soupis všech zjištěných závad na zdejších památkách a návrh na jejich odcinění. Účel komise byl, vyvolati postupné akce k odstranění konstatovaných nedostatků: na chrámu sv. Barbory (přeložení krytiny a vyplachování ochozu), chrámu sv. Jana Nepomuckého, úřadu arcidiecéanského, Hrádku, chrámu sv. Jakuba, Matky Boží na náměstí a gotické fortifikace na dvoře čp. 18 na předměstí Žitkově.

Článek »Prosimé o milost« ve IV. roč. »Kutnohorského rozhledu« přimluval se jednatel za zachování zdravých čerňých topolů v údolí Vrchlic mezi městem a Sedlcem, zbylých po vichřičné katastrofě v červenci 1929. Bohužel výstřahy dbáno nebylo, devastace zasáhla příliš hluboko a bolestivě do organismu starých ctihodných veličků.

V též časopise č. 5. kritisoval jednatel článkem »Kaštaný žalují neprozřetelný čin, jehož se nejdříve dopustilo velitelství zdejšího I. telegrafního praporu a po něm městské zahradnictví přespřtili krátkým řezem na alejích kaštanů před severním křídlem kasáren za účelem domnělého omlazení stromů, jež byly v neubujnějším vzrůstu. Krátký řez způsobil pozvolné odušnění a úplnou deformaci bohatých a krásných korun.

Jos. Vepřek, jednatel.

*

Pokladní zpráva za rok 1931.

Příjem:	Kč	Vydání:	Kč
Hotovost z r. 1930	117.259.24	Věstník Klubu	8.821.45
Příspěvky členů	4.543.70	Personál	10.584.—
Subvence	32.000.—	Knihovna	699.95
Výnos vycházek	1.807.40	Poštovné	718.—
Prodej knih	509.—	Přednášky	596.50
Oroky	4.526.69	Byt (číně, světlé)	3.015.—
Různé	2.154.85	Kancelář	2.208.50
		Dané	394.—
		Foto-archiv	1.753.10
		Telefon	1.260.40
		Model Malé strany	45.698.65
		Inkassní provize	676.—
		Příspěvky spolkům	80.—
		Pojistky	102.10
		Hotovost 31. XII. 1931	86.184.23
	162.791.88		162.791.88

STAV FONDŮ 31. XII. 1931.

	Kč
Fond Marie Hamerníkové	957.27
Fond Em. Tonnera	867.33
Fond Emy Destiniové	870.32
Fond publikační	6.262.97
Fond konservační	10.712.17
Fond agitační	741.13
	20.411.19

JMÉNI KLUBU ZA STAROU PRAHU 31. XII. 1931.

	Kč
Fondy	20.411.19
6% stát. dopravní půjčka	2.000.—
Zařízení Klubu	800.—
Negativy od fy Koppe	9.965.—
Hotovost 31. XII. 1931	86.184.23
Celkem	119.360.42

Alois Čarek, pokladník.

Nato přečetl jednatel, který byl zároveň pořadatelem vycházek, knihovníkem a archivářem, zprávy o své činnosti v těchto funkcích. Seznam vycházek, konaných ve správním roce 1931: 28. dubna do románských substrukcí chrámu sv. Víta. Výklad dr. Hilbert a dr. Poche.

3. května do chrámu sv. Víta. (Architektura.) Výklad dr. Birnbaum.

10. května do chrámu sv. Víta. (Malířství, sochařství, umělecký průmysl.) Výklad dr. Poche.

17. května do chrámu sv. Víta. (Poklad avatovitaků.) Výklad dr. Cibulka.

3. října do románských substrukcí Pražského hradu. Výklad dr. Poche.

11. října do zahrady Vrtbovské a Lobkovické. Výklad dr. Birnbaumová.

18. října do kostela Všech svatých. Výklad dr. Birnbaum.

26. října (pouze domácí zřada) do výkopávek objeveného románského kostela na Budči. Výklad dr. Böhm.

8. listopadu do kostela Týnského. Výklad dr. Poche.

15. listopadu do Vladislavského sklu. Výklad dr. Poche.

22. listopadu do kostela sv. Salvátora. (Evang.) Výklad dr. Heudka.

29. listopadu do Mlýnovy a Belvedéru. Výklad dr. Poche.

6. prosince do kostela strahovského a kostela sv. Rocha. Výklad dr. Poche a M. Vočkořová.

13. prosince do kostela sv. Benedikta v Praze IV. a schwarzenberského paláce. Výklad dr. Poche.

10. ledna do Hvězd. Výklad dr. Poche.

17. ledna do kostela sv. Salvátora v Klementinu. Výklad dr. Poche.

24. ledna do kostela sv. Václava na Zderaze. Výklad dr. Poche.

7. února do kostela křižovníků. Výklad dr. Poche.

14. února do kostela sv. Josefa v Praze III. Výklad dr. Poche.

21. února do kostela sv. Ignáce. Výklad dr. Poche.

28. února do kostela sv. Jakuba. Výklad dr. Poche.

6. března do Cetnických kasáren a býv. paláce Michnovského. Výklad dr. Poche.

13. března do kostela sv. Havla. Výklad dr. Poche.

10. dubna do Žitkovy výstavy v Umělecko-průmyslovém muzeu. Výklad arch. Kubíček.

Zpráva knihovny za rok 1931.

V knihovně byly v uplynulém roce provedeny pronikavé změny. Byla vytvářena celá řada knih a časopisů nesouvislých obsahem a programem Klubu, čímž získáno místo pro pohodlné a účelné uložení knih ostatních, týkajících se ochrany památek, mistopisu a dějin umění. Knihy byly vyčištěny a vešměr nové uloženy se zřetelem k jich obsahu, nové svazky byly zinventarizovány a katalogizovány. Při revizi knih bylo zjištěno, že mnohé svazky jsou již dlouhá leta jednotlivci vypůjčeny. Jejich vrácení bude proto energeticky urgováno. Knihovna bude potřebovat v mnohem doplnění, hlavně v Soupisu památek, kde četné díly chybějí. Také bude nutno dáti mnohé knihy, zvláště díla rozbraná a vzácná, svázati.

Poděkovati sluší na tomto místě dru Ant. Horálkovi za darování jeho publikace Dějiny obce Nemyčevsi, vyšlé v roce 1931

nákladem téže obce, a řediteli Rektoryzovi za Pražských almanachů II. Časopisy vyměňované za »Věstníky nebo kupované jsou tytéž jako roku loňského:

- | | |
|----------------------------------|---|
| »Věstník avazu čsl. města, | »Horizonte, |
| »Věstník Maanykyry ligy, | »Reise und Sporte, |
| »Stavba měst a obcí venkovských, | »ČSPSC. a, |
| »Věstník hlav. města Prahy, | »Style, |
| »Věstník technického musea, | »Příspěvek, |
| »Věstník Komenaký, | »Glasnik musejskega društva za Slovenijo (Lubljaň). |
| »Zprávy památkového sboru, | |
| »Zprávy Elektrického podniků, | |

Město Praha odkoupilo v minulém roce 50 německých a 50 francouzských vydání klubovní publikace o Praze v ceně asi 500 Kč. Dr. E. Poche.

Zpráva archivní za rok 1931.

V archivu nastaly důkladné změny. Prozatím jen ve fotografické části, která uspořádána podle formátu fotografií do nově zakoupených krabic. K fotografiím pořízen listovým katalogem.

Poděkování sluší magistrátu hlav. města Prahy za dorování 3 prospektů Prahy: Vratislavského z r. 1562, Sedelerova z r. 1606 a pohledu z r. 1894. Všechny prospekty byly zarámovány za autenty v zasedací místnosti klubovní. Dále nutno poděkovati dru. Ant. Horálkovi za četné fotografie památek z Podkarpatské Rusi. Dr. E. Poche.

Nato přikročeno k volbám. Poněvadž byly tentokrát vydány dvě kandidatury, prováděla se volba skrutiniem. Skrutinotvorení na návrh předsedy: prof. dr. J. Peřírka a prof. J. Pelikán. Zatím co tyto pányové sítali blasy, přednesl inž. E. Mölzer poučivou přednášku o poměru Státní regulací komise k ochraně pražských památek; tuto přednášku v plném znění přinášíme na jiném místě tohoto čísla.

Po přednášce oznámeny výsledky skrutiní, podle nichž zvoleni byli tyto funkcionáři:

Předseda: inž. Almer J., vrch. mag. rada, I. místopředseda: inž. Kubíček Al., vrch. odb. rada, II. místopředseda: dr. Emmer Jan, vládní rada. Za členy domácí rady: Birnbaum V., dr. univ. prof., Čarek Al., ředitel účtárny, Čermák Al., ředitel účtárny, Denstein Vt., Ph.C., univ. asistent, Dvořák Jan, JUC., min. rada, I. Hubinka R., vrch. mag. rada, Hrudka V., dr., Hruška E., inž., Hübschmann Boh., arch., Hula J., dr., advokát, Kalenda Al., dr., Mannebarth J., inž., Mölzer E., inž., min. rada, Pečánek K., arch., Pelikán Jos., prof., Pohl V., vrch. úředník České spořitelny, Poche Em., dr., Stefan Oldřich, dr., docent a asistent České techniky, Svoboda Stan., dr., Schwarzer Ed., inž., min. rada, Šečka R., škol. insp., Vaněček J., inž., vrch. mag. rada, Wagner V., dr., vrch. komisař, Wirth Zd., dr., sekční šéf. Revisory účtů: Bernreiter Fr., vrch. insp. zem. výboru, Hornov L., MUDr., odborný lékař, Sechert Jindř., arch., kapitán.

Poté ujmá se vedení schůze za nepřítomného nového předsedu inž. J. Almera I. místopředseda arch. Al. Kubíček. Děkuje za důvěru, omlouvá nepřítomného předsedu a poděkovává odstupujícímu předsedovi vrch. radovi C. Merhoutovi zakončuje schůzi.

L I T E R A T U R A

Ochrana památek v Polsku.

Polské ministerstvo náboženských vyznání a veřejné osvěty (oddělení umění) počalo vydávati svým nákladem velký památkový list: Ochrana zabytkův stutku. Časopismo poświęcone opiece nad zabytkami, inwentaryzacji i geografii zabytków. Redaktorem je generální konservátor Jerzy Remer. Vysel sešit I.-4. ve dvou částech velkého kvartu. Stran X + 488 v obou částech, každá část má svůj titulní list i obsah. Warszawa 1930-1931.

Potřeba odborného listu jak pro teorii, tak pro praxi pociťovali polští konservátoři od počátku zřízení státní památkové služby. Byli přesvědčeni, že znalost památek musí jiti pospolu s jejich ochranou a vždy se zřetelem k tomu, aby se budil zájem v nejširších vrstvách. Odpovědnost dějinným umění i státu, jako nejvyššímu strážci památek, a také nezbytná nutnost udržeti rozsáhlou památkovou praxi na jednotném stupni, vedly k tomu, že si památková péče vyžádala vydávání vlastního časopisu. Časopis

Ochrana zabytkův stutku je věnován péči o památky, inventarizaci a zemapisu památek, všimá si též metod práce i jích výsledků. Předpokládá, že inteligence polská poskytne pomocnou ruku za vedení památkové správy. Redakce hodlá si všimati výsledků ochrany památek i v jiných státech evropských, aby tak její odpovědní škol byl stále na výši. Chce i vychovávat lid k lásce a k účtu k památkám, bez této pomoci nelze se dočkáti jistých úspěchů. Ochrana památek stala se univerzálnou, neboť objímá kulturu celého světa. Tato ochrana prošla těžkými lety ze války a prochází rovněž tak těžkými lety v dnešní době krise duševní i hmotné. Historické dědictví památkových hodnot bude vždy důležitou složkou pro budování dějin národů. Vzkříšení Polska, vědoma toho jako snad žádný jiný národ, co znamenají památky dávné svobodné minulosti, je vázána vyšší povinností k jich ochraně a poznání. Proto hned s organizací státní stará se o právní ochranu a službu památkovou i o materiální podporu. Nejnaléhavější prací byla záchrana neštětých památkových trosk ze války. Naufragio eripere, zachrániti před úplnou zkázou, stalo se prvním heslem konservátorův polských, a toto heslo si vepsali v čelo svého listu. V praxi památkové řídí se vědeckou pravdou a předpokládají, že respekt k umělecké minulosti je základem souvislosti jednotné opravdové kultury. Po dvacetileté práci výzkupu polské památkové péče avšak lit, vrozený 1930 až 1931. Zkušenosti a výsledky práce tak dlouhého období jsou tu soustředěny v bohatém obsahu četných studií. Osnova celého dvouročníku je sestavena jako v uceleném díle: pro stručnou rekapitulaci jednotlivých studií máme letný přehled o památkové službě v Polsku.

Jaroslav Wojciechowski: DĚJINY VZNIKU A ROZVOJE ORGANISACE STÁTNÍ PAMÁTKOVÉ PÉČE V POLSKU.

(Práce tato tišlena byla původně ve Wiadomościach konserwatorskich (příloha Ziemi 1929, čs. 1, 2, 10, 11, 12) a pro nynější článek upravena.)

Státy, které si kdysi rozdělily Polsko, organizují ochranu památek dosti pozdě. V Prusku jsou to administrativní předpisy z roku 1844, po roce 1900 několikrát, ale vždy nedostatečně doplňované. V Rakousku 1853 založena byla Ústřední komise na probádání a zachování památek, která se marš smázila o uzákonění ochrany památek. V Rusku těsně před válkou roku 1914 byl předložen dumě návrh na zřízení »careké komise archeologické v Petrohradu.

V dřívějším záboře pruském dala se ochrana památek obdobně jako v celém Prusku. Již od roku 1843 byl ustanoven generální konservátor při pruském ministerstvu kultu a osvěty, jako odborný poradce ministrův, jenž byl nejvyšší instancí ve věcech ochrany památek. Podobně měl vládní prezident v jednotlivých provinciích k ruce provinciálního konservátora, jmenovaného ministrem kultu a osvěty. Kromě toho byly v jednotlivých provinciích i zvláštní památkové komise, pozůstávající z provinciálního konservátora, úředníků památkových a odborníkův civilních. Provinciální konservátor prováděl se svými úředníky inventarizaci, jež byla vzhledem k polským památkám stranická a neúplná. Neblaze působil puristický způsob restaurace, který se jako módní přenášel do kongresové, ba i do Halické.

V bývalé rakouské části byl též způsob ochrany památek jako u nás, také tytéž boje a starosti předělával. Krátce před válkou zřízen byl zemský konservátor v Krakově. Co měla tato bývalá část Polky na výši, byla jednak komise pro badání o dějinných umění v Polsce, zřízená při Akademii umění v Krakově r. 1873, a pak dva sdružení polských konservátorův vídeňské ústřední komise v »Gronche konservátorové pro Halici západní se sídlem v Krakově a pro Halici východní se sídlem ve Lvově. Obě tato Gruna konala odborné porady, inventarizovala a publikovala. Jejich Teki Konservátorův v četných svazcích přinášíše bohatý materiál a předstihovaly svou výpravou i oficiální orgán Mitteilungen Ústřední komise vídeňské. Vedoucím místem byl Krakov, jeho názory památkové přenášely se i na zábor ruský.

V kongresové nebylo vlastně, až na neapatné výjimky, státní památkové péče. Soukromá polská péče soustředěna se v Towarzystwu opieki nad zabytkami przeszlosci, založeném teprve roku 1906 ve Varsávě, které velmi intenzivně pracuje na inventarizaci, měření a fotografování památek, a při organizaci ochrany památek ve vzkříšení Polska mnoho byl platny zkušenosti Towarzystwa.

Vlastní polské památkové zákonodárství počíná se dekretem Regentké rady ze dne 31. října 1918 o ochraně památek umění a kultury. Dekret má 6 důlů: Povšechné zásady, památky nemovitě, památky pohyblivé, kopání a nálezy, postup při vyvlastňování památek a náhrada za vyvlastnění památek, odpovědnost za

překročení předpisů. Podle těchto ustanovení podléhají ochraně veškeré památky umění a kultury v Polsku, zapsané v památkové inventáři, jež se soudaně zavádějí. Za hranici státní pro památky stanoví se 50 let. Památkové péči podléhají též výzkopy a nálezy. Památková služba patří do oboru ministerstva vyznání náboženských a národní osvěty a vykonávají ji konservátoři ustanovení ministrem. Pohyblivé památky v soukromém majetku podléhají péči jen při vynikajících dílech významu národního anebo když hrozí nebezpečí zničení nebo vývozu. Udržování památek je povinné; opravy a změny jen se souhlasem státu. Hrozí-li památce nebezpečí zničení, má stát právo omezití dispozice nebo památku vyvlastnit. Povinnost hlášení náhodných nálezů; privatní kopání jen se svolením ministerstva. Vývoz památek zakázán. K dekretu řadí se prováděcí nařízení o organizaci úřadů konservátorských, o památkových inventářích, o zřízení krajských komisí konservátorských, smíšené komise na ochranu památek v kostelích katolických. Různé potíže rázu praktického vedly k tomu, že ochrana památek byla upravena po návrhu ministerstva kultu a osvěty nařízením prezidenta ze dne 6. března 1928. Nařízení má 9 oddílů celkem o 47 člancích a opírá se hlavně o italský zákon z roku 1909 a o rakouský z roku 1923 (I. Ustanovení všeobecná, II. pravomoc konservátorů, III. péče o památky, IV. výzkopy a nálezy, V. vyvlastňování památek, VI. trestní ustanovení, VII. památky v majetku státním, VIII. ustanovení předchozí, IX. ustanovení závěrečná). Státní inventář jako základ práva na památku a dělení na památky pohyblivé a nepohyblivé zůstalo opuštěno. Podle článku 1. nového ustanovení je památkou každý předmět, at pohyblivý nebo nepohyblivý, význačný pro tu kterou dobu, mající hodnotu uměleckou, osvětovou, dějinnou, předvěkou nebo právní, potvrzenou výrokem státní správy a zasluhující proto nárok na zachování. Článek 2. vymezuje předměty památkové, při čemž k nim počítá i okolí památek architektonických, celé skupiny budov, půdorys starých měst a čtvrtí, jakož i sbírky. Nejvyšší II. instanci je ministr kultu a osvěty. Instanci I. jsou úřady vojvodské, které vykonávají pravomoc památkovou bezprostředně konservátory. Konservátorským úřadům přísluší v I. instanci: 1. Prohlášení předmětů za památky, 2. vedení seznamu památek, 3. vydávání povolení na práce ochranné a na změny na památkách (svémocně vykonávané práci a změň zakázáno), 4. dozor nad pracemi ochrannými, 5. právo zastavení prací nepovolených nebo nesprávných, 6. vydávání povolení na vývoz památek za hranice, 7. vydávání kopání na kopání archeologické i paleontologické (samovolné kopání zakázáno). Ke spolupráci s konservátory jsou ustanoveny krajské konservátorské komise. Kdyby se stalo, že předmět, který má povahu památkovou, ale za památku dosud úředně nebyl prohlášen, a je ohrožen zhozením, přestavbou, obnovou nebo výdobou, má úřad konservátorský právo zastavit práce a provést vyhlášení za památku. Obecní úřady, náboženské obce, představení kostelů a klášterů, jakož i všechny korporace veřejnoprávné a spolky, které mají v držení památkové předměty, musí si k udržování pracím vyžádati souhlas konservátorského úřadu a jsou povinni včas upozorňovati na změny, které by památku ohrožovaly. Majetník památky je povinen zachovávat památku v náležitém stavu. Hrozí-li nebezpečí zničení nebo poškození památky a nevyhoví-li se nařízení na zabezpečení, nebo je-li nebezpečí vývozu, mohou být tyto předměty vyvlastněny na řád státu, obcí, nebo osob právnických, jež mají za účel pečovat o památky. Památky pohyblivé v majetku osob právnických mohou se zciziti toliko se souhlasem ministra kultu a osvěty; památky v majetku soukromém na základě předchozího rozhodnutí úřadu konservátorského I. stolice. Státu přísluší předkupní právo každé památky. Majetníci pozemků nebo nájemci jsou povinni ihned ohlásiti konservátorskému úřadu nález na jejich pozemku, podobně ti, již nález učinili. Památkové nálezy nebo vykopávky mohou být vyvlastněny na řád státu nebo svazků samosprávných; pozemek může být vyvlastněn za účelem vědeckého kopání na čas nebo trvale na řád státu nebo svazků samosprávných. V ustanovení je pojata nepřímo i ochrana obrazu osady nebo kraje (ochrana domoviny). Samostatného zákona na ochranu domoviny Polsko dosud nemá, ale má v té věci velmi přesná ustanovení v nařízení prezidenta republiky ze dne 16. února 1928 v právu stavebním a staveb osad. Článek 5. nařízení o ochraně památek ustanovuje, že ze státní památkové správy jsou vyňaty pohyblivé památky, jež se chovají v katolických kostelích, dále církevní starožitnosti, umělecká díla, doklady archivu a rukopisy, jež mají cenu historickou nebo uměleckou. Tyto památky spravuje smíšená komise světská a duchovní, kterou ustanovuje biskup v dorozumění a ministrem kultu a osvěty na základě článku XIV. konkordátu.

K nařízení prezidenta o ochraně památek má býti dáno 5 prováděcích nařízení, z těch bylo vydáno nařízení o rejstříku památek a nařízení o pracích a povinnostech konservátorů. V dohledné době má dojiti k vydání nařízení o krajských komisích konservátorských, které má přinést jistou decentralizaci, obdobnou nařízení ze dne 17. května 1924. V jednání jsou nařízení o smíšených světsko-duchovních komisích konservátorských a o způsobu ochrany památek, jež jsou v majetku státním.

ÚŘADY KONSERVÁTORSKÉ. Na konci roku 1917 za času regenciální rady ve Varšavě zřízen byl odbor pro umění, o rok později byl v odboru zřízen zvláštní referát pro památky a musea. Činnost se omezovala na evidenci památek a na jejich stav hlavně v těch částech země, které byly zasaženy válkou; na konservátní práce nebylo prostředků. Referát připravil též prvý návrh památkového práva rámcového; tento elaborát byl vyhlášen jako dekret regenciální rady ze dne 31. října 1918 o péči o památky umění a kultury. Ustanovení dekretu stává se základem památkové péče v Polsku. Počátkem roku 1919 počínají se zřizovati konservátorské úřady nejprve v území bývalé kongresovky, pak se přidělení konservátorů západohaličské, zřízený již za Rakouska, a konservátorský poznaňský. Při politickém rozdělení země ve vojvodstva provedena v roce 1920 nová úprava obvodů konservátorských, shodná s vojvodaty až na malou výjimku, okresů celkem 9, později redukovány na 8. V roce 1929 ustanoven při ministerstvu generální konservátor.

V druhém článku publikuje Jiří Remer siluetu konservátora Stanislava Tomkowicze z Krakova, kmetu 80letého, jehož život byl posvěcen ochraně památek v západní Haliči a hlavně v Krakově. Ve svém příměřování a nesmlouvavém názoru hájil vždy oprávnění úřední komise vědecké právo na ochranu a hlediska teritoriální, které hlouběji může vniknouti v bytí památky a v její neodlučitelnou souvislost a duchem národa. Svým velkým rozhledem dovedl zavčas upravit svůj poměr k purismu i k objektivní ochraně památek v duchu uvolnění. Jeho vědecká práce, která a hlediska ochrany oběrá se vytvárným uměním, je velkým fondem pro památkovou péči v Polsku.

Wl. Antoniewicz publikuje životopis druhého neastara konservátora Włodzimierza Demetrykiewicze, profesora prehistorie na univerzitě varšavské.

Fr. Maczyński referuje o ochranných pracích na kostele P. Marie v Krakově v letech 1926—1929. Restaurace se týká vnějšku. Při zaměřování a při provádění prací zjištěna řada velmi důležitých detailů jak po stránce technické, tak i po stránce umělecko-historické. Bohatý kresbařský a fotografický materiál ilustruje vědecky přesný popis a statické propočítání bezpečnosti stavby vzhledem na nynější ustanovení.

T. Szydłowski: Kostel ve Wilici z doby Kazimíra Velikého byl ze poškozen déšťovectvím v době od prosince 1914 až do května 1915; zničen západní štít a část klenby, ve zdivu nosným vyvrátny velké otvory. Provedená rekonstrukce podřazuje úplné tvar před katastrofou. Prof. W. Molé oceňuje objevené gotické malby v tomto chrámu, které jeví zřejmé stopy vlivů východních.

Z. Rakowski: Opevněný kostel v Brochowie, zajiňavá dispozice z poloviny 16. století bylo v 17. století barokizována. Za světové války v bojích u Sochaczewa byl kostel demolován déšťovectvím. Rekonstrukce provedena úplně podle stavu před válkou.

J. Piotrowski píše o restauraci domu Jana III. Sobieského ve Lvově. Dům původně z 15. století, přestavěn ve století 16. prací Vlachy Petra Barbona, byl Janem III. Sobieským znovu adaptován. Při restauraci dnešní uvolněný dvorní logie. Od roku 1910 v domě umístěno museum Sobieského.

J. Siennicki referuje o restauraci gotického kostela P. Marie Vítězné v Lublině; kostel založen na počátku 15. století a jediný v tomto městě zachoval si gotické průčelí.

J. Piotrowski popisuje nové provedené rekonstrukci královského arsenálu ve Lvově. Arsenál staveb vojenských inženýrů Pavel Grodzicki roku 1634. Z původní výzdoby zachoval se bohatý portál a socha sv. Michala.

N. Pajzdrowski vykládá o zajímavé úloze ve Strzelně v Poznaňsku, kde klášter norbertanek se dvěma kostely z 12. století byl během doby ze přeměňován, a to vždy ke škodě tak raných památek. Zabezpečení toho důležitějšího komplexu i s úpravou druhdy značivarehnoho okolí provedeno s pietou a hospodárně.

Velmi poučná je zpráva o zabezpečování ruin zámku na Vilemsku a Novogrodecku od St. Lorentze a R. Gürtlera. Jde o velmi charakteristické a rozsáhlé ruiny pozdní gotické, dů-

ležité svou situací a i výstavbou a pro zabezpečovací techniku do té míry lákavé, že vykazují neobyčejné devastace, které vyžadují velké technické zkušenosti, aby úkol mohl být řešen s úspěchem. Fotografické doklady dávají vysvědčení o příkladném postupu prací.

N. Pajzderski v článku o konservaci středověkých maleb v kostele sv. Jana v Gnieźnie ukazuje nám malby z poloviny 14. století, jež v nezvyklé úplnosti pokrývají celý vnitřek kostela; jsou provedeny al secco na velice slabém podkladě, takže malbami prozřívá i struktura cihelného zdiva. Malby objeveny v roce 1916 a roku 1920 provedl jejich konservaci Jan Rutkowski z Velkopolského muzea v Poznani.

V dalším článku též autor popisuje obtížnou rekonstrukci opterného pilíře na katedrále v Hnězdě.

Technicky je zajímavá zpráva J. Klusse o zabezpečení jedné z románských věží kostela v Tumě pod Łęczycą. Značně vysoká věž je ze zdiva kvádřového, ale uvnitř pýchovaného, je po celé délce odhora dolů roztržena. K zabezpečení bylo použito injekcí komprimovaného cementu.

A. Karzewski líčí konservaci rozlehlé ruiny zámku v Czersku.

St. Lorenz uvádí restaurační práce ve vnitřku kostela Ostrobramského ve Vilnu; budova je z první poloviny 17. století, vnitřní výzdoba barokní s dodatky rokokovými.

A. Oleś referuje o nálezech gotických detailů na západním průčelí katedrály sandoměřské.

Poslední článek v prvním díle je od J. Starzyńskiego o restauraci pozdně barokních dekorativních fresek z kostela piaristického v Łowiczu, zbudovaného roku 1680. Malby byly roku 1834 zalceny a jejich obnova dnes provedena s velkou pečlivostí.

Druhá část časopisu »Ochrana zabytkův umění«, roč. 1930 až 1931, počíná velkým přehledem o tom, co vykonáno v ochraně památek za léta 1919—1929.

Jar. Wojciechowski v úvodu líčí finanční i fyzické obtíže, se kterými bylo zúpasiti při neodkladném zabezpečení četných památek na území tak rozsáhlém a tolik devastovaném. (Státní rozpočet věnuje 450.000 zł., z toho připadá 100.000 zł. na inventarizaci; na vojvodstvo připadá ročně 20.000 zł.) V první části přehledu uvádějí se památky zničené a poškozené za války. Ztráty jsou mnohem větší, než se za války myslelo, serie obrazů vyvolává nám před očima hrozné divadlo a žaluje, a ani sebeobětavější péče konservátorů nedovede do budoucna smazat kulturní škody od skvělých chrámů a zámků až po prosté dřevěné kostely! Druhá část sepisuje památky, které neutrpěly bezprostředně válkou, ale zato dlouhým neudržováním. I tento seznam je veliký a ukazuje, kolik práce a prostředků bude třeba, aby se zachránil kulturní fond národa. Ve třetí části jsou poznamenané památky pohyblivé, jež nutno neodkladně zabezpečiti.

Další část, nadepsaná »Kronika konservátorská za rok 1929 a 1930, referuje o pracích konserváčních a výzkumných podle čtvrtletních výkazů jednotlivých konservátorských úřadů o činnosti. Je dostatečně doložena obrazy, jednotlivé zprávy jsou přehledné a slovníkově zhuštěné.

Druhému sjezdu polských konservátorů v Varšavě v roce 1927 je věnován stručný článek, který přináší výsledná usnesení a výsledky sjezdu. První sjezd byl pořádán v roce 1911 v Krakově s iniciativou obou sborů konservátorských ze západní a východní Halice za tím účelem, aby se vyměnily a ustálily názory o konservaci a zásadách ochrany památek v obou částech země. Druhý sjezd již ve svobodné Polce byl pořádán za téžkých okolností: válečné škody památkové, starosti hmotné při budování nového státu a naléhavá potřeba ustálení jednotné organizace památkové. Organizace sjezdu ujal se »Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Przeziłoci w Warszawie«. Ve 20 obáhlých referátech byly probírány veškeré otázky a potřeby památkové péče v Polsku se zřetelem k daným poměrům.

Další skupina obahuje řadu odborných studií památkových, jsou to: J. Remer: Musea a konservace památek. Je to námet k diskusi, jak stanoviti hranice muzejní působnosti. M. Walicki: Dřevěný kostel — museum. Jde o dřevěný kostel v Boguszycích z poloviny 16. století s neobyčejně bohatým inventářem hlavně z doby vzniku kostela. Jan Rutkowski: Zásadní úvahy o konservaci maleb, podává přehled technik a ukázký obrazový a restaurační praxe, šife se zastavuje u láků a doporučuje Pettenkofferovu metodu. A. Karzewski: Poznámky o měření památek, kde se kloní k měřicí metodě paprskové; k tomu nutno poznamenati, že v praxi se mnohem spolehlivěji osvědčila metoda trojúhelníková. Stan. Tomkowicz: Důležitost a úkoly inventarizace památek v Polsku. Přehledná stat, která se opírá o zkušenosti s in-

ventarizací v jiných státech s rozhledem zkušeného památkáře. J. Remer: Program inventarizace památek v Polsku. Probráá ustanovení, zásady a americké úředního soupisu. Za tímto článkem následuje ukázka inventáře památek okresu nowotarského od T. Szydłowského. Inventář značně stručný, který do velké míry přezírá památky druhořadé, zato hojně doložený dobrými reprodukcemi. Svým ausválním textem stává se pro rychlou potřebu nepřehlédným. Podobné je zpracování soupis okresu sieradzského od M. Walického. Oba příklady ukazují, že se jedna zatím o velký základní přehled významných památek. J. Przeworska: Problém geografie památek, kapitola o architektuře této práce byla přednesena na XII. mezinárodním kongresu pro dějiny umění v Bruselu roku 1930.

Konec knihy uzavírají stati o ochraně památek v zahraničí. W. Antoniewicz: Ochrana kulturních a uměleckých památek v zemích baltských, týká se Litvy, Lotyšska a Estonska. K. Michalowski: Parthenon, zpráva o dokončení restauračních prací na severním sloupopadí v roce 1930. M. Walicki: Biologická metoda v badání o pojivech ve starém malířství, referát o pracích prof. N. N. Andrejeva, publikovaných N. A. Okolovskijem v leningradské publikaci Muzejnoje Delo z roku 1927. A. Lauterbach: Mezinárodní konference v Římě o metodách badání a konservace uměleckých děl.

Celá tato obáhlá publikace má zevnější zděržlivou úpravu, jaká patří vědeckému tisku. Obahově je neobyčejně bohatá, a to domácím materiálem k ochraně památek. Autoři jednotlivých prací stojí na výši světové literatury památkové a s tohoto niva řeší své domácí těžké a naléhavé úkoly památkové a hlediska vědecky objektivního. Pohledneme-li na imposantní l. svazek Teky Grona konservátorův Galicie; zachodniej (Krakow 1900), vidíme, že tradice památková k nynější době v Polsku se počínala dobírat jasných forem v Halici. Při rozhledu nynějších konservátorů v Polsku neprekvapuje, jak dovedli šťastně sjednotiti ochranu památek na území kdysi roztrhaném do tří států, kde dříve byly v užívání rozličné systémy zčásti o značné odchylkách názorech. Jednotná organizace a vedle toho jednotná památková orientace vědecká jsou nepostradatelnými základy pro ochranu památek a dávají také možnost již od začátku ochranu památek decentralizovati podle jednotlivých vojvodství. Tím stává se toto posláné popularnější; a má snáze možnost zvládnouti svůj úkol jak co do evidence, tak i badání zvláště v zemi, která nemá všude stejnoměrné síly drah a silnic. Zahájenou publikací časopiseckou stává se Polsko do stejné řady s evropskými listy památkovými a poměrně rozsáhlé francouzské obahy jednotlivých článků tento význam utvrzují. Také památková terminologie, která se často tvořila od amatérů ad hoc, je vědecky ustálena.

Ing. Stan. Sochor, zemský konservátor.

Michał Walicki: SPRAWA INWENTARYZACJI ZABYTKÓW W DOBIE KRÓLEWSTWA POLSKIEGO (1827—1862). Biblioteka Zakładu Architektury Polskiej i Historji sztuki Politechniki Warszawskiej, Tom III. Varšava, 1931. Str. 244, obr. 4, tab. X + 48.

Autor obáhlé, pěkně vypravené knížky vysvětluje v předmluvě, že původně zamýšlel podati charakteristiku rodičného se archeologického ruchu v Polsku v první polovině minulého století, a především nastítní přehled prvních pokusů o plánovitý soupis historických a uměleckých památek; sebraný materiál si však sám vynutil změnu v celém pojetí práce, jejíž osou se stala první úřední inventarizace památek, prováděná v druhé čtvrti 19. století delegací administrací radej království polského pod vedením archeologa K. Stronczyńskiego.

Ostatek materiálu však nežádal nevyužiti; na jeho podkladě autor pěkně líčí probuzení lásky k minulosti a k jejím odkazům — památkám historickým a uměleckým — která po usměrnění vědeckým racionalismem ovisenství a historismem první poloviny 19. století položila základy k vědecké archeologii a dala konečně papud k prvním pokusům inventarizacním. První kapitola nás seznamuje s rozvojem této myšlenky v cizině, s průkopnickými inventarizacemi Guizotem, Vitetem a Chenevièreem ve Francii, Schinkelem a Lotzem v Německu, Pisarěvem a Buhlem v Německu, se situací v současném Rakousku a s činností v zemích severových. Do tohoto světového rámce zasazuje autor první projekty inventarizace památek v Polsku, jež předcházely činnosti Stronczyńského a jejichž předzvěsti byl již roku 1786 vydaný dotazník Zubowského; v knize Walického vystupuje tu řada dilantův doby stanislavovské a řada prvních průkopníků archeologie vědecké v užívání slova smyslu, kteří články, dotazníky i osobním zášahem usilovali — ovšem bez pozoruhodných skutečných výsledků — o pořízení soupisu archeologických a archiválních památek. Je-

jich hlavní význam spočívá v tom, že připravili půdu prvnímu soupisu na svou dobu velkorysému, který v duchu carského nařízení prováděla v letech 1844—1855 delegace administrativní rady království polského pod vedením vládního úředníka, přírodopisce, paleontologa a archeologa Kazimira Stronczyňského (1809—1896).

Vedoucí delegát měl svoji práci přesně vymezenou úředními instrukcemi, jež daly ráz celému elaborátu; celý podnik měl totiž charakter spíše oficiální, účelem jeho bylo získati pro vládu informace o rozsahu archeologického bohatství v Polsku, o množství památek, které bude nutno chrániti zákonnými předpisy. Byl to tedy jakýsi podklad pro budoucí zákonnou akci pro konservaci památek, jenž se v první řadě zabýval o památky nemovité, kostely, hrady, zámky a domy. Stronczyński se skupinou svých spolupracovníků, úředníků a kreslířů, zahájil roku 1844 svou práci, jež s určitými přestávkami, zavinenými finančními a komunikačními nesázemi i zlovůli byrokracie, trvala až do roku 1855. Jejím výsledkem byly 4 svazky textu a 7 alb o 417 tabulek, k jejichž publikování však již nedošlo a které jsou dnes uchovávány v univerzitní knihovně varšavské.

Tyto fasciky, za jejichž neoficiální doplněk možno pokládati přípravné poznámky a skizy z pozůstatosti Stronczyňského, Walicki podrobuje uvažlivě kritice, neklade na ně přílišné nároky. Jeho kritice podléhá inventarizační, nýbrž posuzuje je z hlediska tehdejší situace, tehdejšího názoru, cílů a záměrů. V celém soupisu 386 památek na první pohled převládají památky architektonické (což souvisí s uvedením již účelem soupisu), a to většinou z doby před rokem 1500. Kdežto památky 17. a 18. století jsou uvedeny jen tehdy, mají-li význam jako ilustrace některé významné historické události, nelze Stronczyňskému upřít velkou svědomitost, a jakou uvádí — namnoze po své v polské literatuře — téměř všechny důležitější stavby románské a gotické. Tento nepoměr jest ovšem citelný (z 250 sepaných kostelů jen 40 pochází z doby po roce 1500!), ale jest lehce vysvětlitelný mediieválními zálibami archeologů první poloviny 19. století, jímž ani Stronczyński nemohl nepodlehnutí.

Velmi malou pozornost věnoval Stronczyński architekturám dřevěným, malířství, plastice a zvláště uměleckému průmyslu, jehož takřka vůbec nedbal; kostelní náčiní, ornáty a pod. jsou většinou udány jen tenkrát, mají-li určitý význam kulturně historický (na příklad pro dějiny kroje).

Stejný charakter mají i ilustrační tabulky, obsahující většinou akvarely a jen něco málo náčrtných plánů a půdorysů, jež ostřeji pro naproti nedostatku smyslu pro správnost proporcí nemají valné ceny dokumentární. Akvarely, na nichž pracovalo několik malířů, jsou zhusta obrázky krajinářské, nedávajícími podrobnosti a zřetelnosti kresby, namnoze dokonce malované podle litografií bez osobní znalosti zobrazovaného předmětu. Dokumentární význam mají ovšem tehdy, pokud zobrazují architektury dnes již neexistující nebo přestavěné.

Přes tyto nedostatky zůstává ovšem práce Stronczyňského dílem stěžejním, jehož dalekosáhlý vliv byl by se ještě ukázal, kdyby bylo došlo k jeho publikování; než i tak vzbudil tento pokus v tehdejších odborných kruzích značný rozruch a povzbudil k iniciativě archeology malopolské a krakovské v čele, kteří pak v dalším vývoji polského památkářství převzali vůdčí úlohu. Dnes ovšem má soupis ten význam ovšem historického dokumentu, jehož zásluhou stojí Polsko po boku Francie na čestném místě průkopníků inventarizace památek.

Bytíže a svěže psanou knihu Walického doplňují četné přílohy (úřední instrukce, zprávy inventarizační komise a j.) a hojný materiál ilustrační z alb oficiálního soupisu i z pozůstatosti Stronczyňského. Dr. V. Denksteijn.

Zdenka Münzerová: STARONOVÁ SYNAGOGA VE SVĚTLE DOSADEVNÍHO NÁZORU. (Zvláštní otisk z Ročenky Společnosti pro dějiny židů v ČSR.) Str. 63—100, obr. 11, tab. X.

Po dlouhé době zase dostáváme do ruky dobrou vědeckou monografii i dějin české středověké architektury, monografii, jakých je dosud pořádku a jaké stanoví základnu pro práce systematické. Autorka knížky, odborná výzkumná na universitě v Halle a přece dokonale seznámená s příslušnou literaturou českou, podává vlastně mnohem více než slibuje skromný titul: nesceme zde jen o dosavadní názory o stavebních dějích pražské synagogy, nýbrž podává také jejich kritiku, na základě umělecko-historického rozboru a s uvážením momentů historicko-politických pronáší svůj vlastní soud a poležá se svědomitě vyrovnává s problémem názvu staronové.

Dosadevní literaturu historickou i umělecko-historickou, jež se dotýká staronové synagogy, rozděluje autorka do dvou skupin,

z nichž první datuje stavbu do 13. století, druhá do století 14. Do první skupiny patří vedle starších Němců (Schnaase, Kugler, Grueber) hlavně čeští historici umění J. Bráník, K. Guth, V. Birnbaum a E. Poche, kteří se většinou rozhodují pro třetí čtvrt 13. století, t. j. pro období časně gotiky za vlády Přemysla Otakara II.; směr druhý zastávají Němci J. Neuwirth, R. Krautheimer a O. Schürer, kteří podkládají hlubší smysl archívum známým a posouvají vznik synagogy do první poloviny 14. století. (Neuwirth ji datuje do l. 1338—1350, Krautheimer za rok 1316.) S datováním českých badatelů se v podstatě shoduje i názor Münzerová, k němuž autorka dospívá cestou přísně metodickou: podává zprvu přesný a podrobný popis stavby, všimá si její dvoudílné dispozice a sledující vývoj tohoto architektonického typu v cizině i u nás uvádí číslé analogie dvoudílného prostoru v architektuře světské i církevní. Stručné nastiňuje dějiny naší gotické architektury v prvních třech periodách, jak byly ustáleny nejnovějšími pracemi umělecko-historickými, a rozlohem architektonických detailů i plastické výzdoby synagogy zjišťuje, že slohové náleží tomu vývojovému stupni, kterého náše architektura dosáhla za Přemysla Otakara II. Rozbor je proveden velmi podrobně (v analýze plastického dekoru jde až do slohových nuancí a rozlišuje ruku pokročilejší od vývojově opožděné) a jeho přesvědčivost jest ještě posílána důvody z židovských dějin politických.

Poslední kapitola je věnována názvu staronové. Po bedlivém uvážení všech historických zpráv, z nichž mnohých jsou čerpány z rukopisů a archívních sbírek těžko přístupných, zamítá autorka všechny dosavadní teorie a rozhoduje se pro formulaci vlastní: na místě první románské synagogy byla sna počátku vlády Přemysla Otakara II., tedy v 60. letech 13. století, postavena nynější synagoga staronová, která byla tehdy na rozdíl od oné synagogy staré nazývána novou. Na konci 16. nebo na začátku 17. století postavena jiná znova synagoga, od níž dosavadní novou rozlišována německým označením Alte Neuschul, český Stará nová škola. z čehož velmi brzy vytvořeny tvary Altneschul a staronová škola.

Monografie doprovázejí vedle řady dobrých fotografií J. Šience společlivě kresby arch. A. Maňáka, zachycující jednotlivé architektonické detaily i celou stavbu v průřezu a půdorysu. V. D.

GOETHE A PORÝNÍ. Pod tímto pojmenováním vydal Porýnský svaz pro ochranu domoviny u L. Schwanna v Düsseldorfu objemný svazek o styčích básníka Goetha s Porýním. Kniha obsahuje úvod Richarda Klaphecka, kde podrobně vypsaný pobyt básníku v břežích pávbavé řeky, dále četné výňatky z vlastního životopisu básníka, pokud mají vztah k Porýní, a konečně článek o zajímavé inteligentní rodině Jacobi v Tempelfortu. Kniha velké ceny a zvláštního původu dodává přičetné ilustrace, vřizí se k básnickové pobytu v porýnských městech. Je zde aneaseno množství rytin z Goethovy doby, obsahující pohledy na porýnský kraj, osady, stavby a četné reprodukcce podle nových snímků, dosvědčující, oč nový pávbavý břež Rýna je památkově chudší, nežli byl před 150—100 lety. Četné stavby byly aneaseny a zříceniny srovnány se zemí.

Kniha je významným projevem německé péče o ochranurodných krajů. Rozlehlé a soustavné studium dějin dalo rozkvést vlastivědě a výsledkem vlastivědy je soustavná ochrana německé krajiny a tím též měst. Kniha projevuje připravenost a pohotovost německé péče o kraj; porýnská ochrana povzila náklady při oslavách Goethova výročí a vytáhla z ní, co jen možno bylo a její pokus, dík německé důkladnosti ve studiu, znamenitě se vydaří.

Goethe v Porýní několikrát pobyl. Po první se tak stalo v letech 1770 až 1771 a pak v dalších letech opakoval návštěvy. To byla doba jeho mládí a vznášela duše básníka podlehala novým mocným dojmům. Zvlášť byl uchváten strasburským domem, jemuž věnoval mnoho stránek popisu. Co tehdy mladý Goethe napal o poměrech, proporcích stavby, i dnes je hodno číst. Cesty opakoval až do r. 1774. Po druhé navštívil Porýní ve válečných událostech r. 1792 až 1793, při čemž byl účasten bombardování Mohlu. Mezitím pobyl dosti dlouhý čas v Itálii a obíral se uměním klasickým. Naposledy zavítal do Porýní až v letech mírových r. 1814 a 1815 a tuto jeho cestu rádi sledují ochránčí, neboť Goethe vešel ve styk s tehdejší porýnskou inteligencí, která tolik vykonala pro porýnský romantismus. Další připravovaná cesta v letech dvacátých již se neuskutečnila.

V napoleonských válkách bylo mnoho duchovních panství v Porýní seavětřeno, četné kláštery a chrámy zrušeny. Tím do prodeje přišlo mnoho uměleckých předmětů. Ponížení Německa vzbudilo národní romantismus a poválečné pokleknutí svobodného říšského města Kolína též působilo na povahu Porýňanů. Tato

země se těšila hlavním tradicím již z římských dob. Umělecké ideje tohoto nového Německa vyslovil již na sklonku 18. století jeden ze zakladatelů romantické školy německé Vilém Jindřich Wackenroder (1773—1798) roku 1797 v díle *Svýslezy srdce klášterního bratra* umělecko-vědeckého slovy: »Nejen pod italským nebem, nejen pod majestátními kuplemi a pod korintskými sloupy, také pod hrotyými klenbami, pod kadeřavě zdobenými budovami a pod gotickými věžemi vzrůstá opravdové umění.« Z kolínské společnosti, která měla zájem o uchování památek ze zrušených ústavů i kostelů, vynikali bratři Sulpiz (1783—1854) a Melchior (1786 až 1851) Boisserée, R. 1810 přestáhovali se bratři do Heidelbergu, neboť Kolín stál pod francouzským vlivem, a podařilo se jim pro své plány získati i samotného Goetha, jenž dávno zapomenul mladistvých zánětů pro německou gotiku a vlivem Itálie oddal se klasicismu. Goethova návštěva Porýní připravila obrát ve smýšlení básníkův ke gotickému umění, Goethe spřátelil se s bratřimi Boisseréeovými, jejich sbírka zachráněných německých obrazů gotických tvoří nyní základ mnohověsté síně památek. Král Ludvík I. koupil boisseréeovskou obrazárnu, Dne 2. srpna 1815 ve Wiesbadenu byl Goethe získán pro plán zachráně porýnských památek a účastnil se pak i vypracování pamětního spisu o tomto předmětu, jenž měl být poslán knížeti Hardenberkovi. R. 1814 vyšlo provolání Josefa Görzera k dokončení kolínského dómu, o dvě léta později vychází Goethova Italská cesta, avšak téměř současně básník otázkou svůj spis ve prospěch německých památek. Porýňanům se jednalo o získání Goethovy autority ve prospěch památek své země, což se jim zdálo. Básník vyslovil ideu, ponechati každému městu, obci, jejich památky a ty uvést ve známost lidu. Porýňané chtěli zamezit dalším olupování země o umělecké poklady. Proč vše zeslati do Mnichova? Goethe vystoupil proti centralismu, který už před jeho pobýtem v Kolíně se přilpil uplatnit. Hűpachova sbírka již přišla do Darmstadtu, minerály Norvegy do Berlína, Kolínu zbyla sbírka kanovníka Františka Ferd. Wallrafa (1748—1824), nyníjší slavné kolínské Wallraf-Richtarzovo muzeum, tak nazvané, poněvadž r. 1854 kolínský kupce Jan Richtarz poskytl prostředky pro stavbu muzejní budovy.

Naše krátké upozornění na tuto pěknou knihu nemůže se věnovat podrobnostem a nechceme dnes líčit Goethovy ochranné ideje. Chceme jen vzbudit pozornost na pobohotost ochranných v řádku, kteří dovedou rychle užiti každé i menší příležitosti k propagaci svých ideálů a tak pozůřili i Goethova jubilea. Mnohých z myšlenek básníkův vyslovených jsou i dnes ještě života schopny i platny. Některé z jeho myšlenek byly uskutečňovány později; Kolín až po válce dostalo se university, předtím Porýnského ústředního muzea, vlastivědné snahy vyvolaly v život množství odborných spolků, z nichž připomenou aspoň kolínský spolek pro dobudování katedrál z r. 1841. Porýní působilo mocně na stárnutí Goetha, přivedlo jej k chápání středověkého umění i k ochraně památek.

V. Hruška.

ZERSTÖRUNGEN AN STEINBAUTEN. Ihre Ursachen und ihre Abwehr. Von Dr. Alois Kieslinger, Priv.-Doz. an der Techn. Hochschule, Wien. Korrespondent des Bundesdenkmalamtes. Leipzig und Wien (Franz Deuticke) 1932. Stran 346, obr. 291, tab. 13.

Autor zpracovává bohatý materiál ze studia a oprav stavebních památek v Rakousku od r. 1919, tedy zkušenosti získané cestou praxe, jak jich nabývá každý z památkářů a jak si jistě poznatky během této praktické činnosti doplňuje a koriguje. Materiál z Rakouska, bedlivě pozorovaný a dobře utříděný, rozděluje ai Kieslinger na tři hlavní skupiny podle způsobu poškození, pramenícího jednak z vlastností hmot samých, jednak z nepříznivých vlivů vnějších a konečně z nedostatečných technických opatření.

Jednotlivé kapitoly, doplněné mnoha dokumentárními fotografiemi, jednají o různých druzích vlhkosti zdiva, tvoření povrchové kůrky, impregnaci kamene, vlivu kouře, azáí a náhlého střídní

temperatur na kámen, o tvaru lomu a j., vše aplikováno na hojné příklady většinou z Rakouska (a z toho zase převážně z Vídně), uškoli nejsou opomíjeny ani některé ukázky materiálů cizích, zvláště památek antických.

Jiné kapitoly jsou věnovány vlivům mechanickým, poškození způsobenému živočichy a rostlinami, různým způsobům větrání kamene, speciální oddíl pak přiblíží podrobněji k různým materiálům a jejich vlastnostem (vápencům od prostých druhů až k nejuháším mramorům, pískovcům, žule, bídlicí a keramickým hmotám).

Poslední díl shrnuje tyto poznatky na odpověď na otázku po preventivních a přímých opatřeních na ochranu kamene na stavebních památkách.

Kniha je psána dobře a přehledně. Pouhé registrování nedovoluje přiblížit bliže k jednotlivým kapitolám a metodě jejich zpracování. Treba nepřinášti strážím památek u nás ničeho nového, je přijemnou a instruktivní rekapitulací pro každého, koho zajímají zahraniční analógie naší práce v oboru praktické ochrany památek.

V. W.

DIE STEINBEARBEITUNG IN IHRER ENTWICKLUNG VOM 11. BIS ZUM 18. JAHRHUNDERT. Von Karl Friederich, Dr. Ing., Münsterbaumeister, Ulm. Dr. Benno Filser-Verlag G. m. b. H., Augsburg 1932. Tato publikace je rozšířenou disertací (z roku 1929) stavitele ulmského dómu, který dosavadní život vyplnil pozorováním a studiem 2 dómu, štrasburského a ulmského. Způsob zpracování, lépe řečeno opracování kamene, jest důležitým oborem nejen praktické ochrany památek, ale i dějin umění, a byl dosud málo povinnut. Některé části tohoto oboru, na př. studium kamenických značek, byly po pokusech metodicky nedokonalých — i u nás jsme měli takový v práci Řihově — po dlouhou dobu tematem téměř odstoupujícím.

Práce Friederichova je podložena mnoha zkušenostmi a má proto velkou cenu i tam, kde bychom si přáli metodický poněkud jiného uspořádání. Vášně si především středověkých technik opracování kamene od 11. do 15. století. Mladší do 18. století nejsou zpracovány tak podrobně, jak by s titulu mohlo býti předpokládáno. Všechny výklady o způsobu zpracování kamene, tvořící jádro knihy, jsou aplikovány na příslušné stavební památky a hojné obrazové materiál je výborně dokládá. Upozorňují na tuto velmi instruktivní knihu již z toho důvodu, že také u nás se cítí nutnost vyvíjeti při studiu stavebních památek jistých umělecko-historických období (na př. románského) z pečlivého studia materiálu a že již proto budou nám vítány práce podložené materiálem, jenž se — pokud jde o ústředové památky — buď vůbec nelíší od materiálu našeho, nebo mu je aspoň velmi blízký. V. W.

Z DOMACÍ RADY KLUBU

Výtah z protokolu schůze domácí rady dne 11. ledna 1933. Na dotaz jednatele bylo znovu jednomyslně prohlášeno, že poznámka dra A. B. v referátu o dějepis umění výtvarných v Bechách, uveřejněném v č. 5.—6. XV. ročníku Za Starou Prahu, charakterizující redaktorskou spoluúast člena domácí rady dra Z. Wirtha na posuzovaném díle, byla netaktní a tendenčně nepravdivá.

Z R E D A K C E

Oprava podle § 19 tisk. zákona z 15. října 1868, č. 142 ř. z. Není pravda, že v čísle 5. a 6. ročníku XV. »Věstníku« v referátu dra A. B. byla netaktní a tendenčně nepravdivě charakterisována spoluúast člena »Domácí rady Klubu« dra Z. Wirtha, nýbrž je pravdou, že spoluúast člena »Domácí rady Klubu« dra Z. Wirtha byla charakterisována pravdivě.

Novinová sazba povolena výnosem ředitelství pošt a telegrafů č. 68.622/VII.—1931.

OBSAH ČÍSLA 3.—6.: Alois Kubíček: † Inž. Eduard Schwarzer (1872—1932). — Eustach Mötzler: Ochrana památek v regulačním plánu hlá. města Prahy. — Cyril Merhout: Památková péče v XVI. a XVII. století na Malé straně. — J. Šámal: K objevu svato-václavských nástěnných maleb ve Zďáru u Blovic (s vyobrazeními). — V. W.: Přehled památek opravených roku 1931 v Čechách. — Zprávy z Klubu: Výroční valná hromada. — Literatura. — Z domácí rady Klubu. — Z redakce.

Odpovědný redaktor Dr. Em. Poche, Praha XII., Korunní 53. — Redakční rada: A. Carek, R. Hlubinka, V. Wagner, Zd. Wirth, za venkovské odbory J. Vepřek. — Otiskování článků pouze s udáním pramene dovoleno. — Vydává Klub za Starou Prahu, Praha III., Mostecká 56. — Tiskem Grafie dělnické knihtiskárny v Praze II., Myalíkova ul. — Do roka vychází šest čísel Věstníku.

ZA STAROU PRAHU

VĚSTNÍK PRO OCHRANU PAMÁTEK

ROČNÍK XVI. (1932)

ZA REDAKCI ODPOVÍDÁ

DR. EM. POCHÉ

V PRAZE 1932

NÁKLADEM KLUBU ZA STAROU PRAHU

TISKEM GRAFIE V PRAZE II.

OBSAH ROČNÍKU XVI. ZA ROK 1932:

	Str.		Str.
Ideový boj Klubu:		Venkovské památky:	
— Petřínská komunikace (J. Almer)	4	— K letošnímu jubileu bývalého kláštera sv. Prokopa na Sázavě (E. Poche)	14
— Nový památkářský projev pražského primátora	2	— K objevu svatováclavských nástěnných maleb ve Žďáru u Blovic (J. Šámal)	24
Praxe a historie ochrany památek:		Nekrology:	
— Konservace nástěnných maleb (V. W.)	2	— Za biskupem drem Antonínem Podlahou (E. Poche)	1
— Ochrana památek v regulačním plánu hlav. města Prahy (Eustach Mölzer)	18	— † Inž. Eduard Schwarzer (1872—1932) (A. Kubíček)	17
— Památková péče v XVI. a XVII. stol. na Malé straně (Cyril Merhout)	21	Poznámky	16
— Přehled památek opravených roku 1931 v Čechách (V. Wágner)	27	Referáty o literatuře	16, 35
Pražské památky:		Z Klubu:	
— Kostel sv. Václava na Proseku (Fr. Thoř)	5	— Výroční valná hromada Klubu a zprávy funkcionářů z roku 1931	31
— Prehistorická kronika Velké Prahy za rok 1931 (dr. Jiří Neústupný)	12	— Prohlášení Klubu k referátu dra A. B. o Dějepise umění výtvarných v Čechách (Mánes)	16, 39
		Z redakce	16, 39